

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

AGNĖ SOVAITĖ
TEISĖS PROGRAMOS VERSLO TEISĖS SPECIALIZACIJOS (62401S105) STUDENTĖ

ALTERNATYVAUS GINČŲ SPRENDIMO TEISINIS REGULIAVIMAS EUROPOJE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė: lekt. Natalija Kaminskienė

Konsultantė: Doc. dr. Inga Žalėnienė

Vilnius 2008

TURINYS

ĮVADAS	3
1 Alternatyvaus ginčų sprendimo samprata	7
1.1 Alternatyvaus ginčų sprendimo apibrėžimas	7
1.2 Alternatyvaus ginčų sprendimo būdai	8
1.2.1 Tarpininkavimas (mediacija)	8
1.2.2 Taikinimas	10
1.2.3 Derybos	10
1.2.4 Alternatyvus ginčų sprendimas internete	11
1.3 Alternatyvaus ginčų sprendimo privalumai ir trūkumai	11
2 Alternatyvaus ginčų sprendimo teisinis reguliavimas	14
2.1 Teisinio reguliavimo samprata	15
2.2 Alternatyvaus ginčų sprendimo teisinis reguliavimas	15
2.3 Alternatyvaus ginčų sprendimo teisinis reguliavimas Europos Tarybos lygiu	17
2.4 Alternatyvaus ginčų sprendimo teisinis reguliavimas Europos Sąjungos lygiu	19
2.5 Alternatyvaus ginčų sprendimo teisinis reguliavimas Europoje nacionaliniu lygiu	21
3 Alternatyvaus ginčų sprendimo teisinio reguliavimo problematika	25
3.1 Susitarimas dėl alternatyvaus ginčų sprendimo ir jo privalomumas	25
3.2 Ieškinio senaties terminų eigos stabdymas	30
3.3 Konfidencialumo užtikrinimas	34
3.4 Alternatyvaus ginčų sprendimo būdais pasiektų taikių susitarimų teisinis kvalifikavimas, pripažinimas ir vykdymas	40
3.5 Trečiosios neutralios šalies kvalifikacija ir profesionalumas	44
3.6 Alternatyviame ginčų sprendime dalyvaujančios trečiosios šalies atsakomybė	48
IŠVADOS	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS	57
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	64
SANTRAUKA UŽSIENIO KALBA	65

IVADAS

Temos naujumas ir aktualumas

Nors neteisminiai ginčų sprendimo būdai yra tiek pat seni kaip ir pati visuomenė, ir pirmosios jų apraiškos Kinijoje ir Japonijoje pastebimos jau prieš du tūkstančius metų¹, alternatyvus ginčų sprendimas tapo aktyviau tyrinėjamas mokslininkų ir pripažįstamas praktikų tik po „Judėjimo už teisingumo prieinamumą“ Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) šeštajame dešimtmetyje. Galima teigti, kad po šio judėjimo visuomenės, valstybių ir tarptautinių organizacijų susidomėjimas taip vadinamais alternatyviais įprastiniam bylinėjimuisi ginčų sprendimo mechanizmais buvo pastebėtas ir Europoje.² Nors alternatyvūs ginčų sprendimo būdai Lietuvoje vis dar nėra sulaukę pakankamo visuomenės pripažinimo, pirmieji alternatyvaus ginčų sprendimo teisinio reglamentavimo žingsniai jau žengti pradėjus bandomąjį teisminės mediacijos projektą³ bei priėmus Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymą⁴ (toliau – Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas arba CGTTĮ). Taikinimo ir tarpininkavimo paslaugos jau kurį laiką siūlomos Vilniaus komercinio arbitražo teisme.⁵

Paminėtina, kad alternatyvaus ginčų sprendimo tema lietuvių autorių literatūroje nėra pakankamai išnagrinėta, lietuvių kalba parašyta vos keletas publikacijų, tarp kurių paminėtina: N. Kaminskienė „Civilinių ir komercinių ginčų alternatyvus sprendimas“⁶, N. Kaminskienė „Alternatyvus ginčų sprendimas“⁷, T. Milašius „Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas“⁸, F. Petrauskas „Alternatyvus vartotojų ginčų sprendimas: kitų šalių patirties pritaikymas naujojoje Vartotojų teisių gynimo įstatymo redakcijoje“⁹, D. Sauliūnas „Alternatyvūs ginčų sprendimo būdai internete (Online ADR)“¹⁰, R. Simaitis „Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje“¹¹. Visgi alternatyvaus ginčų sprendimo teisinis reguliavimas Europoje nebuvo jokio teisinio mokslinio darbo objektas, kas, manytina, pagrįstai leidžia teigti, jog akademinio požiūriu darbas yra aktualus.

Ilgą laiką vakarų visuomenėje buvo manoma, kad, kilus teisiniui ginčui, tik teismai gali užtikrinti teisingumo įgyvendinimą, pažeistų asmens teisių ir laisvių atkūrimą ar nuosavybės teisių

¹ Milašius T. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas // Teisė. 2007, Nr. 63. P. 44.

² Cremona A. Analysing Alternative Dispute Resolution (ADR) mechanisms in Europe and EU activity in the field: The Communitarisation of Private Justice. // European Documentation and Research Centre, 2006. P. 3. Prieiga internete: http://home.um.edu.mt/edrc/meda/jmps_adr.PDF; prisijungimo laikas 2008-12-04.

³ Projektas pradėjo veikti 2006 m. sausio 26 d. Vilniaus miesto antrajame apylinkės teisme, nuo 2008 m. sausio 1 d. šis projektas pradėjo veikti Lietuvos apeliaciniam, Kauno apygardos, Šiaulių apygardos, Vilniaus miesto trečiosios apylinkės, Druskininkų miesto apylinkės, Šalčininkų rajono apylinkės, Molėtų rajono apylinkės, Vilkaviškio rajono apylinkės ir Pasvalio rajono apylinkės teismuose. Teisingumo ministerijos pranešimas spaudai *Teisminė mediacija* // <http://www.tm.lt/default.aspx?item=tmed>; prisijungimo laikas 2008-11-07.

⁴ Žin., 2008, Nr. 87-3462.

⁵ Vilniaus komercinio arbitražo teismo internetinė svetainė // <http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.tarpininkavimas>; prisijungimo laikas 2008-12-06.

⁶ N. Kaminskienė „Civilinių ir komercinių ginčų alternatyvus sprendimas“ // Jurisprudencija. 2005, Nr. 69 (61).

⁷ N. Kaminskienė „Alternatyvus ginčų sprendimas“ // Jurisprudencija. 2006, Nr. 9 (87).

⁸ T. Milašius „Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas“ // Teisė. 2007, Nr. 63.

⁹ F. Petrauskas „Alternatyvus vartotojų ginčų sprendimas: kitų šalių patirties pritaikymas naujojoje Vartotojų teisių gynimo įstatymo redakcijoje“ // Jurisprudencija. 2007, Nr. 9 (99).

¹⁰ D. Sauliūnas „Alternatyvūs ginčų sprendimo būdai internete (Online ADR)“ // Jurisprudencija. 2003, Nr. 41 (33).

¹¹ R. Simaitis „Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje“ // Justitia. 2007, Nr. 2 (64).

apsauga.¹² Kaip pažymi M. Palmer ir S. Roberts formalų teisingumą įgyvendinančių institucijų įtvirtinimas dažnai yra siejamas su teisinės valstybės branda. Autorių nuomone, toks visuomenės požiūris pristabdė kitų pamatinių, neteisminių ginčų sprendimo būdų institucionalizavimą.¹³ Kitų autorių nuomone, alternatyvaus ginčų sprendimo (toliau – AGS) egzistavimas yra teisinio pliuralizmo išraiška arba, kita vertus, sukuria teisinį pliuralizmą.¹⁴

Paminėtina, kad visuomenės požiūris į teisminį procesą, kaip į vienintelį būdą atstatyti teisingumą, ir nulėmė teismo bylinėjimosi alternatyvų arba alternatyvaus ginčų sprendimo (*angl. Alternative Dispute Resolution*) būdų: tarpininkavimo, taikinimo, derybų ir pan. atsiradimą. Vis didėjantis teismų užimtumas teismo procesus padarė neįtikėtinais ilgus, neefektyvius, brangius bei dažnai nepatenkinančius ginčo šalių lūkesčių, nes dešimt ar penkiolika metų siektas teisingumas šalims tapdavo nebeaktualus¹⁵. Priklausomai nuo pasirinkto alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, išskiriami įvairūs AGS procedūrų privalumai palyginus su teismo procesu. Pirmiausiai, tai šalių autonomiškumas tiek pasirenkant procedūros rūšį, tiek asmenis, spręšančius ginčą, tiek procedūros formalumo laipsnį¹⁶. Kitas privalumas - procedūros operatyvumas - ypač aktualus vadinamosiose ilgo bylinėjimosi valstybėse. Trečia, procedūros konfidencialumas – kaip alternatyva konstituciniam teismo posėdžio viešumo principui, taip pat mažesnės nei teisme bylinėjimosi išlaidos.¹⁷

Nenuostabu, kad vis didesni iššūkiai ir problemos, su kuriais susiduriama teismo proceso metu, sukėlė Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos (UNCITRAL), Europos Sąjungos (toliau – ES) institucijų ir valstybių narių bei Europos Tarybos (toliau – ET) susidomėjimą alternatyviais ginčų sprendimo būdais bei paskatino imtis iniciatyvų AGS reglamentavime. Kadangi teisinis reguliavimas yra viena iš priemonių nukreipti visuomenės elgesį tam tikrų įstatymų leidėjų propaguojamų vertybių linkme, UNCITRAL, ES ir ET iškėlė diskusijas dėl tikslingiausių teisinių instrumentų, turinčių minimizuoti AGS rizikas bei maksimizuoti AGS privalumus.

Minėtų institucijų pasirinktas teisinio reguliavimo modelis bei nacionalinis Europos valstybių AGS reglamentavimas susilaukia mokslininkų pagyrimų ir kritikos. Kai kuriose valstybėse tam tikroms teisinių ginčų kategorijoms AGS procedūra yra privaloma kreipimosi į teismą sąlyga, mokslininkai kvestionuoja tokio teisinio reguliavimo atitikimą Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 6 straipsniui, garantuojančiam teisę į teisingą teismo procesą. Be to, konstitucingumo aspektu kvestionuojama kai kuriose valstybėse numatyta galimybė

¹² Wahab M. The global information society and online dispute resolution: A new dawn for dispute resolution// Journal of International Arbitration, 2004, Nr. 21(2). P. 144.

¹³ Roberts S. Palmer M. Dispute processes: ADR and Primary forms of Decision making. New York: Cambridge University Press, 2005. P. 9.

¹⁴ Faruki S. S. Justice outside the courts: Alternative dispute resolution and legal pluralism// <http://nAGS.co.uk/articles/published/AGS/AGSandLegalPluralism.pdf>; prisijungimo laikas 2006-04-30.

¹⁵ Pvz. Italijoje vidutinė teismo proceso civilinėje byloje trukmė siekia net penkis metus. //Driukas A. Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. T. I. P. 134.

¹⁶ Šis privalumas yra ypač aktualus norint išlaikyti gerus ginčo šalių santykius, tad dažniausiai mažiau formalūs procesai pasirenkami sprendžiant verslo ginčus.

¹⁷ Spurin C. H. Compensation culture clashes// AGS News. 2003, T. 3, Nr. 2. P. 3.

valstybinėms institucijoms pasinaudoti AGS būdais. Teisinis AGS reguliavimas Europoje skiriasi ne tik susitarimų dėl AGS privalomumo ir tokių susitarimų nesilaikymo padarinių reglamentavimu, autoriai taip pat nesutaria, ar pradėjus spręsti ginčą AGS būdais turėtų būti stabdomi ieškinio senaties terminai. AGS procedūrų kokybės užtikrinimui esminę reikšmę turi trečiųjų neutralių šalių, teikiančių AGS paslaugas, profesionalumas ir kvalifikacija, jų atsakomybės apimtis ir formos – šiuo aspektu AGS reguliavimas Europoje taip pat nėra vieningas. Mokslininkai ir įstatymų leidėjai taip pat nesutaria dėl AGS procedūrų konfidencialumo apimties – teisiniu reguliavimu bandoma išlaikyti balansą tarp ginčo šalių interesų ir trečiųjų asmenų interesų apsaugos. Šie AGS procedūrų reglamentavimo probleminiai aspektai yra tik keli iš daugelio, kuriuos stengiamasi išspręsti pasirenkant vienokį ar kitokį teisinį reguliavimą. Tad atsižvelgdami į teorines diskusijas, bei palygindami AGS reguliavimą tarptautiniu, ET, ES ir Europos valstybių nacionaliniu lygiu, aptarsime AGS reguliavimo ir praktinio taikymo problemas, privalumus ir trūkumus, galimas AGS taikymo problemas Lietuvoje.

Darbo tyrimo objektas - AGS teisinis reguliavimas ES, ET bei Europos valstybių nacionaliniu lygiu.

Manytina, kad būtent tinkamas teisinis reguliavimas gali padėti užtikrinti AGS veikimo sėkmę bei išvengti galimų AGS taikymo problemų. Šio **darbo tikslas** yra įvertinti, kiek ES, ET bei tam tikrų Europos valstybių pasirinkti teisinio reguliavimo mechanizmai yra tinkami sėkmingam AGS taikymui Europoje, tame tarpe – ir Lietuvoje.

Siekiant šio tikslo keliami šie **uždaviniai**:

- 1) išanalizuoti pagrindinius teisinius instrumentus, reguliuojančius alternatyvų ginčų sprendimą ES, ET ir tam tikrų Europos valstybių nacionaliniu lygiu;
- 2) atskleisti ES, ET bei skirtingų Europos valstybių nacionalinio teisinio AGS reguliavimo specifiką;
- 3) išanalizuoti AGS teisinio reguliavimo Europoje problematiką bei spragas;
- 4) atskleisti AGS teisinio reguliavimo trūkumus ir spragas Lietuvoje ir pasiūlyti jų išsprendimo būdus.

Kompleksiškai darbe bus naudojami istorinis, lyginamasis, analitinis bei loginis **tyrimo metodai**. Lyginamoji Europos valstybių pasirinkto AGS teisinio reguliavimo analizė bus vykdoma dviem aspektais: lyginant jį su kitų valstybių bei ES ir ET teisiniu reguliavimu. Pasitelkiant analitinį metodą nagrinėsime pasirinkto AGS reguliavimo trūkumus bei privalumus. Analizuojant ES reguliavimą AGS srityje, aiškinantis atskirų teisės aktų priėmimo priežastis, naudosime istorinį tyrimo metodą. Taip pat darbe bus naudojami sisteminis, teleologinis metodai. Jais bus siekiama kuo geriau atskleisti AGS teisinio reguliavimo skirtingose Europos valstybėse panašumus ir skirtumus, aiškinantis atskirų AGS normų vietą valstybės teisės sistemoje, santykį su kitomis normomis, teisės principais (sisteminis tyrimo metodas), analizuojant normų tikslus ir uždavinius (teleologinis tyrimo metodas), teikiant išvadas remiamasi loginiu tyrimo metodu.

Darbo struktūra: darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados, literatūros sąrašas ir santrauka lietuvių ir anglų kalba. Pirmojoje darbo dalyje aptarsime AGS sampratą, atskirus AGS būdus, jų privalumus ir trūkumus. Antrojoje dalyje aptarsime AGS teisinio reguliavimo diversifikaciją bei pateiksime teorinį skirtingo teisinio reguliavimo pagrindimą. Trečioji darbo dalis atitinkamai skirta probleminių AGS teisinio reguliavimo aspektų aptarimo bei reguliavimo ES, ET ir nacionaliniu lygiu analizei.

1 Alternatyvus ginčų sprendimo samprata

1.1 Alternatyvus ginčų sprendimo apibrėžimas

Alternatyvus ginčų sprendimas susijęs su didele įvairove alternatyvų, kurių pagalba sprendžiami ginčai. J. Auerbach pastebėjo, kad „bylinėjimasis yra tik vienas pasirinkimas iš daugelio, skirtų socialinės nesantaikos šalinimui“¹⁸. AGS, jeigu apibrėžimui naudotume negatyvų sąvokos apibrėžimo metodą, pačia plačiausia prasme apima įvairias neteismines ginčų sprendimo procedūras. Apibrėždamas AGS sąvoką D. Yarn taip pat naudoja negatyvų apibrėžimo metodą¹⁹. Anot jo, AGS yra ginčų sprendimo mechanizmų rūšis, kuri dažnai suvokiama kaip alternatyva formaliam ir priešiškam teismo procesui. AGS sąvoka dažnai apima arbitražą, tarpininkavimą, taikinimą, derybas, ekspertų vertinimą, išankstinį neutralų vertinimą ir daugelį kitų ginčų sprendimo būdų.

Ginčų sprendimo mechanizmai gali varijuoti priklausomai nuo jų sprendimo privalomumo (jie gali būti rekomendacinio pobūdžio arba privalomi), juos gali organizuoti privačios arba viešosios įstaigos, kaip antai ombudsmenai, vartotojų teisių apsaugos tarnybos, prekybos asociacijos ir pan.²⁰ Nors kiekvieno iš išvardintų būdų tinkamumas konkrečiai situacijai priklauso nuo aplinkybių, manytina, kad nėra tikslinga visas jas įtraukti į šio darbo tyrimo objektą.

Darbo tyrimo tikslais, vienas iš AGS apibrėžimo siaurinimo būdų galėtų būti trečiosios neutralios šalies, siūlančios įvairius sprendimo variantus ar savarankiškai priimančios sprendimą, dalyvavimas procedūroje. Tokiu atveju nuo AGS sąvokos atribosime šalių derybas, kuriose nedalyvauja trečioji šalis, bei technologijomis paremtus ginčų sprendimo būdus, tokius kaip automatizuotas derybų sistemas, kuriose nedalyvauja neutrali trečioji šalis. AGS sąvoka taip gali būti siaurinama atsižvelgiant į kiekvieno aukščiau minėto būdo privatumo, nepriklausomumo nuo teisminių institucijų, šalių savanoriškumo laipsnį²¹.

Kitas AGS sąvokos siaurinimo kriterijus galėtų būti ginčo šalių galėjimo disponuoti AGS procedūra laisvė: galėjimas įtakoti proceso pradžią ir pabaigą, jos eigą, sprendimo priėmimą. Šiuo atveju, iš AGS sąvokos galėtume eliminuoti arbitražą, pirmiausiai dėl to, kad, esant arbitražinei išlygai, arbitražas tampa šalims privalomas, antra, arbitražo proceso metu trečioji neutrali šalis iš esmės atlieka teisėjo vaidmenį, trečia arbitražo sprendimas yra šalims privalomas bei gali būti nukreiptas vykdyti. Dėl šių priežasčių arbitražas galėtų būti laikomas kvaziteisine, o ne alternatyvia teismui procedūra²². Paminėtina ir tai, kad arbitražo procesas bei jo sprendimų

¹⁸ Auerbach J. S. *Justice without law? Resolving disputes without lawyers*. Oxford: Oxford University Press, 1983. P. 3.

¹⁹ Yarn D. H. *Dictionary of conflict resolution*. San Francisco: Jossie-Bass Publishers, 1999. P. 17.

²⁰ 2001 m. balandžio 4 d. Europos Komisijos Komunikatas dėl platesnio vartotojų priėjimo prie alternatyvaus ginčų sprendimo {COM(2001) 161 Final}// http://ec.europa.eu/consumers/redress/out_of_court/adr/acce_just11_en.pdf; prisijungimo laikas 2008-03-20.

²¹ Yarn D. H. *Dictionary of conflict resolution*. San Francisco: Jossie-Bass Publishers, 1999. P. 19.

²² Touzard H. *La médiation et la résolution des conflits*. Paris: PUF, 1977. P. 154. in Rojot J. Le Flanhec A. Landrieux-Kartochian S. *Mediation within the French Industrial Relations Context: The SFR Cegetel Case// Negotiation Journal*. 2005, T. 21, Nr. 4. P. 455. Taip pat Kaminskiene N. *Civilinių ir komercinių ginčų alternatyvus sprendimas// Jurisprudencija*. 2005, Nr. 69 (61). P. 76.

pripažinimas yra gana griežtai sureguliuoti tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu²³, ir šis ginčų sprendimo procesas jau gana plačiai išanalizuotas užsienio ir Lietuvos autorių darbuose, o kitų AGS būdų teisinis reguliavimas Europoje, kaip jau buvo minėta, visiškai nebuvo analizuotas mokslinėje literatūroje. Nors daugelio autorių arbitražas yra priskiriamas AGS būdams, dėl visų minėtų priežasčių jo teisinis reguliavimas šiame darbe nagrinėjamas nebus. Visgi atsižvelgiant į arbitražo, kaip neteisminio ginčų sprendimo būdo, išplėtotą taikymo praktiką lyginamosios analizės tikslais tam tikri arbitražo teisinio reguliavimo aspektai, kaip galimos gairės AGS teisiniam reguliavimui, bus pateikiami šiame darbe.

Atsižvelgiant į šio darbo apimtį, manytina esant reikalinga sutikti su Europos Komisijos Žaliojoje knygoje dėl alternatyvaus ginčų sprendimo komercinėse ir civilinėse bylose siūlymu nuo AGS sąvokos atiboti šias procedūras:

- 1) Ekspertų nuomones, kurios nėra ginčų sprendimo būdas *per se*, bet yra proceso, pvz. teismo proceso ar arbitražo, apimančio ginčo nagrinėjimą, dalis;
- 2) Skundų valdymo sistemas, kurias naudoja verslininkai sprendami vartotojų skundus, mat į šią procedūrą nėra įtraukiama trečioji šalis, greičiau sprendimo variantas yra pasiūlomas vienos iš ginčo šalių, dažniausiai verslininko, kitai šaliai;
- 3) „Automatizuotas derybų sistemas“, neapimančias jokios žmogaus intervencijos, kurias siūlo internetinių technologijų paslaugų tiekėjai. Šias sistemas valdo ne trečioji nešališka šalis, o techniniai instrumentai, skirti tiesioginių derybų tarp ginčo šalių palengvinimui²⁴.

Šio darbo objekto prasme, alternatyviais ginčų sprendimo būdais laikysime įvairioms teisinių ginčų kategorijoms taikomas savanoriškas, neteismines procedūras, kurių metu šalys, talkinamos trečiosios neutralios šalies, siūlančios ginčo sprendimo variantus ar tiesiog padedančios ginčo šalims susitarti, derindamos savo interesus siekia išspręsti tarp jų kilusį ginčą. Labiausiai darbe atkreipsime dėmesį į šiuos AGS būdus: tarpininkavimą, taikinimą ir tarpines jų formas. Siekiant užsibrėžtų darbo tikslų, manytina esant reikalinga trumpai aptarti labiausiai Europoje taikomus AGS būdus, įeinančius į AGS sąvoką.

1.2 Alternatyvaus ginčų sprendimo būdai

1.2.1 Tarpininkavimas (mediacija)

Tarpininkavimo (mediacijos) (*angl. – mediation*) sąvoka²⁵ apima tam tikras taikinamąsias neteismines procedūras, į kurias įsitraukia trečioji šalis, nedalyvaujanti ginče.²⁶ Anot M. Wahab, tarpininkavimas - procedūra, kurio metu neutrali trečioji šalis (mediatorius) padeda šalims pasiekti

²³ P vz. 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo (toliau tekste – Niujorko konvencija)//Žin., 1995, Nr. 10-208.

²⁴ 2002 m. balandžio 19 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje {COM(2002) 196 final}// http://europa.eu/documents/comm/green_papers/index_eu.htm#2002; prisijungimo laikas 2008-02-12.

²⁵ Atsižvelgiant į bendrinės lietuvių kalbos taisyklės, šiame darbe tarpininkavimo ir medicijos sąvokos bus vartojamos lygiagrečiai arba vartojant tik vieną iš šių sąvokų.

²⁶ Yam D. H. Dictionary of conflict resolution. San Francisco: Jossie-Bass Publishers, 1999. P. 272.

ginčo sprendimą.²⁷ Remiantis šiais tarpininkavimo apibrėžimais, galima teigti, jog pagrindinis tarpininkavimo bruožas yra nešališkos, neutralios trečiosios šalies, neturinčios valdingų įgalinimų priimti ginčo šalims privalomą sprendimą, dalyvavimas. Kiti tarpininkavimo ypatumai – ginčo šalių savanoriškumas sprendžiant ginčą tarpininkavimu, tarpininkavimo sprendimų neprivalomumas (mat šalys sprendamos ginčą savo noru ir pasiekdamos joms priimtina kompromisinį sprendimą, jį turėtų įgyvendinti gera valia), procedūros konfidencialumas, neformalumas ir lankstumas.²⁸

Priklausomai nuo to, koks tarpininko vaidmuo: ar jis tik perduoda šalims informaciją, ar pats aktyviai siūlo ginčo sprendimo variantus, pateikia savo nuomonę, vertina faktus ir įrodymus, teorijoje išskiriama: pagalbinis tarpininkavimas ir vertinamasis tarpininkavimas.²⁹ Mokslinėje literatūroje taip pat išskiriami šios tarpininkavimo formos: transformacinis tarpininkavimas, kurio metu edukaciniais metodais siekiama pakeisti ginčą ar ginčo šalis ir pragmatinis tarpininkavimas - *ad hoc* procedūra, kurios metu tarpininkas, naudodamas įvairius instrumentus, bet kokia kaina siekia pasiekti šalių susitarimą³⁰.

Remiantis jau minėtu tarpininko rolės kriterijumi, skiriamas mišrus AGS modelis, tarpininkavimas - arbitražas. Šio modelio esmė – esant išankstiniam šalių susitarimui, kad tarpininkui nepavykus pasiūlyti abiem šalims priimtino sprendimo, tarpininkas atliks arbitro vaidmenį jų ginčo atžvilgiu bei priims arbitražinį sprendimą.³¹ Šiame modelyje arbitražu gali būti išspręsta tiek visas ginčas, tiek ir ginčo dalis, dėl kurios nepavyko susitarti tarpininkavimo metu. Pagrindinis šio mišraus modelio privalumas – mažesnės išlaidos, mat abejose tarpininkavimo - arbitražo stadijose dalyvauja ta pati trečioji šalis, kuri, procedūrai perėjus į arbitražo stadiją, nebeturi iš naujo susipažinti su faktine ginčo situacija. Kita vertus, šio mišraus modelio kritikai teigia, kad šis būdas gali sukelti trečiosios šalies piktnaudžiavimą situacija, nesutelkiant pakankamų pastangų išspręsti ginčą kompromisu, bei pačios ginčo šalys gali būti mažiau nusiteikusios spręsti ginčą taikiai, žinodamos, kad gali būti priimtas privalomas sprendimas.³²

Kita mišri AGS forma yra arbitražas – tarpininkavimas, kurios metu ginčo šalių išankstinio susitarimo pagrindu nešališka trečioji šalis ginče būna arbitru, priima sprendimą, o vėliau sprendžia ginčą tarpininkavimu. Paprastai arbitro priimamas sprendimas šalims nėra atskleidžiamas iki tol, kol trečiosios šalies manymu, tarpininkavimas nepasidaro beprasmiškas. Jei šalims pavyksta priimti sprendimą tarpininkavimu, arbitro sprendimas nėra viešinamas. Kitu atveju, arbitro sprendimas tampa šalims privalomas. Šis AGS būdas labiau tinkamas tais atvejais, kai ginčas kyla dėl vieno, nekompleksiško ginčo, kurio metu sprendžiamas tik vienas ginčijamas klausimas.³³

²⁷ Wahab M. The global information society and online dispute resolution: A new dawn for dispute resolution// Journal of International Arbitration, 2004, Nr. 21(2). P. 148.

²⁸ Yarn D. H. Dictionary of conflict resolution. San Francisco: Jossie-Bass Publishers, 1999. P. 277.

²⁹ Wahab M. The global information society and online dispute resolution: A new dawn for dispute resolution// Journal of International Arbitration, 2004, Nr. 21(2). P. 148.

³⁰ Milašius T. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas// Teisė. 2007, Nr. 63. P. 49.

³¹ Wahab M. The global information society and online dispute resolution: A new dawn for dispute resolution// Journal of International Arbitration, 2004, Nr. 21(2). P. 148.

³² Yarn D. H. Dictionary of conflict resolution. San Francisco: Jossie-Bass Publishers, 1999. P. 269.

³³ Ibid. P. 37.

1.2.2 Taikinimas

Taikinimas (*angl. – conciliation*) – trečiosios šalies, kuri nebūtinai yra neutrali ginčo šalių atžvilgiu, bandymas paskatinti šalis išspręsti tarp jų kilusį ginčą. Taikintojas taip pat kaip ir tarpininkas neturi įgaliojimų priimti šalis privalomą sprendimą, jo pagrindinis vaidmuo – sutelkti šalis priimti joms tinkamą ginčo sprendimą. Dėl šių priežasčių, kai kurių autorių nuomone, tarpininkavimo ir taikinimo sąvokos galėtų būti vartojamos kaip sinonimai. Vis dėlto, tarpininko vaidmuo yra pasyvesnis nei taikintojo, mat pastarasis pats gali siūlyti šalis ginčo sprendimo variantus, tuo tarpu tarpininkas labiau skatina šalis pačias derėtis dėl galimų ginčo sprendimo būdų.³⁴ Praktikoje išskiriama ir kita specifinė taikinimo ypatybė – dažnai teisinis valstybių reguliavimas nulemia tai, kad taikinimo metu taikintojo (ypatingai kai taikintojo vaidmenį atlieka teisėjas) siūlomi ginčo sprendimo variantai yra nulemti teisinių ginčo šalių pozicijų, o ne jų tikrųjų interesų³⁵.

1.2.3 Derybos

Dar viena AGS forma – derybos (*angl. – negotiation*), apibrėžiamos kaip procedūra, kurios metu dvi ar daugiau šalių, nesutariančių tam tikrais klausimais, komunikuodamos stengiasi prieiti susitarimą arba rasti kompromisinį sprendimą. Derybos yra dažniausiai naudojama ginčų sprendimo forma. Derybos paprastai būna privačios, jose trečiosios šalies intervencija minimali, derybos visada gali būti pradėtos tik dalyvaujančių šalių sutarimu.³⁶ Derybose šalys gali būti atstovaujamos advokatų arba dalyvauti pačios.³⁷ Derybose priimamas bendras, abiem šalim priimtinas sprendimas.

Visgi, derybos, kaip ginčų sprendimo būdas turi ir tam tikrų trūkumų: pirma, kadangi derybos dažniausiai nebūna viešos, retai galima patikrinti jų metu pateiktų teiginių, nulėmusių vienokią ar kitokią derybų baigtį, tikrumą ir sąžiningumą. Nors teisės aktai numato šalių pareigą elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose (pvz. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso³⁸ (toliau – CK) 6.163 straipsnis), derybų metu pateikta informacija retai kada būna paviešinta, bei retai susilaukiama baudmės už melagingą informaciją. Be to, kaip ir kitų AGS būdų atvejais, sunku pasverti AGS pasiekto rezultato teisingumą, ypač tais atvejais, kai rezultatas yra neišvengiamai įtakotas šalių gebėjimų, statuso ir įtakos skirtumų. Darytina išvadą, kad derybos nėra tinkamiausias būdas spręsti ginčus tais atvejais, kai šalys yra itin priešiškos nusiteikusios, taip pat, jei viena šalis turi didelį pranašumą palyginus su kita šalimi.³⁹

AGS mechanizmų sąvokų atskyrimo prasme pažymėtina UNCITRAL pavyzdinio įstatymo dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose autorių pozicija. Pavyzdinio įstatymo

³⁴ Ibid. P. 102.

³⁵ Singer J. The EU Mediation Atlas: Practice and Regulation. London: LexisNexis UK, 2004. P. 41.

³⁶ Yarn D. H. Dictionary of conflict resolution. San Francisco: Jossie-Bass Publishers, 1999. P 318.

³⁷ Atkreiptinas dėmesys, kad Graikijos įstatymo Nr. 2479/97 prasme, procedūra, kurios metu derybos yra vedamos šalių advokatų be trečiosios šalies įsikišimo, laikoma tarpininkavimu// Op. cit.36. P. 41.

³⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Žin., 2000, Nr. 74-2262.

³⁹ Roberts S. Palmer M. Dispute processes: ADR and Primary forms of Decision making. New York: Cambridge University Press, 2005. P. 150.

prasmė vartojama „sutaikinimo“ sąvoka interpretuojama labai plačiai ir apima visus mechanizmus, kuriuose asmuo arba asmenų grupė padeda ginčo šalims priimti taikų susitarimą. Kaip nurodė Pavyzdinio sutaikinimo įstatymo autoriai, nors AGS būdai, kurių metu šalys sprendžia savo ginčą trečiojo asmens pagalba, priklausomai nuo savo ypatybių vadinami taikinimu, tarpininkavimu, neutraliu įvertinimu, ar mini teismu ir praktikoje šie būdai atskiriami per trečiosios šalies vaidmenį ir įgalinimus, tačiau žvelgiant iš įstatymo leidėjo perspektyvos trečiosios šalies naudojami metodai taikiam susitarimui pasiekti nedaro didelės reikšmės jų teisiniam reguliavimui,⁴⁰ todėl tolimesniuose skyriuose pateikiamos išvados dėl tam tikrų konkretaus AGS būdo teisinio reguliavimo rizikų gali būti taikomos ir kitiems AGS būdams.

1.2.4 Alternatyvus ginčų sprendimas internete

Pažymėtina, kad vis didėjant technologijų bei interneto įtakai, dažnai asmenų sudaromi sandoriai sudaromi būtent šių technologijų pagalba. Kaip pažymi D. Sauliūnas, natūralu, kad ginčai, kylantys iš elektroninės komercijos teisinių santykių, būtų sprendžiami toje pačioje elektroninėje erdvėje, kurioje jie ir kilo. Be abejonės, ginčų sprendimas internete gali būti taikomas ir kitiems ginčams, nesusijusiems su elektronine prekyba.⁴¹ Todėl šalia tradicinių, jau seniai žinomų AGS būdų, besivystant technologijoms bei elektroninės komercijos srautams, atsiranda ir ginčų sprendimas kibernetinėje erdvėje (*angl.* – *online dispute resolution arba ODR*), arba ginčų sprendimas internete (toliau – AGS internete). Paminėtini šie pagrindiniai AGS internete būdai: e-tarpininkavimas, e-derybos, e-arbitražas, automatizuotos derybos, kintančios sprendimus optimizuojančios programos, išsprendimu pagrįstos duomenų bazės, virtualaus teisėjo sistemos ir pan.⁴²

Tarp teisės mokslininkų vyrauja nuomonė, kad AGS internete vystimasis turėtų būti paliktas savireguliacijai ir valstybės nesikišdamos turėtų leisti natūraliai nusistovėti tam tikriems papročiams. Visgi, tam tikrose sferose, pvz. su vartotojų teisių apsauga susiję ginčai suponuoja tam tikrą valstybinio teisinio reguliavimo įsikišimą. Kadangi AGS internete yra dar labai nauja sritis, šių procedūrų teisinio reguliavimo analizė nebus šio darbo objektas, tačiau palyginimo tikslais, kartais bus paminimas tolimesniuose skyriuose.

1.3 *Alternatyvus ginčų sprendimo privalumai ir trūkumai*

AGS privalumai ir trūkumai dažniausiai atskleidžiami lyginant AGS būdus su teisiniu nagrinėjimu. Vienas esminių AGS privalumų – šalių disponavimo ginču laisvė.⁴³ Kitaip nei įprasto teismo proceso atveju, kuomet ginčo šalys negali pasirinkti nei teismo vietos, nei teisėjo, nei įtakoti teismo proceso eigos ar rezultato, pasirinkdamos AGS ginčo šalys turi daug didesnę diskrecijos

⁴⁰ Gairės dėl UNCITRAL pavyzdinio įstatymo dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose priėmimo ir naudojimo. P. 11// <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.

⁴¹ Sauliūnas D. Alternatyvūs ginčų sprendimo būdai internete (Online ADR)// Jurisprudencija. 2003, Nr. 41 (33). P. 40.

⁴² Wahab M. The global information society and online dispute resolution: A new dawn for dispute resolution// Journal of International Arbitration, 2004, Nr. 21(2). P. 146.

⁴³ Kaminskienė N. Alternatyvus ginčų sprendimas// Jurisprudencija. 2006, Nr. 9 (87). P. 85.

teisę modeliuoti procedūrinę sąlygą. Pirmiausia, jos gali pasirinkti, ar spręsti ginčą AGS būdais, be to, šalys yra visiškai laisvos pasirinkti, kurį AGS modelį jos naudos konkrečiu atveju. Šalys pačios gali nuspręsti, kada pradėti procedūrą, jos nėra priklausomos nuo teismo užimtumo bei gali užbaigti procedūrą bet kurioje stadijoje, net ir nepasiekusios rezultato. Procedūros vieta, laikas, kalba, taikomos taisyklės bei procedūros formalumo laipsnis – taip pat šalių susitarimo reikalas. Kita vertus, dažnai kyla rizika, kad AGS procedūros lankstumas nulems neteisingą ir neprotingą ginčo baigtį tais atvejais, kai gana ryški ginčo šalių nelygybė ar ginčo šalys yra labai priešišškai nusiteikusios.

AGS procedūrų neformalumas sąlygoja ir kitą AGS privalumą – ginčo šalių bendradarbiavimo ir draugiškų santykių išsaugojimą. Teismo procese galioja laimėjimo-pralaimėjimo nuostata, išplaukianti iš proceso rungtyniškumo principo, t.y. laimėti gali tik viena proceso šalis, kas nulemia šalių priešišumą. Tuo tarpu sprendžiant ginčus AGS būdais laikomasi laimėjimo-laimėjimo principo, tad renkantis AGS būdus atsiranda daug didesnė galimybė pasiekti socialinę taiką bei išsaugoti draugiškus šalių santykius.⁴⁴ Mat šalims, darant abipuses nuolaidas bei pasiekus abipusiai priimtina kompromisinį sprendimą, išlieka daug didesnė jų tolimesnio bendradarbiavimo galimybė.⁴⁵ Kaip šiuo aspektu pažymėjo Anglijos Aukščiausiasis teismas byloje *Cable & Wireless Plc v. IBM United Kingdom Ltd (2002)*, „*tarpininkavimas, kaip ginčų sprendimo būdas, nėra skirtas pasiekti sprendimus, tiksliai atspindinčius teisingas ginčo šalių teises ir pareigas, greičiau sprendimus, kurie yra abipusiai komerciškai priimtini ginčo šalims.*“⁴⁶

Kitas mokslininkų išskiriamas AGS privalumas – procedūros operatyvumas. Ilgą teismo proceso trukmę dažniausiai įtakoja dvi aplinkybės: didelis teismų užimtumas bei nuoseklus civilinio proceso stadijų laikymasis (bylos nagrinėjimas pirmojoje instancijoje, apeliacinėje instancijoje ir galiausiai – kasacija). Pavyzdžiui, vidutinė civilinės bylos trukmė pirmojoje instancijoje Japonijoje – keturiasdešimt mėnesių⁴⁷, Italijoje visose instancijose ji vidutiniškai siekia net penkiolika metų⁴⁸. AGS procedūrų operatyvumas padeda šalims efektyviau atkurti socialinę taiką bei teisingumą. Būtent vadinamosiose ilgo bylinėjimosi valstybėse, kaip Italija ar Japonija, teisminė valdžia nesugeba užtikrinti vienos esminių žmogaus teisių - teisės į teisingą procesą⁴⁹, ir kaip pažymi kai kurie autoriai, būtent tokiose valstybėse aktualus principas „uždelstas teisingumas – paneigtas teisingumas“.⁵⁰ Tačiau, kvestionuotina, ar AGS būdai gali būti operatyvūs ir veiksmingi, kai ginčo šalys yra labai priešišškai nusiteikusios, nes tokiais atvejais šalys dažniausiai nesugeba priimti abipusiai naudingo sprendimo AGS būdais ir galiausiai jos yra priverstos spręsti ginčą teisme. Tokiais atvejais laikas, skirtas ginčo sprendimui AGS būdais, atitolina galutinį ginčo išsprendimą.

⁴⁴ Pawlowski R. ADR for Hague Convention Child Custody Disputes// Family Court Review. 2007, T. 45, Nr. 2. P. 304.

⁴⁵ Kaminskienė N. Alternatyvus ginčų sprendimas// Jurisprudencija. 2006, Nr. 9 (87). P. 87.

⁴⁶ 2002 m. spalio 11d. Anglijos Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje *Cable & Wireless Plc v. IBM United Kingdom Ltd [2002]*, Nr. EWHC 2059 (Comm. Court)// [http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWHC/Comm/2002/2059.html&query=title+\(-IBM+\)&method=boolean](http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWHC/Comm/2002/2059.html&query=title+(-IBM+)&method=boolean); prisijungimo laikas 2008-12-20.

⁴⁷ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 58.

⁴⁸ De Palo G. Harley P. Mediation in Italy: Exploring the Contradictions// Negotiation Journal. 2005, T. 21, Nr. 4. P. 471.

⁴⁹ 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnis// Žin., 1995, Nr. 40-987.

⁵⁰ Spurin C.H. AGS- Boom or Bust?// AGS News. 2003, T. 3, Nr. 2. P. 2.

Kadangi bylinėjimosi išlaidos Lietuvoje yra pakankamai nedidelės, AGS būdu ekonomiško aspektas čia nėra toks aktualus. Tačiau vadinamosiose brangaus bylinėjimosi valstybėse, pvz. Jungtinėje Karalystėje ar JAV, ekonomiškas laikomas itin svarbiu AGS pranašumu palyginus su teismo procesu. Tačiau paminėtina ir tai, kad AGS ekonomiško privalumas kaip tik gali tapti papildomomis išlaidomis, nepavykus išspręsti ginčo AGS būdais, nes galiausiai šalys vis tiek būna priverstos spręsti ginčą teisme.⁵¹ Tokiais atvejais šalių turėtos išlaidos, sprendžiant ginčą AGS būdais, arba neatlyginamos, arba, kaip pvz. Anglijoje ir Velse, į šią aplinkybę atsižvelgiama teismui nagrinėjant klausimą dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo⁵²

Konfidencialumas – taip pat svarbus AGS privalumas. Teismo procesas remiasi proceso viešumo principu, teismo sprendimuose viešai neskelbiama tik tam tikra įstatymuose numatyta informacija⁵³. Teismo proceso viešumas laikomas teisingo teismo proceso garantu. Visuomenė gali sužinoti įvairias ginčo detales, gali paaiškėti daug šalių privataus gyvenimo aplinkybių, verslo paslapčių. AGS būdu sėkmė, atvirkiščiai, remiasi konfidencialumo užtikrinimu. Viešai neskelbiama ne tik informacija apie ginčo šalių komercines paslaptis, net pats ginčo sprendimo atkleidimo faktas gali būti apribotas konfidencialumo išlyga AGS susitarime.⁵⁴ Tačiau, kaip pažymi S. Roberts ir M. Palmer, AGS būdai nelaikytini tinkamais spręsti tam tikrus teisinius ginčus tais atvejais, kai būtina apibrėžti tam tikrus teisinius principus ar sprendžiant bylas susijusias su viešuoju interesu, pvz. dėl rasinės ar seksualinės diskriminacijos, ar susijusias su aplinkosaugos problemomis.⁵⁵

AGS kritikai taip pat kelia klausimą dėl AGS taikymo tam tikriems visuomeniniams santykiams apimties. Šiuo tikslu galėtume imti arbitražo pavyzdį, Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo (toliau – Komercinio arbitražo įstatymas)⁵⁶ 11 straipsnio 1 dalis numato kategorijas ginčų, kurios negali būti nagrinėjamos arbitražu, t.y. ginčai, kylantys iš konstitucinių, darbo, šeimos, administracinių santykių, taip pat ginčai, susiję su konkurencija, patentais, prekių ir paslaugų ženklais, bankrotu bei ginčai, kylantys iš vartojimo sutarčių. Kyla klausimas, ar šių kategorijų ginčai gali būti sprendžiami tarpininkavimu ar taikinimu?

Kaip jau buvo minėta, vienas iš AGS tikslų – galimybė išsaugoti ginčo šalių gerus tarpusavio santykius, kaip tik šio tikslo eskalavimas suteikė AGS kritikams pagrindą teigti, kad AGS būdai yra tinkami spręsti ginčus tik tais atvejais, kai tolimesnis šalių gerų santykių palaikymas yra svarbus. Visgi, kaip parodė praktika, AGS būdai gali būti taikomi net ir tais atvejais, kai tarp ginčo šalių nėra ir nebuvo bendro intereso⁵⁷. Darbo, šeimos ginčų bei ginčų, kylančių iš vartojimo sutarčių, sprendimas AGS būdais beveik nekvestionuojamas, nes būtent nuo šių kategorijų ginčų

⁵¹ Taraškevičius R. Could mediation as one of the most important ADR forms exist under today's law in Lithuania?// Journal of Baltic Law. 2002, Nr. 1. P. 149

⁵² Milašius T. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas// Teisė. 2007, Nr. 63. P. 47.

⁵³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau tekste – CPK) 9 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „Visuose teismuose bylos nagrinėjamos viešai. Motyvuota teismo nutartimi teismo posėdis gali būti uždaras – žmogaus asmeninio ar šeiminio gyvenimo slaptumui apsaugoti, taip pat jeigu viešai nagrinėjama byla gali atskleisti valstybės, profesinę ar komercinę paslaptį.“// Žin., 2002, Nr. 36-1340.

⁵⁴ Kaminskienė N. Alternatyvus ginčų sprendimas// Jurisprudencija. 2006, Nr. 9 (87). P. 86.

⁵⁵ Roberts S. Palmer M. Dispute processes: ADR and Primary forms of Decision making. New York: Cambridge University Press, 2005. P. 151.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas// Žin., 1996, Nr. 39-961.

⁵⁷ Milašius T. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas// Teisė. 2007, Nr. 63. P. 47.

sprendimo AGS būdais ir prasidėjo AGS sklaida, be to jų sprendimas AGS būdais yra rekomenduojamas įvairių tarptautinių organizacijų.⁵⁸

Atsižvelgiant į konstitucinių ir administracinių santykių pobūdį, visuomenės interesą bei į valstybės institucijų įgalinimus ir kompetencijos ribas, keliamas klausimas dėl AGS panaudojimo sprendžiant iš šių teisinių santykių kylančius ginčus. Ir nors AGS būdai padėtų tokius ginčus išspręsti efektyviau ir greičiau, remiantis bendraisiais teisės principais, o ne griežtomis teisinėmis procedūromis, dėl konstitucinių santykių, manytina, kad valstybių teismams turėtų priklausyti išimtinė jurisdikcija sprendžiant šiuos ginčus. Kalbant apie administracinius santykius, sutiktina su ET pozicija, kad dalis administracinių ginčų be abejonės turėtų priklausyti išimtiniai teismų jurisdikcijai, o dalis sėkmingai galėtų būti sprendžiama AGS būdais⁵⁹.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima paminėti, kad AGS apima didelę įvairovę mechanizmų, kurių pagalba šalys savanoriškai sprendžia kilusius ginčus. Praktikoje AGS būdai, kurių metu šalys sprendžia savo ginčą trečiojo asmens pagalba, priklausomai nuo trečiosios šalies vaidmens ir įgalinimų, laikomi taikiniu, tarpininkavimu ar pan. Visgi žvelgiant iš įstatymo leidėjo perspektyvos trečiosios šalies naudojami metodai taikiam susitarimui pasiekti nedaro didelės reikšmės teisiniam atitinkamo AGS būdo reguliavimui. Daugumai AGS procedūrų būdingų privalumų, tokių kaip operatyvumas, ekonomiškumas, konfidencialumas, šalių valios autonomijos laisvė, šalių gerų santykių išsaugojimo galimybė ir pan. maksimizavimas ir galimų procedūrinių rizikų išvengimas priklauso nuo ginčo pobūdžio, faktinių ginčo aplinkybių bei ginčo šalių santykių. Ir nors AGS būdais gali būti sprendžiami ne tik iš privatinų santykių kylantys ginčai, bet ir iš viešosios teisės kylantys ginčai, tam tikrų kategorijų ginčai, susiję su viešuoju interesu, turėtų likti išimtinėje teismų jurisdikcijoje.

2 Alternatyvaus ginčų sprendimo teisinis reguliavimas

Dėl savo novatoriškumo ir neįprastumo visuomenėje, AGS įsitvirtinimas ir efektyvumas labai priklauso nuo jo teisinio reguliavimo. Įstatymo leidėjo įsikišimas, pasirenkant vieną ar kitą teisinio reguliavimo būdą, viena vertus, gali užtikrinti AGS privalumų materializavimąsi, tačiau kita vertus, netinkamas teisinis reguliavimas gali kaip tik apsunkinti efektyvų AGS taikymą.

⁵⁸ 2002 m. rugsėjo 18 d. Tarptautinės darbo organizacijos „Darbo įstatymų gairės“// <http://www.ilo.org/public/english/dialogue/ifpdial/llg>; prisijungimo laikas 2008-11-08. 2001 m. balandžio 4 d. Europos Komisijos rekomendacija 2001/310/EB dėl principų, taikytinų institucijoms, įtrauktoms į konsensuso pagrindu sprendžiamus vartotojų ginčus// OJ L 109, 19.4.2001. 1998 m. sausio 21 d.

⁵⁹ 2001 m. rugsėjo 5 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijos Nr. Rec (2001)9 „Dėl alternatyvių bylinėjimuisi tarp administravimo institucijų ir privačių asmenų“ 2 (i) straipsnyje paminėta, jog leidimas spręsti ginčus alternatyviais būdais turėtų būti arba bendro pobūdžio, arba tam tikroms kategorijoms bylų. AGS būdais ypač rekomenduojama spręsti ginčus, susijusius su individualaus pobūdžio administraciniais aktais, sutartimis, civiline atsakomybe, ir ginčus, susijusius su pinigineis sumomis// <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=220409&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>; prisijungimo laikas 2008-05-10.

2.1 Teisinio reguliavimo samprata

Kaip pažymi A. Vaišvila „teisinis reguliavimas – tai tokia socialinio reguliavimo rūšis, arba forma, kai poveikis žmonių elgesiui yra daromas teisės normomis ir teisės principais“.⁶⁰ Paminėtina, kad teisė žmonių elgesį gali reguliuoti dvejopai: negatyviai ir pozityviai⁶¹. Teisinį reguliavimą galima lyginti su žmonių elgesio modeliavimu, kuriuo įstatymo leidėjas gali nukreipti žmogaus elgesį ir visuomenės raidą norimų vertybių linkme.⁶² Manytina, kad AGS taikymą tam tikroje valstybėje nulemia būtent įstatymo leidėjo apsisprendimas propaguoti alternatyvaus ginčų sprendimo būdus ir sudaryti sąlygas AGS efektyviai konkuruoti su teisiniu ginčų sprendimu.

H. Kelzenas nurodo, kad teisinė tvarka, kaip socialinė tvarka, individų elgesį reguliuoja tik tiek, kiek tas elgesys susijęs su kitais individais.⁶³ A. Vaišvila taip pat pažymi, kad atskiriant teisinį reguliavimą nuo kitų socialinio reguliavimo formų, būtina apibrėžti jo objektą, t. y. tuos socialinius santykius, kuriuos reikia norminti teisiniais instrumentais, kurio reguliavimo apimtis gali skirtis priklausomai nuo teisės sampratos: etatistinės ar pilietinės. Kaip pastebėsime, AGS reguliavimo apimtis įvairių Europos valstybių bei organizacijų reguliavime skiriasi, imperatyviai numatant minimalų tam tikrų AGS aspektų reguliavimą arba paliekant juos savireguliacijai.

Apibrėžiant teisinį reguliavimą taip pat svarbu nustatyti tokio teisinio reguliavimo metodą (kaip, koku būdu ir kiek reguliuojami visuomeniniai santykiai), kuris gali būti imperatyvus arba dispozityvus.⁶⁴ Teisinio reguliavimo metodas taip pat priklauso nuo teisės sampratos: kaip pastebėsime žemiau pateiktoje AGS teisinio reguliavimo analizėje, „švelnaus“ teisinio reguliavimo šalininkai propaguoja pastarąjį metodą, tuo tarpu griežto reguliavimo šalininkai pasisako už imperatyvų tam tikrų AGS aspektų reguliavimą, todėl, siekiant kompromiso, AGS reguliuojamas mišriuoju teisinio reguliavimo metodu. Pastebėtina ir tai, kad nors pats AGS atsiradimas išplaukia iš dispozityvaus teisinio reguliavimo, pasaulyje vis daugiau valstybių, kurios imperatyviai numato pasinaudojimą AGS mechanizmais kaip išankstinę privalomą kreipimosi į teismą sąlygą.

2.2 Alternatyvaus ginčų sprendimo teisinis reguliavimas

Kaip pažymi G. De Palo ir P. Harley, teisiniai instrumentai nėra vienintelė priemonė reguliuoti AGS. Jie pažymi, kad Europos valstybės renkasi skirtingus socialinius instrumentus AGS propagavimui ir pagal valstybių pasirinktas instrumentų grupes, valstybių politiką AGS atžvilgiu galima suskirstyti į kultūrinę, pragmatinę ir legalistinę. Kaip kultūrinės sklaidos fenomenas išskirtinai pažymima Šveicarija, mat šioje valstybėje buvo nuodugniai perimtas JAV edukacinis modelis bei net keletas valstybinių ir privačių institucijų siūlo išsamius tarpininkavimo mokymus, gausu mokymų programų tarpininkams, besispecializuojantiems komerciniame tarpininkavime. Be to, Šveicarijoje įsikūrusios ir dauguma didelę tarpininkavimo patirtį turinčių tarptautinių organizacijų (pvz. Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijos Arbitražo ir tarpininkavimo

⁶⁰ Vaišvila A. Teisės teorija. Justitia: Vilnius, 2004. Antras leidimas. P. 197.

⁶¹ Kelsenas H. Grynoji teisės teorija. Eugrimas: Vilnius, 2002. P. 70.

⁶² Ten pat. 50. P. 197.

⁶³ Ten pat. 51. P. 64.

⁶⁴ Vaišvila A. Teisės teorija. Justitia: Vilnius, 2004. Antras leidimas. P. 198 – 204.

centras). Būtent dėl šių priežasčių tarpininkavimas, kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas, itin gerai žinomas šioje šalyje.⁶⁵

Tuo tarpu Nyderlandai ir Danija išsiskiria savo pragmatiniu požiūriu į AGS skatinimą. Abiejose valstybėse tarpininkavimu sprendžiamų ginčų skaičius sparčiai auga, jų teismų sistemose buvo atlikta keletas garsių ilgalaikių bandomųjų tarpininkavimo projektų, kurie susilaukė teismų sistemos susidomėjimo ir palaiminimo. Nyderlanduose, be kita ko, privačių iniciatyvų pagalba buvo įkurtas Nacionalinis Mediacijos Institutas, kuris paskatino vyriausybę atlikti keletą edukacinių, su tarpininkavimu susijusių, projektų, buvo pradėtos mokymų programos, kurios buvo dėstomos ne tik Nacionaliniame Mediacijos Institute, bet ir universitetuose⁶⁶.

Visgi dauguma Europos valstybių, įskaitant Prancūziją, Vokietiją, Ispaniją, Graikiją ir Italiją, pasirinko trečiąją – legalistinio skatinimo strategiją. Ši strategija paremta įstatyminės bazės, kaip AGS sklaidos pamato, suformavimu. Nors šiose valstybėse buvo imtasi ir institucinių pastangų tarpininkavimo skatinimui, jų rezultatai buvo gerokai blankesni nei Nyderlanduose ar Danijoje. Pavyzdžiui, remiantis Tarptautinio instituto konfliktų prevencijai ir sprendimui 2004 m. atlikto tyrimo rezultatais, nors Italijoje, lyginant su kitomis Europos valstybėmis, priimta daugiausiai teisės aktų, reguliuojančių tarpininkavimą, visgi šis AGS būdas Italijoje vis dar nėra populiarus⁶⁷.

Kaip pažymi N. Kaminskienė, pernelyg didelė šalių laisvė disponuoti savo ginčų gali praktikoje sukuria AGS procedūros žlugimo grėsmę, todėl minimalių procedūrinių priemonių, nustatančių ginčo šalių laisvės disponuoti ginčų ribas, įtvirtinimas įstatymuose užtikrina AGS instituto lankstumą, veiksmingumą bei ginčo šalių procesinių teisių užtikrinimą. Tad įstatymų lygiu įtvirtinant bendrus AGS principus, kurie gali būti detalizuojami rekomendacinio pobūdžio aktais, gali būti sumažinamos AGS procedūrų rizikos (asmenų, padedančių ginčo šalims spręsti ginčus AGS būdais, nešališkumas, atsakomybė, procedūros konfidencialumas ir t.t.).⁶⁸ Minimalių AGS procedūrinių priemonių įtvirtinimas ypatingai aktualus tam tikrų kategorijų, pvz. šeimos ginčiuose, kuriuose svarbu atsižvelgti ne tik į geriausias vaiko interesus, bet ir jautrius asmeninio šeimos gyvenimo aspektus.

„Švelnų“ AGS reguliavimą propaguojantys praktikai pažymi, kad AGS būdai yra populiarūs ir efektyvūs tik tuomet, kai jie gali išlikti lankstūs, prisitaikantys prie konkrečios ginčo situacijos, nes pernelyg detalus šių mechanizmų reglamentavimas gali sulėtinti AGS plėtrą bei pakenkti šių mechanizmų efektyvumui. „Švelnaus“ teisinio reguliavimo apologetai skatina minimaliai reglamentuoti AGS procedūras, įstatymiškai sureguliuojant tik esmines AGS instituto sritis, tokias kaip konfidencialumas, AGS procedūrose pasiektų taikių susitarimų pripažinimas ir vykdymas, ieškinio senaties terminų stabdymas, trečiųjų neutralių šalių, teikiančių AGS paslaugas profesionalumas ir atsakomybė. „Švelnaus“ teisinio reguliavimo siekis yra padaryti AGS būdus kuo aiškesnius ir suprantamesnius, paliekant daug erdvės savivaldos institucijų ir AGS praktikos

⁶⁵ De Palo G. Harley P. Mediation in Italy: Exploring the Contradictions// Negotiation Journal. 2005, T. 21, Nr. 4.

⁶⁶ De Roo A. J. Jagtenberg R. W. The Dutch Landscape of Court-Encouraged Mediation// Global trends in mediation, red. Alexander. N. Cologne: Kluwer Law International, 2006. P. 232.

⁶⁷ De Palo G. Harley P. Mediation in Italy: Exploring the Contradictions// Negotiation Journal. 2005, T. 21, Nr. 4. P. 469 – 470.

⁶⁸ Kaminskienė N. Alternatyvus ginčų sprendimas// Jurisprudencija. 2006, Nr. 9 (87). P. 86.

savireguliacijai. Šiuo teisiniu reguliavimu sąmoningai tam tikri AGS procedūrų aspektai nepatenka į teisinio reguliavimo objektą. Griežto AGS reguliavimo šalininkai pažymi, kad „švelnus“ teisinis reguliavimas suponuoja tam tikras grėsmes, nes: pirma, juo tik minimaliai užtikrinama ginčo šalių teisių apsauga. Antra, toks teisinis reguliavimas suponuoja pernelyg didelį pasitikėjimą AGS kokybės savireguliacija, kas yra itin rizikinga tose valstybėse, kurios neturi susiformavusių AGS tradicijų. Be to, tinkamų kontrolės ir stebėsenos mechanizmų nebuvimas gali diskredituoti ir sumenkinti AGS idėją.⁶⁹ Tad tiek Europos, tiek nacionaliniu lygiu bandoma įvairiai suderinti lankstų AGS teisinį reguliavimą, kildinamą iš pačios AGS instituto esmės, su griežtu, ginčo šalių teisių apsaugą ir AGS kokybę užtikrinančiu, reguliavimu.

Galime daryti išvadą, kad valstybių pasirenkamos priemonės AGS plėtrai skiriasi priklausomai nuo vyraujančios sampratos, kurias galima suskirstyti į kultūrinę, pragmatinę ir legalistinę. Teisinio reguliavimo įsikišimo į AGS teisinius santykius lygis taip pat priklauso nuo požiūrio į AGS teisinį reguliavimą: „švelnaus“ teisinio reguliavimo šalininkai propaguoja minimalų valstybės įsikišimą, o griežto reguliavimo šalininkai pabrėždami ginčo šalių teisių apsaugos AGS procedūrų metu svarbą, pasisako už detalesnį AGS būdų teisinį reguliavimą.

2.3 Alternatyvus ginčų sprendimo teisinis reguliavimas Europos Tarybos lygiu

Kaip pažymi N. Kaminskienė, Europą iš JAV perimti AGS fenomeną paskatino keletas priežasčių. ES ir ET lygmeniu imta siekti palengvinti teisingumo prieinamumą, taip užtikrinant laisvę, saugumą ir teisingumą grindžiamą erdvę, be to buvo atsižvelgta į aplinkybę, kad esant sparčiai informacinės visuomenės plėtrai, būtina iškilus ginčams išsaugoti partnerystės ryšius bei užtikrinti ginčo šalių konfidencialumą, ir supratęs, jog nei viena tradicinė teisinė sistema nesugeba efektyviai išspręsti visų visuomenėje kylančių konfliktų išimtinai tik teismo keliu, ET ėmėsi keleto žemiau išvardintų iniciatyvų.⁷⁰

ET gana aktyviai veikia skatindama AGS plėtrą. Pirmoji iniciatyva, 1981 m. Europos Tarybos Ministrų komiteto patvirtina Rekomendacija Nr. R(81)7 „Dėl priemonių, palengvinančių galimybes naudotis teisingumo sistema“, kurioje pažymima, kad būtina imtis priemonių, skatinančių (kur tinkama) ir palengvinančių ginčo šalių sutaukinimą bei draugiškus šalių susitarimus prieš teismo procesą arba teismo procesui prasidėjus,⁷¹ buvo pagrindas tolesnėms ET iniciatyvoms AGS srityje⁷². Kitoje savo rekomendacijoje ET skatina susitaikinimą kaip teismo nagrinėjimo alternatyvą, atkreipusi dėmesį į teismų užimtumo problemą⁷³.

⁶⁹ Simaitis R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje//Justitia. 2007, Nr. 2(64). P. 22-23.

⁷⁰ Kaminskienė N. Civilinių ir komercinių ginčų alternatyvus sprendimas// Jurisprudencija. 2005, Nr. 69(61). P. 77.

⁷¹ 1981 m. gegužės 14 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijų Nr. R(81)7 „Dėl priemonių, palengvinančių galimybes naudotis teisingumo sistema“ B (3) punktas// <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=599788&SecMode=1&DocId=671776&Usage=2>; prisijungimo laikas 2008-11-11.

⁷² Kaminskienė N. Civilinių ir komercinių ginčų alternatyvus sprendimas// Jurisprudencija. 2005, Nr. 69(61). P. 77

⁷³ 1986 m. rugsėjo 16 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto Rekomendacijos Nr. R (86) 12 „Dėl priemonių, leidžiančių užkirsti kelią pernelyg dideliame teismų darbo krūviui“ I. punkte nurodoma, kad „siekiant sumažinti teismų krūvį turėtų būti skatinami taikūs šalių susitarimai teisminėse ir neteisminėse institucijose, ir šis tikslas gali būti pasiekiamas keliomis priemonėmis: kartu su atitinkamomis paskatomis sudarant galimybę susitaikyti iki teismo proceso pradžios arba už jo ribų; arba nustatant teisininkams pareigą arba skatinti kompetentingas institucijas laikyti teisininko pareigą siekti susitaikymo su kita ginčo šalimi prieš teismo

Nors pirmosiose ET rekomendacijose tik lakoniškai užsimenama apie AGS būdų skatinimą, kaip valstybių politikos prioritetą, vėlesnėse rekomendacijose jau buvo pateikiamos ir gairės dėl pavyzdinių AGS procedūrų nuostatų, į kurias turėtų būti atsižvelgiama kuriant nacionalinius įstatymus. ET priėmė rekomendacijas dėl alternatyvų bylinėjimuisi sprendžiant administracinius ginčus, kuriomis valstybės narės skatinamos sudaryti galimybes ginčus tarp viešojo administravimo subjektų ir privačių asmenų spręsti AGS būdais (taikiniu, tarpininkavimu ir pan.) bei savo reguliavimu tokias ginčų sprendimo alternatyvas arba institucionalizuoti, arba taikyti konkrečioms atvejams.⁷⁴ Kitoje savo rekomendacijoje dėl tarpininkavimo baudžiamosiose bylose įstatymų leidėjai yra skatinami sudaryti sąlygas tarpininkavimui ginčiuose, kylančiuose iš baudžiamosios teisės, tačiau tuo pačiu užtikrinti baudžiamojon atsakomybėn traukiamų asmenų procesines garantijas.⁷⁵

Visgi daugiausiai iniciatyvų ET ėmėsi privatinės teisės srityje. Atsižvelgdama į šeimos ginčų specifiką bei vaiko geriausių interesų užtikrinimą, ET priėmė Rekomendacijas „Dėl šeimos tarpininkavimo“⁷⁶, be to, buvo priimtos Rekomendacijos „Dėl tarpininkavimo civiliniuose santykiuose“ (įskaitant darbo ir vartotojų teisių apsaugos teisinius santykius).⁷⁷ Siekiant palengvinti šių rekomendacijų įgyvendinimą buvo priimtos Gairės dėl geresnio rekomendacijų dėl šeimos tarpininkavimo ir tarpininkavimo civiliniuose santykiuose įgyvendinimo⁷⁸ (toliau tekste – ET Gairės dėl geresnio rekomendacijų įgyvendinimo).

Apibendrinimui galima pasakyti, kad ET, laikydama efektyvų teisingumo įgyvendinimą viena prioritetinių savo veiklos sričių, priėmė gana daug iniciatyvų AGS skatinimo srityje, sprendžiant ne tik iš privatinės, bet ir iš viešosios teisės kylančius ginčus. ET rekomendacijos turėtų būti vertinamos kaip gairės nacionaliniam valstybių reguliavimui, o ne kaip pavyzdinės nuostatos, kurios gali būti tiesiogiai perkeliamos į nacionalinę teisę. Nors priimtos priemonės yra tik rekomendacinio pobūdžio, 47 jos valstybės narės, įskaitant Lietuvą, yra įsipareigojusios jomis vadovautis.⁷⁹

procesa ar bet kurioje proceso stadijoje“// <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=606796&SecMode=1&DocId=690980&Usage=2>; prisijungimo laikas 2008-11-11.

⁷⁴ 2001 m. rugsėjo 5 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. Rec (2001)9 „Dėl alternatyvų bylinėjimuisi tarp administravimo institucijų ir privačių asmenų“// <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=220409&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>; prisijungimo laikas 2008-11-11.

⁷⁵ 1999 m. rugsėjo 15 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. Rec (99)19 „Dėl tarpininkavimo baudžiamosiose bylose“// <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=420059&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679>; prisijungimo laikas 2008-01-30.

⁷⁶ 1998 m. sausio 21 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. R (98)1 „Dėl šeimos tarpininkavimo“// <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=529774&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2>; prisijungimo laikas 2008-10-30.

⁷⁷ 2002 m. rugsėjo 18 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. Rec (2002)10 „Dėl tarpininkavimo civiliniuose santykiuose“// <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=306401&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>; prisijungimo laikas 2008-11-11.

⁷⁸ 2007 m. gruodžio 7 d. Europos Komisijos dėl Teisingumo veiksmingumo (CEPEJ) Gairės dėl geresnio rekomendacijų dėl šeimos tarpininkavimo ir tarpininkavimo civiliniuose santykiuose įgyvendinimo// <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Index=no&command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=337213&SecMode=1&DocId=1191560&Usage=2>; prisijungimo laikas 2008-01-30.

⁷⁹ Kaminskienė N. Civilinių ir komercinių ginčų alternatyvus sprendimas// Jurisprudencija. 2005, Nr. 69(61). P. 77.

2.4 Alternatyvus ginčų sprendimo teisinis reguliavimas Europos Sąjungos lygiu

Kaip pažymi J. Singer, ES valstybių narių pasiekimai AGS srityje sukėlė ES susidomėjimą AGS būdais bei paskatino išaiškinti AGS sąvokas bei suvienodinti jų teisinį reguliavimą tarp valstybių narių.⁸⁰ A. Cremona kvestionuoja, ar esant skirtingam AGS taikymo ir paplitimo lygiui skirtingose Europos valstybėse būtinas AGS teisinio reguliavimo harmonizavimas ES lygiu. Autorius pažymi, kad sėkmingam AGS taikymui pirmiausiai reikalingas laipsniškas visuomenės mentaliteto ir požiūrio į ginčų sprendimą pasikeitimas ir kad tiesės normos turi kilti iš visuomenės teisinės sąmonės, o ne nustatomos ES institucijų.⁸¹ Visgi AGS reguliavimo tikslu 2002 m. Europos Komisija išleido Žaliąją knygą dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje, kuria Komisija siekė atskleisti ne tik ES ir jos valstybių narių pasiekimus AGS srityje, bet ir atsakyti į klausimą, koks turėtų būti išlaikytas balansas tarp AGS procedūrų lankstumo ir jais pasiektų rezultatų kokybės garantavimo bei koks turėtų būti santykis tarp AGS procedūrų ir teismo proceso. Žaliojoje knygoje aptariami penki esminiai AGS teisinio reguliavimo aspektai, tokie kaip susitarimų dėl AGS galia, ieškinio senaties terminų stabdymo problema, konfidencialumo garantijos, AGS pasiektų susitarimų efektyvumo problema bei tarpininko vaidmuo. 2004 m. Europos Komisijos iniciatyva, bendradarbiaujant su daugeliu organizacijų bei ekspertų, buvo priimtas Europos mediatorių elgesio kodeksas⁸², kurio normomis gali vadovautis kiekvienas tarpininkas, be to jų gali laikytis tarpininkavimo organizacijos.⁸³

Informacijos, gautos rengiant Žaliąją knygą, pagrindu Europos Komisija parengė ir Europos Parlamentui pateikė svarstyti Direktyvos dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų projektą⁸⁴, kuriuo buvo siekiama paskatinti tarpininkavimo naudojimą, suteikiant tam tikriems šios procedūros aspektams įstatyminį pagrindą. Paminėtina, kad ES pasirinktam tarpininkavimo modeliui didelę įtaką padarė UNCITRAL 2002 m. priimtas Pavyzdinis įstatymas dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose⁸⁵ (toliau tekste – UNCITRAL Pavyzdinis sutaikinimo įstatymas) bei 1980 m. UNCITRAL priimtos „Tarpininkavimo taisyklės“.⁸⁶ Projekte iš esmės buvo aptariamas trijų svarbiausių tarpininkavimo aspektų reglamentavimas: galimybės tarpininkavime sudarytoms taikos sutartims šalių prašymu suteikti *res judicata* galią (5 straipsnis), konfidencialumo pareigos nustatymas (6 straipsnis) bei ieškinio senaties termino sustabdymas (7 straipsnis). Pasiūlymo dėl direktyvos pagrindu, tiesa, su tam tikrais pakeitimais 2008 m. gegužės

⁸⁰ Singer J. The EU Mediation Atlas: Practice and Regulation. London: LexisNexis UK, 2004. P. Introduction XIX.

⁸¹ Cremona A. Analysing Alternative Dispute Resolution (ADR) mechanisms in Europe and EU activity in the field: The Communitarisation of Private Justice.// European Documentation and Research Centre, 2006. P. 17. Prieiga internete: http://home.um.edu.mt/edrc/mesa/jmps_adr.PDF; prisijungimo laikas 2008-12-04.

⁸² Europos tarpininkų (mediatorių) elgesio kodeksas// http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_lt.pdf; prisijungimo laikas 2008-02-12.

⁸³ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose// http://ec.europa.eu/civiljustice/index_lt.htm; prisijungimo laikas 2008-11-06.

⁸⁴ 2004 m. spalio 22 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyvos dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų (COM(2004)0781)/<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0718:FIN:LT:PDE>; prisijungimo laikas 2008-10-27.

⁸⁵ 2002 m. UNCITRAL pavyzdinis įstatymas dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose// <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.

⁸⁶ 1980 m. UNCITRAL „Tarpininkavimo taisyklės“, priimtos 1980 m. gruodžio 4 d. Rezoliucija Nr. 35/52// <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/conc-rules/conc-rules-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-11-06.

21 d. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų (toliau - Direktyva 2008/52/EB).⁸⁷

Paminėtina, kad, palyginus su Pasiūlymu dėl direktyvos, susiaurinta Direktyvos taikymo sritis. Pirma, jos nuostatos yra taikomos tik tarpininkavimui tarptautiniuose ginčiuose⁸⁸ (tačiau valstybės narės Direktyvos nuostatas gali taikyti ir nacionalinėms tarpininkavimo procedūroms). Antra, ji yra taikoma civilinėms ir komercinėms byloms (t. y. ji neturėtų būti taikoma teisėms ir pareigoms, dėl kurių pačios šalys negali spręsti pagal atitinkamą taikytiną teisę). Trečia, ji nėra taikoma ikisutartinėms deryboms ar teismo procesams (teisminio taikinimo procedūroms), vartotojų skundų nagrinėjimo schemoms, arbitražui ir ekspertų skyrimui ar formalias rekomendacijas teikiančių asmenų ar institucijų administruojamiems procesams. Taigi iš esmės Direktyvos nuostatos taikomos tik tais atvejais, kai esant tarptautinio pobūdžio civiliniam ar komerciniam ginčui šalys pačios nusprendžia ginčą spręsti tarpininkavimu, kai teismas nukreipia šalis ginčą spręsti tarpininkavimo būdu arba kai tarpininkavimas yra privalomas pagal nacionalinę teisę, taip pat ir teisminiam tarpininkavimui. Be to, palyginus su Pasiūlymu dėl direktyvos, Direktyvoje buvo pakeista konfidencialumo užtikrinimo koncepcija, nustatant bendrą tarpininko pareigą neatskleisti jokios su tarpininkavimu susijusios informacijos nei teisme, nei arbitraže, tačiau nenustatant pareigos teismui laikyti tokią informaciją neleistiniais įrodymais.

Direktyvoje taip pat reglamentuojama tarpininkavimo kokybės užtikrinimo klausimas (4 straipsnis), priemonės, kuriomis ginčo šalys skatinamos pasinaudoti tarpininkavimu (5 straipsnis), tarpininkavime pasiektų susitarimų privalomas vykdymas ir pripažinimas (6 straipsnis), bei senaties terminų stabdymo klausimas (8 straipsnis). Paskutiniuose Direktyvos straipsniuose aptariami informacijos sklaidos visuomenei bei tarp valstybių narių ir Komisijos aspektai.

Nors Žalioji knyga dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje, Europos tarpininkų elgesio kodeksas bei aukščiau minėta direktyva sudaro ES vėlesnių iniciatyvų, skatinančių tarpininkavimo ir kitų AGS mechanizmų naudojimą, branduolį, paminėtini ir kiti teisiniai instrumentai, palengvinantys AGS naudojimą ES⁸⁹.

⁸⁷ 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų//Oficialusis leidinys L 136, 24/05/2008 p. 0003 – 0008.

⁸⁸ Tarptautinio ginčo apibrėžimas pateikiamas Direktyvos 2 straipsnyje, paminėtina ir tai, kad šios Direktyvos nuostatos nėra taikomos Danijai.

⁸⁹ Tarp tokių iniciatyvų paminėtina 2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyva 2003/8/EB numatanti teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tarptautiniuose ginčiuose pagerinimą nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos tokiems ginčams taisykles, kurioje numatoma, kad tam tikrais atvejais teisinė pagalba gali būti teikiama ir neteisminiuose procesuose// Oficialusis leidinys L 026, 31/01/2003 p. 0041 – 0047; Šeimos teisiniuose santykiuose paminėtinas 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000// Oficialusis leidinys L 338, 23/12/2003 p. 0001 – 0029. Vartotojų teisių apsaugos srityje, alternatyvaus ginčų sprendimo svarba buvo paminėta 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos Direktyva)// Oficialusis leidinys L 178, 17/07/2000 p. 0001 – 0016. 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir tarybos Direktyva 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos (Pagrindų Direktyva) suteikia galimybę tarp profesionalų kylančius ginčus spręsti neteisimine tvarka// Oficialusis leidinys L 108, 24/04/2002 p. 0033 – 0050.

Vartotojų teisių apsaugos srityje gausu Komisijos iniciatyvų, susijusių su AGS⁹⁰, tarp kurių dėl ribotos šio darbo apimties paminėtos svarbiausios: Europos Komisija priėmė keletą instrumentų, skatinančių AGS kokybę ir efektyvumą⁹¹ bei įsteigė neteisminių institucijų tinklus, skirtus palengvinti vartotojų priėjimą prie neteisminių procedūrų sprendžiant ginčus, peržengiančius vienos ES valstybės narės ribas. Paminėtinas Europos vartotojų centrų tinklas (*angl. European Consumer Centre Network arba „ECC-Net“*), padedantis teikti informaciją vartotojams dėl jų teisių gynimo bendrojoje rinkoje⁹², taip pat neteisminių ginčų tinklas finansinių paslaugų sektoriuje (*angl. Financial dispute resolution network arba „FIN-NET“*), teikiantis paslaugas vartotojams, susidūrusiems su problemomis finansinių paslaugų sektoriuje, AGS klausimais.⁹³ Taip pat egzistuoja problemų sprendimo tinklas internete „SOLVIT“, kurio pagalba ieškoma sprendimų problemoms, kylančioms tuomet, kai valstybinės institucijos neteisingai taiko vidaus rinkos teisės aktus.⁹⁴

Apibendrinimui galime daryti išvadą, kad nors ES priėmė daugybę teisinių instrumentų AGS plėtrai vartotojų teisių apsaugos srityje, vienodindama AGS taikymą privatiniuose ginčiuose ES žengė gana nedrąsius žingsnius. Direktyva 2008/52/EB reglamentuojant tik tarptautinių ginčų sprendimą, EB nesuvienodino nacionalinio valstybių narių reguliavimo dėl tarpininkavimo taikymo nacionaliniuose ginčiuose.

2.5 Alternatyvus ginčų sprendimo teisinis reguliavimas Europoje nacionaliniu lygiu

Dauguma Europos valstybių jau yra priėmusios tam tikrus teisinius instrumentus AGS reguliavimo srityje⁹⁵. Priemonės, kuriomis Europos valstybės sudarė sąlygas AGS egzistavimui, skiriasi ne tik AGS reguliavimo inkorporavimo į nacionalinę teisinę sistemą būdu, bet ir priimtų teisinių instrumentų teisinės galios lygiu.

Pirma, Europos valstybėse skiriasi teisės normų, reguliuojančių AGS teisinius santykius, išraiškos forma. Vienose AGS teisinis reglamentavimas yra inkorporuojamas į civilinio proceso kodeksus ir egzistuoja kaip neatskiriama civilinio proceso dalis (pvz. Vokietija, Prancūzija, Italija). Kitose valstybėse AGS įtvirtinimas teisinėje sistemoje remiasi naujų teisės aktų leidyba: vienos priimant įstatymo lygio aktus (pvz. Austrijoje, Graikijoje, Portugalijoje), kitose poįstatyminio lygio teisės aktus (pvz. Italijoje tarpininkavimo pradžia siejama su Vyriausybės priimtu nutarimu Nr. 5/2003, reformuojančiu įmonių teisės reguliavimą, kuriuo buvo siekiama skatinti tarpininkavimą įmonių ir finansiniuose ginčiuose⁹⁶). Anglijoje ir Velse AGS praktika išsivystė unifikavus civilinio

⁹⁰ Plačiau: Petrauskas F. Alternatyvus vartotojų ginčų sprendimas: kitų šalių patirties pritaikymas naujojoje Vartotojų teisių gynimo įstatymo redakcijoje// Jurisprudencija. 2007, Nr. 9 (99).

⁹¹ 2001 m. balandžio 4 d. Rekomendacija dėl principų neteisminėms institucijoms, dalyvaujančioms taikiame vartotojų ginčų sprendime, kuriame pabrėžiama nešališkumo, skaidrumo, efektyvumo ir teisingumo principų reikšmė// Oficialusis leidinys L 109 , 19/04/2001 P. 0056 – 0061.

⁹² Europos vartotojų centrų tinklas//http://ec.europa.eu/consumers/redress_cons/index_en.htm; prisijungimo laikas 2008-11-01.

⁹³ Finansinių ginčų sprendimo tinklas// http://ec.europa.eu/internal_market/fin-net/index_en.htm; prisijungimo laikas 2008-11-01.

⁹⁴ Efektyvus problemų sprendimas Europoje// http://ec.europa.eu/solvit/site/about/index_lt.htm; prisijungimo laikas 2008-11-01.

⁹⁵ Europos teisinis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose// http://ec.europa.eu/civiljustice/index_lt.htm; prisijungimo laikas 2008-11-06.

⁹⁶ Singer J. The EU Mediation Atlas: Practice and Regulation. London: LexisNexis UK, 2004. P. 192-196.

proceso normas ir priėmus Civilinio proceso taisykles, remiantis kuriomis teismai gali skatinti ginčo šalis naudotis AGS, ypač tarpininkavimu, bei skirti sankcijas šaliai, nepagrįstai atsisakančiam tokiais ginčo sprendimo būdais pasinaudoti.⁹⁷ Lietuvoje AGS srityje taip pat buvo priimti įstatyminiai aktai: Komercinio arbitražo įstatymas jau nuo 1996 m. suteikė galimybę šalims pasinaudoti arbitražiniu tarpininkavimu, o atsižvelgiant į UNCITRAL, ES ir ET iniciatyvas 2008 m. priimtas CGTTĮ.⁹⁸

Kitos Europos valstybės, pvz. Danija, pasirinko AGS teisinį reguliavimą grįsti tik rekomendacinio pobūdžio teisės normomis daug erdvės paliekant AGS savivaldos institucijų savireguliacijai bei bandomųjų projektų rezultatams⁹⁹. Pastebėtina, kad net ir suteikus AGS taikymui įstatyminį pagrindą, tam tikri AGS reguliavimo aspektai, kaip kad trečiųjų šalių etikos standartai, paliekami savireguliacijai, pvz. Anglijoje ir Velse, net ir priėmus Civilinio proceso taisykles, tarpininkų skyrimo ir akreditavimo tvarka yra palikta AGS organizacijų reguliavimui.¹⁰⁰

Greta valstybinių teisinių instrumentų paminėtinos ir savivaldybių bei privačios iniciatyvos, pvz. Italijoje 1996 m. Romos advokatų asociacija kartu su Romos Apeliaciniu teismu įsteigė taikinimo įstaigą, o Romos savivaldybė ir vietinė advokatūra pasirašė sutartį, kuria nedidelės piniginės vertės ieškiniai pateikiami savivaldybės gyventojų ar prieš savivaldybės gyventojus, būtų perduodami taikinimo institucijai. 2002 m. Milano Prekybos Rūmai įkūrė ginčų sprendimo internete paslaugą nedidelės piniginės vertės ginčams¹⁰¹.

Antra, AGS reguliavimas nacionaliniu Europos valstybių lygiu taip pat skiriasi priklausomai nuo institucijų, turinčių teisę teikti AGS paslaugas: teismus arba savivaldos organizacijas. Pavyzdžiui Italijoje 1991 m. parlamentas sukūrė naujas teismines pareigybes savivaldybėse – taikos teisėjus, kurie be tradicinių teisėjo funkcijų sprendžiant nedidelės vertės bylas, bet kurios ginčo šalies prašymu gali tarpininkauti bet kokio dydžio ginčiuose. Tačiau tarpininkavimo paslaugas buvo suteikta teisė teikti ir savivaldos institucijoms, pvz. Prekybos rūmams - ginčiuose, kylančiuose iš subrangos sutarčių ir vartotojų teisinių santykių. Minėtu Nutarimu Nr. 5/2003 Italijoje buvo įsteigta privačių ir valstybinių taikinimo organizacijų registravimo institucija prie Teisingumo ministerijos. Tarpininkų, priklausančių įsiregistravusioms organizacijoms, pagalba pasiekti tarpininkavimo susitarimai, palyginus su kitose organizacijose pasiektais susitarimais, pasižymi dviem privalumais: pirma, jie vykdomi teismine procedūra skubos tvarka, ir, antra, tarpininkavimas neapmokestinamas žyminiu mokesčiu.¹⁰²

Paminėtina, kad Lietuvoje taip pat pasirinktas teisinis reguliavimas, įgalinantis AGS paslaugas teikti tiek teisminėms, tiek neteisminėms organizacijoms. 2006 m. Vilniaus miesto

⁹⁷ 1998 Civil Procedure Rules, Nr. SI 1998/3132// http://www.justice.gov.uk/civil/procrules_fin/menus/rules.htm; prisijungimo laikas 2008-11-11.

⁹⁸ Paminėtina, kad priėmus CGTTĮ pripažintas netekusiu galios Komercinio arbitražo įstatymo IX skyrius, kuriuo remiantis buvo atliekamas arbitražinis sutaikinimas.

⁹⁹ Singer J. The EU Mediation Atlas: Practice and Regulation. London: LexisNexis UK, 2004. P. 25.

¹⁰⁰ Boulle L. Nestic M. Mediation: Principles Process Praticce. London: Butterworths, 2001. P. 424.

¹⁰¹ De Palo G. Harley P. Mediation in Italy: Exploring the Contradictions// Negotiation Journal. 2005, T. 21, Nr. 4. P. 475.

¹⁰² Ibid. P. 471 – 472.

antrajame apylinkės teisme pradėtas bandomasis teisminės mediacijos projektas¹⁰³, kurio pagrindu tarpininkų vaidmenį turi teisę atlikti specialiai apmokyti teisėjai, teisėjų padėjėjai arba kiti atitinkamą kvalifikaciją turintys asmenys, kurie yra įtraukti į Teisėjų tarybos sudarytos darbo grupės patvirtintą teismo mediatorių sąrašą,¹⁰⁴ o CGTTĮ pagrindu, tarpininkavimo paslaugas gali teikti privatūs asmenys, priklausantys arba nepriklausantys savivaldos institucijoms.

Trečia, pažymėtina, kad Europos valstybės nustato skirtingus režimus pasinaudojimo AGS būdais, sprendžiant ginčus: siekiant palengvinti teismų darbo krūvį tam tikruose teisiniuose ginčiuose pasinaudojimas AGS būdais yra privaloma ginčo nagrinėjimo teisme sąlyga, kitose gi - AGS pasirinkimas ginčiui spręsti priklauso išimtinai nuo ginčo šalių valios. Privalomas pasinaudojimas AGS būdais, įpareigojantis ginčo šalis per tam tikrą laiką nuo bylos iškėlimo ar nuo atsakovo atsiliepimo gavimo surengti privalomą AGS procedūrą yra numatomas Lichtenšteine, Rumunijoje ir Vokietijoje.¹⁰⁵ Tiesa, Vokietijoje įstatymai nenustato bendros pareigos ginčo šalims pabandyti išspręsti ginčą neteismine tvarka prieš pateikiant ieškinį teisme, tačiau Civilinio proceso įgyvendinimo įstatymo (EGZPO) 15a straipsnis suteikia teisę federalinėms žemėms įstatymiškai nustatyti bandymą ginčą išspręsti pripažintoje sutaikinimo įstaigoje kaip privalomą išankstinę kreipimosi į teismą sąlygą. Tokia išankstinė privaloma pasinaudojimo AGS tvarka taikoma tik nedidelės vertės turtiniams ginčams, tam tikriems šmeižto, geros kaimynystės bei bendraturčių ginčams. Šalims nesilaikius išankstinės neteisminės ginčo sprendimo tvarkos, teismai turi pareigą atsisakyti priimti ieškinį. Vokietijos Civilinio proceso kodeksas numato taikinimo stadiją ir pasidėjus teismo procesui: 278 straipsnio 2 dalyje numatyta bendra nuostata, kad ginčytiną teismo posėdį, siekiant taikaus susitarimo, turėtų sekti šalių sutikimu paremtos diskusijos. Šios taisyklės galima nebesilaikyti tik tuo atveju, jei bandymai pasiekti taikų susitarimą neturi jokių perspektyvų dėl šalių priešiško arba dėl to, kad taikinimo procedūra jau buvo atlikta taikinimo institucijoje remiantis EGZPO 15a straipsniu.¹⁰⁶

Savanoriško režimo laikomasi Anglijoje ir Velse, kur naudojimas tarpininkavimu šeimos teisiniuose santykiuose yra savanoriškas. Tokia vyriausybės pozicija grindžiama požiūriu, kad jautriuose šeimos teisiniuose santykiuose tarpininkavimas gali būti sėkmingas tik tuomet, kai ginčo šalys gali laisvai pasirinkti, dalyvauti ar nedalyvauti tarpininkavime.¹⁰⁷ Savanoriškas pasinaudojimas AGS būdais numatomas ir Prancūzijos darbo teisėje. Prancūzijos Darbo kodekso L 523 straipsnis numato, kad visi kolektyviniai darbo ginčai gali būti sprendžiami sutaikinimu. Jei sutaikinimu ginčo išspręsti nepavyksta, konfliktas gali būti sprendžiamas arbitražu arba Valstybės įdarbinimo sekretoriato, Regioninės sutaikinimo komisijos prezidento ar vienos iš ginčo šalių

¹⁰³ Teismas siūlo pagalbą ginčo dalyviams susitaikyti. Informacinis pranešimas// <http://www.teismai.lt/teismai/mediacija/mediacija.asp>; prisijungimo laikas 2008-10-22.

¹⁰⁴ Teisminės mediacijos taisyklės, patvirtintos Teismų tarybos 2005 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 13P- 348 (2007 m. sausio 26 d. Teisėjų tarybos nutarimo Nr. 13 P-15 redakcija)// <http://www.tm.lt/default.aspx?item=tmed>; prisijungimo laikas 2008-10-22.

¹⁰⁵ Milašius T. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas// Teisė. 2007, Nr. 63. P. 44.

¹⁰⁶ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose, Alternatyvus ginčų sprendimas - Vokietija// [http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ger_en.htm#2](http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ger_en.htm#2;); prisijungimo laikas 2008-11-27.

¹⁰⁷ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose, Alternatyvus ginčų sprendimas - Anglija ir Velsas// http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_eng_en.htm prisijungimo laikas 2008-10-22.

prašymu - tarpininkavimu. Kadangi sutaukinimas nėra privalomas, ginčo šalys gali iš karto pasirinkti tarpininkavimą kaip ginčo sprendimo būdą. Tačiau tarpininkui nustačius, kad ginčas yra susijęs su įstatyminių ar sutartinių nuostatų interpretavimu, jis turi rekomenduoti ginčą spręsti teisme arba arbitraže. Kolektyviniuose darbo ginčiuose pasirinktą tarpininkavimo modelį galime laikyti vertinamuoju, mat tarpininkas šiuo atveju turi plačius įgaliojimus, jis pats pasiūlo šalims ginčo sprendimo variantus, su kuriais ginčo šalys sutinka arba ne. Tačiau, jei ginčo šalys neatsisako tarpininko pasiūlymo, jis tampa privalomas abiem šalims.¹⁰⁸

Ketvirta, ginčo šalių naudojimas AGS būdais valstybių gali būti skatinamas įvairiomis priemonėmis: atleidžiant nuo bet kokių valstybinių rinkliavų (pvz. Teisminės mediacijos taisyklių 4 punktą numato, kad teisminė mediacija Lietuvoje ginčo šalims yra nemokama) arba suteikiant teisinių paslaugų lengvatas (pvz. Anglijoje ir Velse, ginčo, kylančio iš šeimos teisinių santykių, šalims, pasirinkusioms spręsti ginčą tarpininkavimu, teisinės paslaugos yra teikiamos nemokamai¹⁰⁹).

Reziumuojant skyrių pasakytina, kad AGS taikymą tam tikroje valstybėje nulemia būtent įstatymo leidėjo apsisprendimas propaguoti AGS būdus ir sudaryti sąlygas AGS efektyviai konkuruoti su teisiniu ginčų sprendimu. Siekdamas užtikrinti teisingumo įgyvendinimą ET, ES ir Europos valstybės priėmė gana daug iniciatyvų AGS skatinimo srityje.

ET iniciatyvos, nors turėtų būti vertinamos tik kaip gairės valstybių nacionaliniam reguliavimui, apima platų spektrą teisinių ginčų (ne tik iš privatinės, bet ir iš viešosios teisės kylančius ginčus), kuriuos valstybės narės yra skatinamos spręsti AGS būdais. Nepaisant rekomendacinio ET iniciatyvų pobūdžio, ET valstybės narės yra įsipareigojusios jomis vadovautis.

ES priėmė daugybę teisinių instrumentų AGS plėtrai privatiuose santykiuose, ypatingai vartotojų teisių apsaugos srityje. Tačiau, Direktyvoje 2008/52/EB reglamentuodama tik tarptautinių ginčų sprendimą, ES nesuvienodino nacionalinio valstybių narių AGS reguliavimo sprendžiant nacionalinius ginčus. Šitokia ES pozicija dėl AGS reguliavimo harmonizavimo galėtų būti paaiškinta skirtingu AGS taikymo lygiu Europos valstybėse.

Europos valstybių priemonės AGS sklaidai galima skirstyti į kultūrinės, pragmatines ar legalistines. Nors pastarosios yra labiausiai populiaros, mokslininkai nesutaria, koku lygiu valstybės turėtų reguliuoti AGS procedūras: reglamentuojant tik esminius AGS instituto aspektus ar detaliam užtikrinant ginčo šalių apsaugą. Vieni propaguoja „švelnų“ AGS teisinį reguliavimą, nes AGS būdų efektyvumas remiasi procedūriniu lankstumu ir sugebėjimu prisitaikyti prie konkrečios ginčo situacijos, kas suponuoja, kad detalus AGS reglamentavimas gali bei pakenkti AGS būdų populiarumui. „Griežto“ AGS teisinio reguliavimo šalininkai nurodo, kad minimalus įstatyminis AGS reguliavimas suponuoja pernelyg didelį pasitikėjimą AGS savireguliacija ir negali pakankamai užtikrinti ginčo šalių teisių apsaugos, ypatingai tam tikrų kategorijų, pvz. šeimos, ginčiuose. Todėl

¹⁰⁸ Rojot J. Le Flanchec A. Landrieux-Kartochian S. Mediation within the French Industrial Relations Context: The SFR Cegetel Case// Negotiation Journal. 2005, T. 21, Nr. 4. P. 445-446.

¹⁰⁹ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose, Alternatyvus ginčų sprendimas - Anglija ir Velsas// http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_eng_en.htm; prisijungimo laikas 2008-10-22.

„švelnus“ teisinis reguliavimas gana rizikingas tose valstybėse, kurios neturi susiformavusių AGS tradicijų, nes tinkamų kontrolės ir stebėsenos mechanizmų nebuvimas gali diskredituoti ir sumenkinti AGS idėją.

Priemonės, kuriomis Europos valstybės sudarė sąlygas AGS egzistavimui, skiriasi ne tik AGS reguliavimo inkorporavimo į nacionalinę teisinę sistemą būdu (inkorporuojant AGS reguliavimą į civilinio proceso kodeksus arba priimant naujus teisės aktus), bet ir priimtų teisinių instrumentų išraiškos forma ir teisine galia (privalomais ar rekomendaciniais, valstybiniais ar savivaldybių teisės aktais). Europos valstybių teisinį reguliavimą galima skirstyti ir pagal tai, ar AGS paslaugų teikimas ir trečiųjų asmenų kontrolė paliekama privataus sektoriaus rankose, ar susieta su valstybinėmis institucijomis. Nevienodas Europos valstybėse ir teisinis režimas, nustatantis privalomą arba savanorišką šalių bandymą išspręsti ginčą AGS būdais prieš kreipiantis į teismą.

3 Alternatyvaus ginčų sprendimo teisinio reguliavimo problematika

Nepriklausomai nuo valstybės pasirinkto AGS teisinio reguliavimo būdo, teorijoje ir praktikoje dažnai iškeliama tam tikros AGS reguliavimo problemos, galinčios neigiamai paveikti AGS veiksmingumą. Dar Europos Komisijos Žaliojoje knygoje dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėse ir komercinėse bylose, siekiant suvienodinti AGS reguliavimą ES, buvo atkreiptas dėmesys į šiuos pagrindinius AGS teisinio reguliavimo aspektus: (i) susitarimo dėl AGS privalomumą, (ii) ieškinio senaties terminų stabdymą, (iii) su AGS susijusios informacijos konfidencialumo garantijas ir apimtį, (iv) AGS pasiektų taikių susitarimų pripažinimą ir vykdymą, (v) trečiosios neutralios, AGS dalyvaujančios, šalies profesionalumo užtikrinimą, ir (vi) trečiosios neutralios, AGS dalyvaujančios, šalies atsakomybę. Būtent šie teisinio reguliavimo aspektai yra reglamentuojami ir Direktyvoje 2008/52/EB. Nors galima išskirti ir kitų probleminių AGS reguliavimo aspektų, tokių kaip valstybės garantuojamos teisinės pagalbos prieinamumas AGS procedūrose, atsižvelgiant į šio darbo apimtį, aptarsime tik pagrindinę aukščiau išvardintas pagrindines AGS teisinio reguliavimo problemas.

3.1 Susitarimas dėl alternatyvaus ginčų sprendimo ir jo privalomumas

Kaip mini N. Kaminskienė, šalių disponavimo ginču laisvė bei šalių autonomijos principas yra laikomi vieni esminių AGS privalumų. Būtent iš šalių autonomijos principo: šalių galios įtakoti savo ginčų sprendimą pasirenkant konkretų ginčų sprendimo būdą ir tvarką, pasirinkti joms tinkamiausią ir efektyviausią ginčo sprendimo mechanizmą bei atsisakyti savo pasirinkto ginčo sprendimo mechanizmo bet kurioje procedūros stadijoje ar jį iš dalies pakeisti¹¹⁰ ir išplaukia šalių teisė sudaryti AGS susitarimus. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad susitarimui dėl AGS, kaip ir bet kuriai kitai sutarčiai būdinga sutartinė tokio susitarimo prigimtis, todėl susitarimui dėl AGS galioja

¹¹⁰ Kaminskienė N. Alternatyvus ginčų sprendimas// Jurisprudencija. 2006, Nr. 9 (87). P. 85.

pacta sunt servanda principas, jis įpareigoja susitarimo šalis aktyviai bendradarbiauti sprendžiant kilusį nesutarimą ir laikytis nustatytos ginčo sprendimo tvarkos, yra galimas tik esant ginčo šalių bendrai valiai. Pažymėtina, kad sutartinė susitarimo dėl AGS prigimtis lemia ir tai, jog jam yra taikomos bendrosios sutarčių teisės nuostatos, įskaitant neleistinumą vienašališkai atsisakyti ar pakeisti sutartį, sandorių negaliojimo nuostatos ir pan.

Paminėtina, kad AGS kritikai dažnai kvestionuoja susitarimo dėl AGS legitimumą per žmogaus teisių apsaugos prizmę. Asmens teisė į teisingą teismo procesą yra laikoma viena esminių žmogaus teisių ir laisvių, įtvirtintų regioninėse¹¹¹ bei tarptautinėse sutartyse.¹¹² Todėl kai kurie autoriai abejoja, ar susitarimas dėl AGS atitinka asmens teisės į teisingą teismo procesą principui, nes kiekvienas asmuo turi teisę savo pažeistas teises ginti teisme ir tokia teisė negali būti paneigta jokia sutartimi.¹¹³ Tokios nuostatos laikosi ir Anglijos ir Velso teismai po precedento *Halsey v. Milton Keynes General NHS Trust (2004)*¹¹⁴ byloje, kurioje buvo pažymėta, kad teismas negali šalies įpareigoti spręsti ginčą tarpininkavimu.

Tokia nuomonė atsisipindi ir ET rekomendacijoje „Dėl tarpininkavimo civiliniuose santykiuose“, kurios III punkte nurodoma, kad net jeigu šalys pasinaudoja tarpininkavimu kaip ginčo sprendimo būdu, joms vis tiek turėtų būti galimybė pasinaudoti teise į teismo procesą, nes ji sudaro pagrindą garantuoti ginčo šalių teisių apsaugą. Ypatingai susitarimo dėl AGS privalomumas kvestionuojamas esant sutarties šalių nelygybei, pvz. darbo, nuomos, draudimo, vartojimo ginčiuose. Tai yra ypač aktualu standartinių sutarties sąlygų atveju, t.y. kiek AGS išlyga nepažeistų prisijungimo būdu prie standartinių sutarčių sąlygų prisijungiančios šalies teisės į teisingą teismo procesą. Dažniausiai prie tokių sutarčių sąlygų prisijungianti šalis neturi galimybės modifikuoti ar keisti sutarties sąlygų.¹¹⁵ Kita vertus, susitarimas dėl AGS turėtų būti interpretuojamas tik kaip savanoriškas ginčo šalių sprendimas pabandyti išspręsti šalių ginčą alternatyviame teismui procese, o ne kaip šalių siekis eliminuoti teismų jurisdikciją, kadangi tiek tarptautiniai, tiek ir nacionaliniai teisės aktai įtvirtina asmens teisę į teisminę gynybą ir draudžia bet kokia sutartimi paneigti šią teisę.

Kaip mini A. Guzman, susitarimas dėl AGS yra esminė bet kurio AGS būdo prielaida¹¹⁶. Praktikoje išskiriamos dvi pagrindinės susitarimo dėl AGS formos: numatant AGS išlygą sutartyje arba sudarant sutartį spręsti ginčą vienu iš AGS būdų jau kilus ginčui. AGS išlyga yra sutarties sąlyga, kuria šalys susitaria visus ar dalį ginčų, galinčių kilti ateityje dėl pagrindinės sutarties

¹¹¹ 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalis numato, kad „nustatant kiekvieno asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą, jis turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo“//Žin., 1995, Nr. 40-987.

¹¹² 1948 m. Visuotinė žmogaus teisių deklaracijos 10 straipsnis numato, kad „kiekvienas turi visiškai lygią teisę, kad, nustatant jo teises ir pareigas ar jam pareikštus baudžiamąjį kaltinimą, jo byla būtų teisingai ir viešai išnagrinėta nepriklausomas ir nešališkas teismas“//Žin., 2006, Nr. 68-2497.

¹¹³ Spencer D. Brogan M. *Mediation law and practice*. New York: Cambridge University Press, 2006. P. 410.

¹¹⁴ 2004 m. gegužės 11 d. Anglijos ir Velso Apeliacinio teismo (civilinė divizija) sprendimas byloje *Halsey v. Milton Keynes General NHS Trust*, Nr. EWCA Civ 576// Westlaw duomenų bazė.

¹¹⁵ 2002 m. balandžio 19 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje {COM(2002) 196 final}// http://europa.eu/documents/comm/green_papers/index_eu.htm#2002; prisijungimo laikas 2008-02-12.

¹¹⁶ Guzman A. T. *Arbitrator Liability: Reconciling Arbitration and Mandatory Rules* // *Duke Law Review*, 2000 kov. T. 49, Nr. 5. P. 1287. Prieiga per internetą <http://www.law.duke.edu/shell/cite.pl?49+Duke+L.+J.+1279>; prisijungimo laikas 2008-10-26.

vykdymo, spęsti AGS būdais¹¹⁷. Išlygoje gali būti nurodomas tiesiog ginčų sprendimo būdas, suteikiant šalių pasirinktam trečiajam asmeniui galimybę kontroliuoti ginčo sprendimo procedūrą, arba išlygoje gali būti įtvirtintos tik pagrindinės nuostatos dėl AGS procedūros pradžios, trečiojo asmens skyrimo bei procedūros terminų¹¹⁸. Trečio tipo išlygos aiškiai ir detalai reglamentuoja įvairius AGS proceso aspektus arba nukreipia į procesą administruojančių institucijų patvirtintas taisykles¹¹⁹. Kitaip nei AGS išlyga, sutartis dėl AGS yra sudaroma jau kilus konkrečiam ginčui tarp šalių. Sutartis dėl AGS dažnai yra gana detali: apima pagrindines procedūros taisykles, trečiosios šalies skyrimo tvarką, AGS procedūros išlaidų padengimo tvarką ir kitus procedūros aspektus.¹²⁰

L. Boulle ir M. Nestic kvestionuoja AGS išlygos savarankiškumą sutarties, kurioje ji išreikšta, atžvilgiu. AGS išlyga yra viena iš sąlygų sutarties, kuri gali būti nutraukta arba pripažinta negaliojančia *ab initio*. Abejojama, ar tokiu atveju visos sutarties sąlygos turėtų tapti negaliojančiomis, ar visgi remiantis bendraisiais sutarčių teisės principais bei šiuo atveju galimai taikant arbitražinių išlygų reglamentavimo analogiją¹²¹, AGS išlyga turėtų būti laikoma savarankiška nuo pagrindinės sutarties ir turėtų likti galioti net ir tuomet, kai pripažįstama negaliojančia sutartis, kurioje yra įtvirtinta tokia išlyga.¹²²

Kitas svarbus susitarimo dėl AGS aspektas – susitarimo forma. Šiuo atveju, manytina, tikslinga paminėti arbitražo pavyzdį: arbitražiniams susitarimams, kuriais iš esmės eliminuojama teismų jurisdikcija, yra privaloma rašytinė susitarimo forma¹²³. Tuo tarpu pasinaudamos taikiniu ar tarpininkavimu, ginčo šalys siekia iš pradžių pabandyti išspręsti savo ginčą alternatyviu teismui būdu, o ne eliminuoti teismų jurisdikciją. Visgi abiem atvejais esant galiojančiam susitarimui šalių teisė kreiptis į teismą yra iš dalies ribojama, tad neaišku, ar toks susitarimas turėtų būti rašytinės formos, ar galėtų būti ir elektroninės ar žodinės formos.

Paminėtina, kad UNCITRAL Pavyzdinis sutaikinimo įstatymas nenumato rašytinės formos reikalavimo AGS susitarimams. Rašytinės formos reikalavimas taip pat neatsispindi nei ET rekomendacijose dėl tarpininkavimo civiliniuose santykiuose ar šeimos tarpininkavimo, nei EB Direktyvos dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų projekte ar Direktyvoje 2008/52/EB. Visgi CGTTI autoriai laikėsi konservatyvesnės pozicijos ir įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje numatė privalomą rašytinę susitarimo dėl taikinamojo tarpininkavimo formą.

Daugeliu atveju susitarimai dėl AGS turėtų šalių būti vykdomi savanoriškai. Tačiau dažnai kyla klausimas, ar toks susitarimas gali būti įpareigojantis, jeigu kita šalis atsisako laikytis sutartos

¹¹⁷ Tokių išlygų pavyzdžiais galėtų būti tarpininkavimo ar taikinimo išlyga.

¹¹⁸ Boulle L. Nestic M. *Mediation: Principles Process Praticce*. London: Butterworths, 2001. P. 469.

¹¹⁹ Pvz., Efektyvaus ginčų sprendimo centro pavyzdinės tarpininkavimo išlygos// http://www.cedr.com/about_us/library/documents.php; prisijungimo laikas 2008-10-23. Taip pat Londono tarptautinio arbitražo teismo parengtas pavyzdines tarpininkavimo, arbitražo ir tarpininkavimo-arbitražo išlygas// http://www.lcia.org/LCIA_folder/lcia_main.htm#Anchor-RECOMMENDED-60133; prisijungimo laikas 2008-10-23.

¹²⁰ Spencer D. Brogan M. *Mediation law and Practice*. Cambridge University Press: New York, 2006. P. 79- 82.

¹²¹ Pvz. Komercinio arbitražo įstatymo 19 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad „Arbitražinis teismas turi teisę pats priimti sprendimą dėl savo kompetencijos nagrinėti ginčą, įskaitant ir tuos atvejus, kai kyla abejonių dėl arbitražinio susitarimo buvimo arba jo galiojimo. Tuo tikslu arbitražinė išlyga, kuri yra sutarties dalis, turi būti vertinama kaip atskiras susitarimas, nepriklausantis nuo kitų sutarties sąlygų. Arbitražinio teismo sprendimas dėl sutarties pripažinimo negaliojančia nereiškia ipso jure (savaime) ir arbitražinės išlygos pripažinimo negaliojančia.“

¹²² Boulle L. Nestic M. *Mediation: Principles Process Praticce*. London: Butterworths, 2001. P. 470.

¹²³ Niujorko konvencijos II straipsnio 2 dalis ir Komercinio arbitražo įstatymo 9 straipsnio 2 dalis.

ginčų sprendimo tvarkos. Šiuo atveju, palyginus su AGS būdais, išskirtinę poziciją turi arbitražiniai susitarimai, kurie reglamentuojami tarptautinėmis sutartimis (pvz. Niujorko konvencija) ir nacionaliniais teisės aktais (pvz. Komercinio arbitražo įstatymas) yra pripažįstami tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu. Tuo tarpu, nei ET savo Rekomendacijose dėl tarpininkavimo civiliniuose santykiuose ar šeimos tarpininkavimo, nei Direktyva 2008/52/EB visiškai nereglamentuoja susitarimo dėl tarpininkavimo, tad susitarimų dėl AGS teisinis reguliavimas paliekamas valstybių narių dispozicijoje. Nors dar Europos Komisijos Žaliojoje knygoje dėl alternatyvaus ginčų sprendimo buvo keliamas klausimas dėl susitarimų dėl AGS teisinės galios ir apimties.¹²⁴

Kaip pažymi L. Boulle ir M. Nestic, nors bendrosios teisės sistemos valstybėse susitarimų dėl AGS privalomumas įstatymiškai nereglamentuojamas, teismai sprenddami bylas, pasiremdami bendraisiais sutarčių teisės principais, gana aktyviai laikydavo susitarimus dėl AGS privalomais.¹²⁵ Pavyzdžiui, Airijoje teismui suteikiama teisė atidėti teismo posėdį dvidešimt aštuonioms dienoms, kad šalys galėtų apsvarstyti apie galimybę ginčą išspręsti AGS būdais.¹²⁶ CGTTI 3 straipsnio 2 dalyje reglamentuojama, jog ginčo šalims susitarus ginčą spręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu, jos turi prieš kreipdamosi į teismą arba arbitražą bandyti ginčą išspręsti šiuo būdu, t. y. įstatymas imperatyviai numato ginčo šalių pareigą pabandyti ginčą išspręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu. Vertėtų atkreipti dėmesį ir į CK 6.189 straipsnio nuostatą, kad teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią. Kaip pažymi R. Simaitis, toks teisinis reguliavimas suponuoja privalomą išankstinę ginčo sprendimo ne teisme ir ne arbitraže tvarką.¹²⁷ Visgi įstatyme nenurodoma, nei kaip turėtų pasireikšti šalių bandymas spręsti ginčą tarpininkavimo būdu, nei šios pareigos nevykdymo pasekmės.

Ginčo šalys, nesilaikydamos savo susitarimo spręsti ginčus AGS būdais, pažeidžia savo sutartinius įsipareigojimus, tad natūraliai kyla tokio susitarimo pažeidimo teisinių pasekmių klausimas. Šiuo atveju taip pat tikslinga paminėti arbitražo pavyzdį: esant arbitražinei išlygai įstatymuose yra įtvirtinta teismo pareiga atsisakyti priimti ieškinį. Manytina, kad atsisakymas priimti ieškinį galėtų būti taikomas ir nesilaikant susitarimo dėl AGS. Pavyzdžiui, bendrosios teisės sistemos valstybių teismai, kuriems tradiciškai suteikiama daugiau diskrecijos sprendžiant klausimą dėl ieškinio priėmimo palyginus su kontinentinės teisės sistemos valstybėmis, dažnai atsisakydavo priimti ieškinį *Scott v. Avery*¹²⁸ bylos pagrindu. Šioje byloje teismas išlaikė balansą tarp šalių autonomijos principo ir teisės į teisingą teismą principo, pasisakydamas, kad šalys neturi teisės savo sutartimi atsisakyti teismų jurisdikcijos, tačiau gali nustatyti, kad bandymas išspręsti ginčą AGS būdu bus išankstinė ir privaloma kreipimosi į teismą sąlyga. Būtent dėl šios priežasties Anglijoje

¹²⁴ 2002 m. balandžio 19 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje {COM(2002) 196 final}, 67 paragrafas// http://europa.eu/documents/comm/green_papers/index_eu.htm#2002; prisijungimo laikas 2008-02-12.

¹²⁵ Boulle L. Nestic M. Mediation: Principles Process Praticce. London: Butterworths, 2001. P 469.

¹²⁶ Singer J. The EU Mediation Atlas: Practice and Regulation (2004) London: LexisNexis UK. P. 72.

¹²⁷ Simaitis R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje//Justitia. 2007, Nr. 2 (64). P. 26.

¹²⁸ Australijos Lordų rūmų 1856 m. liepos 10 d. sprendimas byloje *Scott v. Avery*// Westlaw duomenų bazė.

teismai reikalauja laikytis šalių pasirinkto išankstinio ginčų nagrinėjimo būdo, kaip sąlygos perduoti ginčą nagrinėti teismui ar arbitražui.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso¹²⁹ (toliau – CPK) 137 straipsnio 2 dalis pateikia baigtinį atsisakymo priimti ieškinį pagrindų sąrašą, tad teismui draudžiama atsisakyti priimti ieškinį kitais, nei minėtoje normoje nurodytais pagrindais. Visgi šio straipsnio 2 dalies 3 punktas įtvirtina nuostatą, kad teismas atsisako priimti ieškinį, kai kreipdamasis į teismą suinteresuotas asmuo nesilaikė įstatymų nustatytos tai bylų kategorijai išankstinio bylos sprendimo ne teisme tvarkos. Kyla klausimas, ar sistemiškai aiškinant CPK ir CGTTĮ 3 straipsnio nuostatas, galėtume teigti, jog teismas galėtų atsisakyti priimti ieškinį dėl neišnaudotos galimybės išspręsti ginčą ne teismo tvarka.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje *M. J. v. Jonavos rajono žemėtvarkos skyrius*¹³⁰, analizuodamas 1964 m. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso¹³¹ 150 straipsnio 2 dalies 2 punktą, konstatavo kad „*Reikalavimas prieš kreipiantis į teismą bandyti ginčą išspręsti neteismine tvarka negali būti vertinamas kaip konstitucinės teisės kreiptis į teismą varžymas ar ribojimas, jeigu tokia tvarka yra nustatyta įstatymu, nėra pernelyg biurokratiška ar sudėtinga, ir jeigu po to, kai asmuo šį reikalavimą įvykdo, jam yra suteikiama galimybė kreiptis į teismą. Jeigu šių trijų kategorijų yra paisoma, išankstinė neteisminė ginčo sprendimo tvarka vertinama kaip racionalus teisės institutas. Jis įgalina ginčus spręsti mažesnėmis laiko ir finansinėmis sąnaudomis tiek piliečiams, tiek ir valstybei.*“ Galime pastebėti, kad iš esmės teismo pozicija sutapo su *Scott v. Avery* byloje išsakyta nuomone dėl to, kad išankstinės neteisminės ginčo sprendimo tvarkos privalomumas neriboja asmens teisių į teisingą procesą. Be to, galima teigti, kad ginčo sprendimas taikinamojo tarpininkavimo būdu iš esmės atitinka visas tris teismo iškeltas sąlygas.

Kita susitarimo dėl AGS nesilaikymo pasekmė galėtų būti nuostolių atlyginimas.¹³² Tokius sutartinių įsipareigojimų nevykdymo padarinius numato CK normos.¹³³ Nuostolių atlyginimas galėtų būti kildinamas ir iš CPK, kurio 95 straipsnis numato teismo teisę „įpareigoti šalį, kuri veikė prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą, taigi piktnaudžiavo savo procesinėmis teisėmis, atlyginti kitos šalies patirtus nuostolius“. Atsižvelgiant į šią įstatymo nuostatą, teismas galėtų įpareigoti procedūra piktnaudžiaujančią šalį atlyginti kitos šalies dėl susitarimo dėl AGS nesilaikymo patirtus nuostolius. Kita vertus, šiuo atveju galėtų kilti problemų dėl nuostolių įrodinėjimo.

Dar vienas galimas susitarimo dėl AGS nesilaikymo padarinys – bylinėjimosi išlaidų atlyginimas. Jau minėtoje *Halsey v. Milton Keynes General NHS Trust (2004)* byloje Anglijos apeliacinis teismas pažymėjo, kad vienai iš šalių nepagrįstai nesutikus pabandyti ginčo išspręsti neteismine tvarka ir taip piktnaudžiavus procedūra, ji gali būti įpareigota atlyginti bylinėjimosi

¹²⁹ Laužikas E. Mikelėnas V. Nekrošius V. Civilinio proceso teisė: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2005, T. II. P. 36.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999 m. balandžio 12 d. nutartis c. b. *M. J. v. Jonavos rajono žemėtvarkos skyrius*, Nr. 3K-3-49/1999, kat. 35.

¹³¹ Lietuvos Respublikos civilio proceso kodeksas// Žin., 1964, Nr. 19-139.

¹³² Boulle L. Nestic M. Mediation: Principles, Process, Practice. London: Butterworths. P. 486.

¹³³ CK 1.138, 6.256 bei 6.258 straipsniai// Žin., 2000, Nr. 74-2262.

išlaidas¹³⁴. Šioje byloje teismas taip pat nustatė sąrašą kriterijų, kurie yra svarbūs teismui sprendžiant, ar šalis, atsisakydama pasiūlymo nagrinėti ginčą AGS būdais, piktnaudžiavo procesu: (i) ginčo pobūdis; (ii) bylos aplinkybės; (iii) pastangos ginčą išspręsti kitais būdais; (iv) tarpininkavimo išlaidų dydis; (v) teismo proceso atidėjimo ir dalyvavimo tarpininkavime įtaka ginčo sprendimui; (vi) sėkmingo ginčo sprendimo tarpininkavimu tikimybė.¹³⁵

Apibendrinant susitarimo dėl AGS reguliavimą, pasakytina, kad susitarimas spręsti ginčą AGS būdais kyla iš šalių autonomijos principo. Kad ir kokia forma šis susitarimas būtų sudarytas (kaip sutarties sąlyga ar atskiru susitarimu) jam galioja bendrosios sutarčių teisės normos, tuo pačiu ir *pacta sunt servanda* principas, t.y. pareiga laikytis savo sutartinių įsipareigojimų bei bendri sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindais. Šiuo atveju, manytina, kad AGS išlyga turėtų būti laikoma savarankiška sutarties, kurioje ji išreikšta, atžvilgiu. Nors pareiga laikytis susitarimo dėl AGS yra kvestionuojama per žmogaus teisės į teisingą teismą prizmę, ypatingai sutarčių sudaromų prisijungimo būdu atvejais, pastebėtina, kad tokiu susitarimu šalis neeliminuoja teismų jurisdikcijos, o tik išreiškia savo valią spręsti ginčą alternatyviais teismui būdais. Nors tokio susitarimo privalomumo užtikrinimas gali turėti esminės reikšmės AGS vystimuisi, visgi valstybių nacionalinis reguliavimas dėl susitarimų dėl AGS privalomumo bei sankcijų už tokio susitarimo nesilaikymą skiriasi: vienoje susitarimo laikymasis gali būti laikoma būtina išankstine kreipimosi į teismą sąlyga, kurios nesilaikius teismai atsisako priimti ieškinį, kitose šaliai, pažeidusiai tokį susitarimą, tenka atlyginti kitos susitarimo šalies nuostolius ar atlyginti bylinėjimosi išlaidas.

3.2 Ieškinio senaties terminų eigos stabdymas

Ieškinio senaties terminų eigos stabdymo, pradėjus ginčą spręsti vienu iš AGS būdų, klausimas yra aktualus ginčo šalims. Tuo atveju, jei ginčo išspręsti taikiai nepavyksta, ginčo šalys yra suinteresuotos savo teises apginti teisme ir jei ieškinio senaties terminai nėra stabdomi ginčo taikaus sprendimo laikotarpiu, ginčo šalys gali prarasti galimybę atkurti savo pažeistas teises teismo keliu, bei tuo pačiu gali būti pažeista jų teisė į teisingą teismo procesą. Tad teoretikų ginčiuose pastebėtinai dvi pozicijos: viena iš jų teigiama, kad ieškinio senaties terminų stabdymas prieštarauja AGS esmei, nes vienas iš atraminių AGS judėjimo Europoje argumentų buvo efektyvus ir operatyvus pažeistų asmenų teisių gynimas, todėl šalys, veikdamos gera valia turėtų operatyviai reaguoti į savo teisių pažeidimus, tad ieškinio senaties terminai neturėtų būti stabdomi AGS procedūrų atlikimo laikui. Visgi, iškeliamas ir kita pozicija, kuria teigiama, kad, ypatingai sutrumpintų ieškinio senaties terminų atveju, šalys nebus linkusios pasinaudoti AGS rizikuodamos savo teise į teisminę teisių gynybą, todėl ieškinio senaties terminų stabdymas gali turėti esminės reikšmės AGS būdų naudojimui visuomenėje. Be to, mokslininkai kelia klausimą, ar turėtų būti stabdoma visų ieškinio senaties terminų eiga, t. y. bendrų ir sutrumpintų ieškinio senaties terminų

¹³⁴ Gregersen S. Mediation – Entire Article //Legal News 2004 m. birželio 24 d. Prieiga per internetą: <http://www.skuld.com/templates/Page_352.aspx; prisijungimo laikas 2008-10-20.

¹³⁵ 2004 m. gegužės 11 d. Anglijos ir Velso Apeliacinio teismo (civilinė divizija) sprendimas byloje *Halsey v. Milton Keynes General NHS Trust*, Nr. EWCA Civ 576// Westlaw duomenų bazė.

atžvilgiu, ar tik sutrumpintų ieškinio senaties terminų atžvilgiu. Sutiktina su nuomone, kad ieškinio senaties termino eigos stabdymas turėtų būti taikomas visų ieškinio senaties terminų atžvilgiu, kitu atveju AGS būdai negalėtų būti taip lengvai naudojami darbo ginčiuose, juridinių asmenų ginčiuose.¹³⁶

UNCITRAL Pavyzdinio sutaikinimo įstatymo autoriai nuostatą dėl ieškinio senaties terminų stabdymo pridėjo tik kaip fakultatyvią. Mat Pavyzdinio įstatymo ruošimo metu, senaties terminų stabdymo reguliavimo unifikavimas susilaukė daug kritikos dėl to, kad valstybių nacionalinė teisė numato skirtingą ieškinio senaties terminų stabdymą, tad nuostatos unifikavimas galėjo apsunkinti įstatymo perkėlimą į nacionalinę teisę. Pavyzdinio įstatymo ruošimo metu taip pat buvo pastebėta, kad įstatyminis reguliavimas dėl ieškinio senaties terminų stabdymo nėra būtinas dar ir dėl to, kad kai kuriose jurisdikcijose ginčo šalys savo teises gali apsaugoti kitais būdais, pvz. sudarydamos susitarimus pratęsti ieškinio senaties terminus¹³⁷ ar ieškinio senaties termino stabdymo tikslais kreipdamosi į teismą ar arbitražą, kuris vėliau perduotų ginčą nagrinėti AGS būdais. Pastebėtina, kad tokiais teisinėmis priemonėmis ginčo šalys gali pasinaudoti tik kai kuriose valstybėse. Be to, buvo pažymėta, kad teisės aktais reglamentuojant ieškinio senaties terminų stabdymą, būtina tiksliai nustatyti AGS procedūros pradžios ir pabaigos momentą, kuris, atsižvelgiant į AGS procedūrų neformalumą ir lankstumą, gali būti sunkiai apibrėžiamas. Visgi buvo nuspręsta valstybėms, pageidaujančioms reglamentuoti ieškinio senaties terminų stabdymą, sukonstruoti nuostatą, kurią šios galėtų perkelti į nacionalinę teisę.¹³⁸ Pavyzdinio įstatymo X straipsnyje lakoniškai nurodoma, kad pradėjus taikinimo procedūrą, stabdomas ieškinio, dėl to šalių ginčo, senaties terminas, kuris atsinaujina šalims nepavykus sudaryti taikos sutarties, nuo to momento, kai baigiama taikinimo procedūra.

Spręsti senaties terminų stabdymo klausimą ET palieka valstybių narių nacionaliniam reguliavimui. Rekomendacijų „Dėl tarpininkavimo civiliniuose santykiuose“ V punkte nurodoma, kad valstybės narės turėtų rasti balansą tarp senaties terminų pasekmių bei greitų ir lengvai prieinamų tarpininkavimo procedūrų.¹³⁹ Rekomendacijose „Dėl šeimos tarpininkavimo“ apie senaties terminų stabdymą apskritai neužsimenama. Visgi ET Gairės dėl geresnio rekomendacijų įgyvendinimo nurodoma, kad ginčo šalys, besinaudojančios tarpininkavimu, neturėtų rizikuoti senaties terminų pasibaigimu, todėl valstybės narės yra stipriai skatinamos priimti įstatymines nuostatas dėl senaties terminų stabdymo.¹⁴⁰

¹³⁶ Simaitis R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje //Justitia. 2007, Nr. 2 (64). P. 30.

¹³⁷ Toks reguliavimas pasireiškia Airijoje. Didžiojoje Britanijoje nors ir nėra aiškiai leidžiama šalims pačioms susitarti dėl ieškinio senaties terminų stabdymo, tačiau manytina, kad toks įstatymo leidėjo tylėjimas suponuoja, kad šalims nėra draudžiama sudaryti tokius susitarimus.// Singer J. The EU Mediation Atlas: Practice and Regulation (2004) London: LexisNexis UK. P. 74; 145.

¹³⁸ Gairės dėl UNCITRAL pavyzdinio įstatymo dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose priėmimo ir naudojimo. P. 32// <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.

¹³⁹ 2002 m. rugsėjo 18 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijos Nr. Rec (2002)10 „Dėl tarpininkavimo civiliniuose santykiuose“ III (2) straipsnis//<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=306401&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>; prisijungimo laikas 2008-11-11.

¹⁴⁰ 2007 2007 m. gruodžio 7 d. Europos Komisijos dėl Teisingumo veiksmingumo (CEPEJ) Gairės dėl geresnio rekomendacijų dėl šios tarpininkavimo ir tarpininkavimo civiliniuose teisiniuose santykiuose įgyvendinimo 2.2. skyrius// <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Index=no&command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=337213&SecMod e=1&DocId=1191560&Usage=2>; prisijungimo laikas 2008-01-30.

Siekiant užtikrinti AGS būdų patrauklumą, ES Žaliojoje Knygoje dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėse ir komercinėse bylose buvo iškelta ieškinio senaties terminų eigos stabdymo problema. Žaliojoje knygoje buvo atkreiptas dėmesys į ieškinio senaties terminų reguliavimo diversifikaciją Europos valstybių reguliavime: vienoje pasirinktas teisinis reguliavimas, numatantis, kad ieškinio senaties terminų eiga stabdoma tam tikram laikotarpiui, per kurį turėtų vykti AGS procedūra, kitose - faktiniam AGS procedūros laikotarpiui.¹⁴¹ Pasiūlyme dėl Direktyvos dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų buvo numatoma bendra ieškinio senaties terminų stabdymo taisyklė esant tam tikriems pagrindams.¹⁴² Nepriėmus tokio susitarimo, senaties terminas vėl pradėdamas skaičiuoti nuo tarpininkavimo pabaigos, skaičiuojant nuo tos dienos, kai viena šalis arba abi šalys ar tarpininkas paskelbia apie tarpininkavimo pabaigą arba iš tikrųjų galutinai atsisako tarpininkavimo.¹⁴³

Direktyvoje 2008/52/EB buvo atsisakyta suderinti nacionalines senaties terminams taikomas taisykles. Tačiau Direktyvos 8 straipsnis numato valstybių narių pareigą užtikrinti ginčo šalių teisę į teisminę gynybą, nepavykus ginčo išspręsti tarpininkavimu. Direktyvoje lakoniškai pažymima, kad valstybės narės turėtų užtikrinti, kad senaties terminams taikomos taisyklės neužkirstų kelio šalims kreiptis į teismą ar arbitražą, jei tarpininkavimo pastangos nebūtų sėkmingos, tačiau šia direktyva pačios taisyklės nebuvo derinamos.¹⁴⁴ Tad nors ieškinio senaties terminų reguliavimas nėra harmonizuojamas, valstybės narės turi pareigą užtikrinti ieškinio senaties terminų stabdymą esant tarptautiniam ginčui, tiesa, nacionalinių ginčų atveju, valstybės narės neprivalo įgyvendinti Direktyvos nuostatų. Paminėtina ir tai, jog Direktyvoje nėra detalizuojama, kad turėtų būti stabdomi tik sutrumpinti ieškinio senaties terminai, tad galima daryti prielaidą, kad tarptautinių ginčų atveju tokia valstybių pareiga atsiranda visų ieškinio senaties terminų atžvilgiu.

Europos valstybių nacionalinis reguliavimas dėl ieškinio senaties terminų stabdymo yra gana skirtingas. Prancūzijoje, kur senaties terminai yra reguliuojami Naujojo civilinio proceso kodekso normomis, Apeliacinis teismas savo 2003 m. sprendime pasisakė, kad kai tarpininkavimas vykdomas pagal susitarimą dėl tarpininkavimo, ieškinio senaties terminai stabdomi. Tačiau Prancūzijoje gajū nuomonė, kad spontaniškai šalių vykdomas tarpininkavimas neturėtų stabdyti ieškinio senaties terminų eigos.¹⁴⁵ Vokietijos Civilinis kodeksas numato bendrą trijų metų ieškinio senaties terminą, kuris automatiškai sustabdomas šalims pradėjus derybas bei neatnaujinamas tris mėnesius po derybų pabaigos. Teigiama, kad įstatymo analogija dėl senaties terminų stabdymo

¹⁴¹ 2002 m. balandžio 19 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje {COM(2002) 196 final} // http://europa.eu/documents/comm/green_papers/index_eu.htm#2002; prisijungimo laikas 2008-02-12.

¹⁴² 2004 m. spalio 22 d. Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyvos dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų (COM(2004)0781) 7 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „*Kilus ginčui, bet kurio senaties termino, susijusio su pretenzija, kuri yra tarpininkavimo objektas, senaties terminas sustabdomas, kai: (a) šalis susitaria pasinaudoti tarpininkavimu, (b) teismas reikalauja pasinaudoti tarpininkavimu, arba (c) valstybės narės nacionalinė teisė įpareigoja naudotis tarpininkavimu.*“ // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0718:FIN:LT:PDE>; prisijungimo laikas 2008-10-27.

¹⁴³ Ibid. 7 straipsnio 2 dalis.

¹⁴⁴ 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų 8 straipsnis // Oficialusis leidinys L 136, 24/05/2008 p. 0003 – 0008.

¹⁴⁵ Singer J. The EU Mediation Atlas: Practice and Regulation. London: LexisNexis UK, 2004. P. 44.

turėtų būti taikoma tarpininkavimo atveju.¹⁴⁶ Italijoje Vyriausybės nutarimo Nr. 5/2003 40 straipsnyje numatyta, kad šalių susirašinėjimas dėl tarpininkavimo pradžios yra prilyginamas šalių susirašinėjimui dėl ieškinio teisme, tad sprendžiant ginčus Taikinimo organizacijų registravimo institucijoje prie Teisingumo ministerijos prisiregistravusių organizacijų narių pagalba, ieškinio senaties termino eiga stabdoma tarpininkavimo procedūros trukmei ir atsinaujina jam pasibaigus.¹⁴⁷

CGTTĮ nurodoma, kad pradėjus taikinamąjį tarpininkavimą, sustabdomi tik sutrumpinti ieškinio senaties terminai¹⁴⁸. Kvestionuotinas tokios įstatymų leidėjo pozicijos atitikimas Direktyvai 2008/52/EB, nes kaip jau buvo minėta anksčiau Direktyvoje nėra detalizuojama, kad turėtų būti stabdomi tik sutrumpinti ieškinio senaties terminai, kas suponuoja, kad tarptautinių ginčų atveju tokia valstybių pareiga atsiranda visų ieškinio senaties terminų atžvilgiu. Nacionalinių ginčų kategorijoms, be jokios abejonės, valstybės yra laisvos nustatyti stabdytinus senaties terminus, tačiau esant ginčui su tarptautiniu elementu, galėtų būti keliamas tinkamo Direktyvos nuostatų perkėlimo klausimas.

Teisės mokslininkai taip pat kelia klausimą, nuo kokio momento turėtų būti stabdoma ir atnaujinama ieškinio senaties termino eiga. Vienu atveju siūloma ieškinio senaties termino eigos stabdymo momentu laikyti vienos iš ginčo šalių kreipimąsi į kitą šalį, siūlant ginčą spręsti AGS būdu. Kitu atveju, siūloma, kad ieškinio senaties termino eiga būtų stabdoma jau pradėjus AGS procedūrą. Dėl ieškinio senaties termino eigos atnaujinimo taip pat nėra vieningos nuomonės.

UNCITRAL Pavyzdiniame sutaikinimo įstatyme siūloma ieškinio senaties terminus stabdyti nuo taikinimo pradžios momento, t. y. nuo dienos, kai šalys susitaria spręsti ginčą taikinimo būdu. Kaip pažymi pavyzdinio įstatymo komentatoriai, taikinimo pradžios momentas turėtų būti laikomas ne bendro pobūdžio šalių susitarimas spręsti ginčą taikinimo būdu, o šalių susitarimas pradėti iškilusį ginčą spręsti vienu iš alternatyvių ginčo sprendimo būdų.¹⁴⁹ Šalims nepavykus pasiekti susitarimo, senaties terminas atsinaujina nuo taikinimo pabaigos¹⁵⁰, nors Pavyzdinio įstatymo autoriai nepateikia paaiškinimo, koks momentas turėtų būti laikomas taikinimo pabaigos momentu.

CGTTĮ tarpininkavimo pradžios momentu pripažįstama diena, kurią viena ginčo šalis tiesiogiai arba per kitą asmenį (atstovą, tarpininką, tarpininkavimo paslaugų administratorių ar kitą įgaliotą asmenį) išsiunčia rašytinį pasiūlymą kitai ginčo šaliai dėl ginčo sprendimo tarpininkavimo būdu. Tarpininkavimui pasibaigus be taikos sutarties, sutrumpintas ieškinio senaties terminas tęsiasi, likusią termino dalį prailginant CK 1.129 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka, t. y. likusi termino dalis prailginama iki šešių mėnesių, o jeigu ieškinio senaties terminas buvo trumpesnis negu šeši mėnesiai, – iki viso ieškinio senaties termino.

¹⁴⁶ Ibid. P. 56.

¹⁴⁷ Ibid. P. 83.

¹⁴⁸ Cvilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 8 straipsnis// Žin., 2008, Nr.87-3462.

¹⁴⁹ Gairės dėl UNCITRAL pavyzdinio įstatymo dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose priėmimo ir naudojimo. P. 31// <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.

¹⁵⁰ UNCITRAL pavyzdinio įstatymo dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose X straipsnis „Senaties terminų stabdymas“//<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.

Nors įstatyme ir nėra nurodoma, kas turėtų būti laikoma tarpininkavimo pabaigos momentu senaties terminų stabdymo tikslais, manytina, kad taikomos bendrosios įstatymo nuostatos, kurios atitinka Pasiūlyme dėl Direktyvos dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų nuostatas. Įstatyme nurodoma, kad tarpininkavimo pabaigos momentu laikoma: (1) ginčo šalies rašytinio pareiškimo dėl nesutikimo spręsti ginčą tarpininkavimo būdu išsiuntimo kitai ginčo šaliai diena (t. y. atsisakius spręsti ginčą tarpininkavimu, net nepradėjus tarpininkavimo procedūros). Nesant susitarimo dėl tarpininkavimo ir vienai ginčo šaliai pateikus kitai šaliai pasiūlymą, laikoma, kad tarpininkavimas yra baigtas anksčiausiu iš šių momentų: (2) pasiūlymą gavusios ginčo šalies rašytinio pareiškimo dėl nesutikimo spręsti ginčą tarpininkavimo būdu išsiuntimo kitai ginčo šaliai dieną arba (3) praėjus vienam mėnesiui nuo tokio pasiūlymo išsiuntimo dienos, jeigu kita ginčo šalis per šį terminą raštu nepareiškė sutikimo ginčą spręsti tarpininkavimo būdu; (4) tarpininko rašytinio pareiškimo dėl tarpininkavimo pabaigos pateikimo visoms ginčo šalims diena; (5) visų ginčo šalių rašytinio pareiškimo dėl pasitraukimo iš tarpininkavimo pateikimo tarpininkui, o vienos ginčo šalies pasitraukimo atveju – tokio pareiškimo pateikimo tarpininkui ir kitai ginčo šaliai diena.¹⁵¹

Pabaigai paminėtina, kad ieškinio senaties termino eigos stabdymas, pradėjus ginčą spręsti AGS būdais, yra labai svarbi prielaida užtikrinti, viena vertus, AGS būdų patrauklumą, kita vertus, kaip pažymi Europos Taryba - ginčo šalių teisę į teisingą teismo procesą. Tačiau ieškinio senaties terminų stabdymas priešingas vienam iš AGS principų – operatyvumui, nes šalys nėra skatinamos kuo aktyviau ginti savo pažeistas teises. Teoretikai nesutaria, ar ieškinio senaties terminas turėtų būti stabdomas tam tikram laikotarpiui, per kurį turėtų vykti AGS procedūra, ar faktiniam AGS procedūros laikotarpiui, todėl senaties terminų stabdymas Europos valstybėse užtikrinamas ne tik įstatyminiu reguliavimu, bet ir per teismų precedentus ar ginčo šalių susitarimu. Atsižvelgiant į ieškinio senaties terminų stabdymo svarbą, ES reguliavimą AGS srityje, bei į Civilinio kodekso 1.125 straipsnyje numatytą draudimą šalių susitarimu pakeisti ieškinio senaties terminus ir jų skaičiavimo tvarką, Lietuvoje būtų tikslinga nustatyti, kad pradėjus tarpininkavimą stabdomi ne tik sutrumpinti, bet ir bendrieji ieškinio senaties terminai.

3.3 Konfidencialumo užtikrinimas

Kaip jau buvo minėta anksčiau, konfidencialumas yra vienas esminių AGS procedūrų privalumų. Dažnai būtent šis AGS pranašumas ir nulemia AGS, o ne teismo proceso pasirinkimą „jautriuose“ ginčiuose, pvz. šeimos teisiniuose santykiuose, akcininkų ginčiuose. Be to konfidencialumo garantijos AGS procedūrose yra lemiamas veiksnys, užtikrinantis šalių pasitikėjimą viena kita ir trečiuoju procedūroje dalyvaujančiu asmeniu bei skatinantis atviresnę komunikaciją.¹⁵² ET Gairėse dėl geresnio rekomendacijų įgyvendinimo pažymima, kad

¹⁵¹ Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 8 ir 9 straipsniai// Žin., 2008, Nr.87-3462.

¹⁵² Spencer D. Brogan M. Mediation Law and Practice (2006) Cambridge University Press: New York. P. 312.

konfidencialumo užtikrinimas turi esminės reikšmės ginčo šalių pasitikėjimui procesu ir jo rezultatais.¹⁵³

Teorijoje išskiriami du konfidencialumo lygiai: vidinis procedūros konfidencialumas ir išorinis procedūros konfidencialumas. Vidinis procedūros konfidencialumas aktualus tik kai kuriems AGS būdams, pvz. tarpininkavimui ar taikinimui. Nustačius vidinį konfidencialumo įsipareigojimą tarpininkas ar taikintojas negali net ginčo šaliai perduoti informacijos, sužinotos iš kitos ginčo šalies be pastarosios sutikimo. Išorinis konfidencialumo įsipareigojimas reiškia, kad trečioji neutrali šalis, dalyvaujanti AGS procese, bei ginčo šalys negali tam tikros AGS proceso metu sužinotos informacijos atskleisti jokiame trečiajam asmeniui, taip pat ši informacija negali būti naudojama kaip įrodymai teisme ar arbitraže.¹⁵⁴ Todėl, kaip pažymi C. Spurin gana svarbu, kad valstybės pasirinktas teisinis AGS reguliavimas užtikrintų reikiamą konfidencialumo apsaugą,¹⁵⁵ dėl šios priežasties daugelio valstybių nacionaliniame reguliavime numatoma, kad tretieji asmenys, dalyvaujantys AGS procedūrose, negali būti kviečiami į teismą dalyvauti kaip liudytojai. Tačiau tam tikrais atvejais pačios ginčo šalys gali leisti trečiajam asmeniui nesilaikyti konfidencialumo pareigos arba tretysis asmuo dėl savo profesinių reikalavimų privalo atskleisti tretiesiems asmenims AGS proceso metu sužinotą slaptą informaciją.¹⁵⁶

Kai kurie autoriai pažymi, kad problemos dėl konfidencialumo užtikrinimo gali kilti sprendžiant ginčus AGS būdais internete, mat greitas ginčo išsprendimas suponuoja procedūrinį supaprastinimą ir tam tikrų formalumų atsisakymą, kas tam tikrais atvejais gali pakenkti teisingo proceso principams. Be to, nedideli AGS kaštai gali turėti neigiamos įtakos procese naudojamų technologijų saugumui, komunikacijos priemonių pasirinkimui ir apskritai viso proceso eigai, ir kaip pastebi M. Wahab, netinkamų, nesaugių technologijų pasirinkimas AGS internete procesų metu gali sąlygoti konfidencialumo pažeidimą, nes neužtikrinus komunikacijos saugumo, tam tikri duomenys gali būti nukopijuoti ir paviėšinti.¹⁵⁷

Visgi konfidencialumo apimtis ir garantijos priklauso nuo konkrečios valstybės pasirinkto teisinio reguliavimo. Kaip matysime iš žemiau aptariamų teisinio reguliavimo pavyzdžių, ET ir ES numato skirtingus konfidencialumo apsaugos būdus, kuriais valstybės narės turėtų užtikrinti konfidencialumą.

UNCITRAL pavyzdinio sutaikinimo įstatymo autoriai įtvirtino bendrą konfidencialumo pareigą taikinimo procese, įstatymo 9 straipsnyje numatydami, kad šalims nesusitarus kitaip, visa informacija, susijusi su taikinimo procesu, bus laikoma konfidencialia, išskyrus gana siauras išimtis, t.y. kuomet informacijos atskleidimas yra būtinas pagal įstatymus arba informacijos reikia taikinimo

¹⁵³ Europos Tarybos Gairių dėl geresnio Rekomendacijų dėl tarpininkavimo šeimos ir civiliniuose santykiuose įgyvendinimo 1.5 skyrius//<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Index=no&command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=337213&SecMode=1&DocId=1191560&Usage=2>; prisijungimo laikas 2008-10-30.

¹⁵⁴ Simaitis R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje // Justitia. 2007, Nr. 2 (64). P. 27.

¹⁵⁵ Spurin C. H. Accrediting Mediators: Part II // AGS News. 2004, T. 4, Nr. 2. P. 13.

¹⁵⁶ Simaitis R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje// Justitia. 2007, Nr. 2 (64). P. 27.

¹⁵⁷ Wahab M. The global information society and online dispute resolution: A new dawn for dispute resolution// Journal of International Arbitration. 2004, Nr. 21(2). P. 162.

metu sudaryto taikaus susitarimo vykdymui ar pripažinimui¹⁵⁸. Pastebėtina, kad konfidencialumo apimtis yra aiškintina labai plačiai ir apima ne tik informaciją, atskleistą taikinimo metu, bet ir taikinimo proceso turinį, jo rezultatai ir visą informaciją, gautą dar prieš sudarant susitarimą dėl taikinimo¹⁵⁹. Šios nuostatos buvimas UNCITRAL pavyzdiniame sutaikinimo įstatyme suponuoja, kad ginčo šalims nebereikia siekti apsaugoti su taikinimu susijusios informacijos konfidencialumo jokiais kitais būdais.

Pavyzdinio sutaikinimo įstatymo 10 straipsnyje pateikiamas pavyzdinis sąrašas informacijos, kuri nepriklausomai nuo jos išraiškos formos, negali būti laikoma leistiniais įrodymais kituose, su taikinimo dalyku susijusiuose ir nesusijusiuose, procesuose (teisme ar arbitraže). Šiame straipsnyje ginčo šalims, taikintojui ir ar bet kuriam trečiajam asmeniui numatoma pareiga neteikti kaip įrodymų, o teismui ar arbitražui laikyti tokią informaciją neleistiniais įrodymais, jei ji yra susijusi su: (i) kvietimu ar ketinimais pradėti taikinimo procesą, (ii) taikinimo proceso metu ginčo šalies išreikšta pozicija ar siūlymais sudaryti taikos sutartį (iii) šalies pateiktais teiginiais ir pripažinimais, (iv) taikintojo pateiktais pasiūlymais, (v) faktu, kad ginčo šalis buvo išreikšusi ketinimą sutikti su taikintojo pateiktu pasiūlymu ir (vi) bet koku dokumentu, paruoštu vien taikinimo tikslais. Pastebėtina, kad Pavyzdinio įstatymo dėl sutaikinimo autoriai, numatydami tokį išsamų apsaugomos informacijos sąrašą bei suteikdami ginčo šalims plačią konfidencialumo apsaugą siekė skatinti AGS būdų naudojimą.¹⁶⁰

ET taip pat laikosi gana griežtos pozicijos dėl konfidencialumo užtikrinimo, nurodydama, kad tarpininkavimas turi būti visiškai konfidencialus, išskyrus valstybių narių įstatymuose ar ginčo šalių susitarimu nustatytas išimtis. Rekomendacijų „Dėl tarpininkavimo civiliniuose santykiuose“ IV (3) straipsnyje nurodoma, kad „informacija apie tarpininkavimo procesą yra konfidenciali ir negali būti vėliau panaudota, nebent kitaip numato šalių susitarimas ar nacionalinė teisė“. Rekomendacijose „Dėl šeimos tarpininkavimo“ be minėto draudimo panaudoti tarpininkavimo metu sužinotą informaciją taip pat nurodoma, kad tarpininkavimui turėtų būti sudaromos visiškai privatumą garantuojančios sąlygos.¹⁶¹ ET Gairėse dėl geresnio rekomendacijų įgyvendinimo pažymima, kad konfidencialumo apimtis turėtų būti aiškiai apibrėžta ne tik visose tarpininkavimo stadijose, bet ir tarpininkavimui pasibaigus. Be to Gairėse nurodoma tik keletas išimčių iš konfidencialumo pareigos pavyzdžių: kai tarpininkavimo metu atskleidžiami faktai apie padarytą nusikaltimą arba kai tai būtina geriausiems vaiko interesams, ar siekiant išvengti žalos asmens fiziniam ar psichologiniam integralumui, tarpininkas gali nesilaikyti konfidencialumo pareigos,

¹⁵⁸ UNCITRAL pavyzdinis įstatymas dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose// <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.

¹⁵⁹ Gairės dėl UNCITRAL pavyzdinio įstatymo dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose priėmimo ir naudojimo. P. 47// <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.

¹⁶⁰ UNCITRAL pavyzdinis įstatymas dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose// <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.

¹⁶¹ 1998 m. sausio 21 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. R (98)1 „Dėl šeimos tarpininkavimo“ III v ir vi punktai// <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=529774&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2>; prisijungimo laikas 2008-10-30.

tačiau šios išimtys privalo būti aiškiai apibrėžtos teisės aktuose, tarpininkų savireguliacijos institucijų dokumentuose ar susitarime dėl tarpininkavimo.

ET nurodo, kad konfidencialumo apimtis gali būti reguliuojama keliais lygiais: nacionalinių valstybių narių teisės aktų lygiu, susitarimo dėl tarpininkavimo lygiu, arba abiem lygiais. Valstybės narės turi užtikrinti konfidencialumo tarpininkavime garantijas, ir konfidencialumo pareigos pažeidimas turėtų būti laikomas rimtu drausminiu nusižengimu bei sukelti atitinkamas sankcijas.¹⁶²

ES konfidencialumo svarbą pabrėžė dar Žaliojoje knygoje dėl alternatyvaus ginčų sprendimo, kurioje nurodoma, kad AGS konfidencialumas padeda garantuoti šalių atvirumą bei komunikacijos nuoširdumą. Žaliojoje knygoje nurodoma, kad konfidencialumo pareiga pirmiausia kyla ginčo šalims, ir jokia AGS proceso metu gauta informacija negali būti panaudota kaip įrodymai teisme ar arbitraže. Konfidencialumo pareigą turi ir AGS paslaugas teikiantis asmuo, kuris, nepavykus pasiekti taikaus susitarimo, negali būti kviečiamas liudyti teisme ar būti arbitru ar teisėju toje pačioje byloje. Kaip ir ET, ES numato išimtis iš konfidencialumo pareigos, kurios gali būti nustatytos šalių susitarime ar valstybių narių teisės aktuose.¹⁶³

Paminėtina, kad vėliau ES pozicija keitėsi ir Direktyvos dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose projekto autoriai visgi susiaurino konfidencialumo apimtį, nustatydami konfidencialumo pareigą tik tarpininkui ir kitiems tarpininkavimo proceso administravime dalyvavusiems asmenims, tačiau nieko neužsimindami apie tokią pareigą šalims.¹⁶⁴ Šiuo aspektu Direktyvos projektas skiriasi nuo ET pozicijos bei nuo UNCITRAL pavyzdinio sutaukinimo įstatymo, kurio 10 straipsnio 1 dalis įtvirtina draudimą tiek tarpininkui, tiek tretiesiems asmenims, tiek ir šalims teismo ar arbitražo proceso metu duoti parodymus ar perduoti įrodymus, susijusius su informacija, sužinota taikinimo metu.¹⁶⁵ Ši ES pozicija išliko nepakitusi ir Direktyvoje 2008/52/EB. Europos tarpininkų elgesio kodekse taip pat numatoma tarpininko pareiga laikyti paslapyje visą informaciją, kylančią iš arba susijusią su tarpininkavimu, įskaitant aplinkybę, kad tarpininkavimas turi įvykti arba įvyko, išskyrus atvejus, kai teisės aktai arba viešosios tvarkos apsaugos reikalavimai jį verčia elgtis kitaip. Kodeksas taip pat numato pareigą laikytis vidinio konfidencialumo, išskyrus atvejus, kai gaunamas šalies sutikimas ar kai tai prieštarauja teisės aktams teisės aktai.¹⁶⁶ Tad galime daryti išvadą, kad ES, nenumatydama ginčo šalių pareigos laikyti visą tarpininkavimo metu sužinotą informaciją konfidencialia, laikosi siauresnės konfidencialumo apsaugos palyginus su UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo autoriais.

¹⁶² 2007 m. gruodžio 7 d. Europos Komisijos dėl Teisingumo veiksmingumo (CEPEJ) Gairės dėl geresnio rekomendacijų dėl šeimos tarpininkavimo ir tarpininkavimo civiliniuose teisiniuose santykiuose įgyvendinimo 1.5. punktas// <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Index=no&command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=337213&SecMod e=1&DocId=1191560&Usage=2>; prisijungimo laikas 2008-01-30.

¹⁶³ 2002 m. balandžio 19 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje {COM(2002) 196 final}, 3.2.2.1 skirsnis// http://europa.eu/documents/comm/green_papers/index_eu.htm#2002; prisijungimo laikas 2008-02-12.

¹⁶⁴ 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų, 6 straipsnis // Oficialusis leidinys L 136, 24/05/2008 p. 0003 – 0008.

¹⁶⁵ UNCITRAL pavyzdinis įstatymas dėl sutaukinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose//<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.

¹⁶⁶ Europos mediatorių elgesio kodekso 4 straipsnis// http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_lt.pdf; prisijungimo laikas 2008-10-27.

Kaip ir UNCITRAL Pavyzdiniame sutaikinimo įstatyme Direktyvoje 2008/52/EB taip pat lakoniškai numatomos konfidencialumo išimtys. Direktyvoje numatoma, kad tarpininkai ar tarpininkavimo procesą administruojantys asmenys gali būti įpareigojami civiliniuose ir komerciniuose teismo procesuose ir arbitražo metu teikti įrodymus dėl informacijos, susijusios su tarpininkavimo procesu, tais atvejais, kai (i) tai būtina dėl viršenybę turinčių atitinkamos valstybės narės viešosios politikos interesų, visų pirma kai reikia užtikrinti vaikų geriausių interesų apsaugą arba išvengti fizinės ar psichologinės žalos asmeniui; arba (ii) kai atskleisti tarpininkavimo būdu pasiekto susitarimo turinį būtina, kad tas susitarimas būtų įgyvendintas ar privalomai vykdomas. Tad remiantis Direktyvos nuostatomis, galime daryti išvadą, kad valstybės narės gali detalizuoti konfidencialumo pareigos išimtis, tačiau, paminėtina, kad tokios išimtys turėtų būti siauros bei suderintos su tarpininkavimo esme, nes kaip pažymima Direktyvoje valstybės narės gali numatyti griežtesnes priemones tarpininkavimo konfidencialumui apsaugoti.¹⁶⁷ Paminėtina, kad Direktyvos nuostatos turi būti perkeltos tik reguliuojant tarpininkavimą tarptautiniuose ginčiuose, o tarpininkavimu sprendžiant nacionalinius ginčus valstybės yra laisvos nusistatyti AGS reguliavimą.

Tarpininko pareiga laikyti konfidencialia informaciją, susijusią su tarpininkavimo procesu, ir teismo pareiga laikyti tokią informaciją neleistiniais įrodymais teisme skirtingose Europos valstybėse reglamentuojama skirtingais teisiniais instrumentais. Pavyzdžiui, Prancūzijoje ši pareiga yra numatyta civilinio proceso kodekse, Graikijoje - civiliniame kodekse, Anglijoje ir Velse tokių įrodymų neleistinumą teisme sąlygoja „be teisinių pasekmių“ principas¹⁶⁸, Italijoje tai užtikrina Vyriausybės nutarimas Nr. 5/2003.

Visgi daugumoje ES valstybių narių ginčo šalys neturi įstatyminių garantijų, jog tarpininkui atskleista informacija vėliau nebus panaudota prieš jas teisme. Dėl tokio reglamentavimo stygiaus, šalys aptaria konfidencialumo klausimus sutartyse, kurios suteikia tik dalinę konfidencialios informacijos apsaugą¹⁶⁹. Ginčo šalių tarpusavio konfidencialumo pareiga Italijoje, Anglijoje ir Velse reglamentuojama analogiškai lyginant su aptarta tarpininko pareiga laikyti visą su tarpininkavimu susijusią informaciją konfidencialia, tuo tarpu kitose valstybėse ginčo šalims, norint apsisaugoti nuo konfidencialios informacijos atskleidimo, šį klausimą būtina aptarti šalių tarpusavio susitarime. Vertas dėmesio šiuo atveju laikytinas Anglijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje *Instance v Denny Bros Printing Ltd* (2000)¹⁷⁰, kuriame teismas pripažino Efektyvaus Ginčų Sprendimo Centro (CEDR) tarpininkavimo taisyklėse įtvirtintas konfidencialumo nuostatas ir atsisakė pripažinti leistiniais tarpininkavimo metu gautus įrodymus.

CGTTI numato, kad ginčo šalys, tarpininkai ir tarpininkavimo paslaugų administratoriai turi laikyti paslapyje visą tarpininkavimo ir su juo susijusią informaciją. Ši nuostata taip pat taikoma

¹⁶⁷ 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų, 7 straipsnis // Oficialusis leidinys L 136, 24/05/2008 p. 0003 – 0008.

¹⁶⁸ „Be teisinių pasekmių“ principas (*angl. without prejudice*) bendrosios teisės tradicijoje valstybėse reiškia, jog bet kokia žodžiu ar raštu derybų metu atskleista informacija yra laikoma neleistiniais įrodymais teisme.

¹⁶⁹ Plačiau: Singer J. *The EU Mediation Atlas: Practice and Regulation*. London: LexisNexis UK, 2004.

¹⁷⁰ Anglijos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje *Instance v Denny Bros Printing Ltd* [2000]// http://www.cedr.co.uk/library/edr_law/David_John_Instance.pdf; prisijungimo laikas 2008-10-20.

teismo, arbitražo ir kitoms ginčų sprendimo procedūroms, tiek susijusioms su ginču, kuris buvo sprendžiamas tarpininkavimo būdu, tiek nesusijusioms. Įstatyme numatyta ir vadinamoji vidinio konfidencialumo pareiga, nurodant, kad tarpininkas negali vienos ginčo šalies jam patikėtos konfidencialios informacijos atskleisti kitai ginčo šaliai, jeigu nėra informaciją patikėjęsios ginčo šalies leidimo. Įstatyme numatytos konfidencialumo pareigos išimtys iš esmės atitinka ES poziciją. Išimčių sąrašo įstatymo leidėjas visiškai nedetalizavo, tad šios įstatymo nuostatos interpretavimas bus palikta teismų praktikai.

CGTTĮ numato, kad už konfidencialumo pareigos neatlikimą ar netinkamą atlikimą taikinimo tarpininkai ir tarpininkavimo paslaugų administratoriai atsako įstatymų nustatyta tvarka, kuri CGTTĮ nėra aptarta.¹⁷¹ Kaip buvo paminėta Klausymuose dėl Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose projekto, nustatant konfidencialumo reikalavimus ginčo šalims ir tarpininkams, būtina nustatyti ir sankcijas už tokių pareigų nesilaikymą, kitu atveju konfidencialumo pareiga bus tik deklaratyvi ir neapsaugos šalių interesų.¹⁷² Ypatingai, sankcijos aktualios tuo atveju, jei sutartyje dėl tarpininkavimo nėra aptariama konfidencialumo pareiga, tačiau įstatymo leidėjas neatsižvelgė į Klausymuose pateiktą pasiūlymą papildyti CPK nuostatas draudimu apklausti tarpininką kaip liudytoją teismo procese apie aplinkybes susijusias su tarpininkavimu¹⁷³, nors tokią valstybių narių pareigą tarptautiniuose ginčiuose suponuoja Direktyvos 2008/52/EB nuostatos. Tad iš esmės galiojantis įstatymas ne tik, kad neatsižvelgia į ET poziciją dėl konfidencialumo apsaugos bei, tarptautinių ginčų aspektu, netinkamai įgyvendina Direktyvos reikalavimus, bet ir neužtikrina konfidencialumo, kaip vieno iš esminių AGS privalumų, įgyvendinimo tvarkos.

Teisminės mediacijos taisyklių VI skyrius procesiniu požiūriu garantuoja platesnę konfidencialumo apsaugą. Taisyklėse iš esmės atkartojamos aukščiau aptartos UNCITRAL pavyzdinio sutaikinimo įstatymo nuostatos¹⁷⁴, jas nežymiai pritaikant teisminės mediacijos specifikai. Teisminės mediacijos taisyklės, reglamentuojančios konfidencialia laikytinos informacijos sąrašą ir nustatančios draudimą šalims ir tarpininkui tokia informacija remtis ar

¹⁷¹ CGTTĮ 7 str. //Valstybės žinios. 2008, Nr.87-3462.

¹⁷² 2008 m. gegužės 9 d. Institucijų, pasiūlymų, išvadų lentelė// Klausymai dėl Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose projekto. Analogiška pozicija buvo išsakyta ir 2008 m. balandžio 9 d. Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto papildomo komiteto išvadoje Nr. 12 Dėl Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projekto (Nr. XP-2809)// http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=317476; prisijungimo laikas 2008 m. spalio 26 d.

¹⁷³ 2008 m. gegužės 9 d. Institucijų, pasiūlymų, išvadų lentelė// Klausymai dėl Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose projekto. Analogiška pozicija buvo išsakyta ir 2008 m. balandžio 9 d. Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto papildomo komiteto išvadoje Nr. 12 Dėl Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projekto (Nr. XP-2809)// http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=317476; prisijungimo laikas 2008 m. spalio 26 d.

¹⁷⁴ Teisminės mediacijos taisyklių, patvirtintų Teismų tarybos 2005 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 13P- 348 (2007 m. sausio 26 d. Teisėjų tarybos nutarimo Nr. 13 P-15 redakcija) VI skyrius numato, kad šalys negali remtis ar panaudoti įrodymams civilinėse bylose: (i) kitos šalies tiesiogiai (ne per teismą) pateikto pasiūlymo perduoti ginčą spręsti teisminei mediacijai ir aplinkybių, kad kita šalis buvo linkusi priimti pasiūlymą dalyvauti mediacijos procedūroje; (ii) teisminės mediacijos metu kitos šalies išreikštos nuomonės ir pasiūlymų dėl galimo ginčo sureguliuavimo; (iii) kitos šalies pareiškimų ir pripažinimų, kurie buvo išreikšti teisminės mediacijos metu; (iv) mediatoriaus pasiūlymų dėl ginčo sureguliuavimo; (v) aplinkybių, kad šalis parodė polinkį priimti mediatoriaus arba kitos šalies pasiūlymą dėl ginčo sureguliuavimo; (vi) dokumentų, kurie buvo paruošti vien mediacijos tikslais. Ši informacija pripažįstama neleistiniais įrodymais. Teismo mediatoriai privalo saugoti šios nurodytos informacijos paslaptį ir neatskleisti jos bylą nagrinėjantiems teisėjams bei kitiems asmenims. Įrodymai, šalies gauti ne teisminės mediacijos metu, kurie kitu atveju būtų leistiniais įrodymais teisme, netampa neleistiniais įrodymais vien dėl to, jog jie buvo panaudoti ar jais buvo remiamasi teisminės mediacijos metu.// <http://www.tm.lt/default.aspx?item=umed>; prisijungimo laikas 2008-10-22.

panaudoti ją kaip įrodymus civilinėje byloje bei teismo pareigą, išskyrus keletą išimčių (analogiškų CGTTĮ numatytoms išimtims)¹⁷⁵, pripažinti tokią informaciją neleistiniais įrodymais nagrinėjant bylą teisme. Toks skirtingas beveik analogiškų AGS procesų reglamentavimas kelia nuostabą.

Reziumuojant paminėtina, kad konfidencialumo kaip vieno esminių AGS privalumų, užtikrinančio atviresnę šalių, ypač jautriuose ginčiuose, komunikaciją, apsauga gali būti užtikrinama keliais lygiais. Pirma, konfidencialumas gali būti užtikrinamas nustatant bendrą konfidencialumo pareigą laikyti visą su AGS susijusią informaciją tiek trečiajai AGS procedūroje dalyvaujančiai šaliai, tiek ginčo šalims (tokios pozicijos laikosi UNCITRAL ir ET bei Teisminės mediacijos taisyklėse). Manytina, kad ES teisinis reguliavimas, konfidencialumo pareigą nustatantis tik trečiajai neutraliai šaliai, nėra pakankamas. Antra, laikytinas tinkamu toks teisinis reguliavimas, kuris sukuria pareigą teismams laikyti neleistiniais įrodymais visa su AGS procesu susijusią informaciją. Trečia, manytina, kad būtina nustatyti draudimus apklausti kaip liudytojus teismo procese AGS dalyvaujančias trečiąsias šalis dėl bet kokios su AGS procesu susijusios informacijos bei nustatyti draudimą tokiems asmenims spręsti tą patį šalių ginčą teisme ar arbitraže, nepavykus ginčo išspręsti taikiai. Paminėtinos ir tam tikros konfidencialumo pareigos išimtys, bendros UNCITRAL, ET, ES ir Europos valstybių nacionaliniam reguliavimui: konfidencialumo pareigos galima nesilaikyti esant ginčo šalių sutikimui, kai tai būtina dėl viršenybę turinčių atitinkamos valstybės narės viešosios politikos interesų arba kai susitarimo turinį atskleisti būtina, kad tas susitarimas būtų įgyvendintas ar privalomai vykdomas.

3.4 Alternatyvaus ginčų sprendimo būdais pasiektų taikių susitarimų teisinis kvalifikavimas, pripažinimas ir vykdymas

Tais atvejais, kai AGS būdais tarp ginčo šalių pasiekiamas susitarimas, kyla tokio susitarimo galiojimo klausimas, ypač tuomet, kai susitarimas turi tarptautinį elementą. Teisinis taikių susitarimų, sudarytų AGS procedūrų metu, kvalifikavimas gali iš esmės nulemti AGS sprendimų privalomumą ir AGS instituto efektyvumą. Dažniausiai AGS tarp šalių pasiektas susitarimas yra įforminamas raštu. Rašytinės formos reikalavimas neretai yra įtvirtinamas ir susitarimuose dėl AGS ar nacionaliniuose šalių įstatymuose siekiant neiginčijamo patvirtinimo, kad toks taikus susitarimas iš tikrųjų buvo sudarytas ir kad jis yra privalomas šalims. Tarpininkavimo atveju kartais esminiai šalių įsipareigojimai gali būti įtvirtinami susitarimo protokole, pvz. Prancūzijoje, kuris yra pasirašomas dar tarpininkavimo ar taikinimo metu. Kai kuriose valstybėse, susitarimas, pasiektas AGS proceso metu, būtų laikomas įprastu sandoriu.¹⁷⁶ Tačiau kai kuriais atvejais, priklausomai nuo situacijos, susitarimai dažniausiai yra įtvirtinami: (i) paprastoje taikos sutartyje, (ii) taikos sutartyje, kuri yra įforminama arbitražiniu sprendimu, arba (iii) taikos sutartyje, kuri vėliau patvirtinama teisme¹⁷⁷. Kaip pažymi D. Spencer ir M. Brogan, taikos sutarčiai, kaip ir kitoms sutartims, yra

¹⁷⁵ Teisminės mediacijos taisyklių, patvirtintų Teismų tarybos 2005 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 13P- 348 (2007 m. sausio 26 d. Teisėjų tarybos nutarimo Nr. 13 P-15 redakcija) // <http://www.tm.lt/default.aspx?item=tmed>; prisijungimo laikas 2008-10-22.

¹⁷⁶ Gairės dėl UNCITRAL pavyzdinio įstatymo dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose priėmimo ir naudojimo. P. 56// <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.

¹⁷⁷ Plačiau: Singer J. The EU Mediation Atlas: Practice and Regulation. London: LexisNexis UK, 2004.

taikomos sutarčių teisės nuostatos: susitarimas turi turėti esminius sandorio elementus, bei gali būti pripažintas negaliojančiu bendrais sandorių negaliojimo pagrindais.¹⁷⁸ Paminėtina, kad Australijos teismuose jau buvo sprendžiama keletas bylų dėl taikos sutarties nugincijimo bendrais sandorių negaliojimo pagrindais, pvz. dėl sandorio sudarymo panaudojus prievartą¹⁷⁹ ar dėl susidėjusių sunkių aplinkybių sudaryto sandorio.¹⁸⁰

Svarbiausias klausimas, susijęs su AGS proceso metu pasiektu taikiu susitarimu, yra jo teisinė galia. Manytina, kad vien formalus susitarimo pavadinimas neturėtų turėti esminės reikšmės susitarimo pripažinimui, tačiau, be jokios abejonės, formalūs neatitikimai gali pasirodyti svarbūs pripažįstant užsienio valstybėse pasiektus AGS susitarimus.¹⁸¹

UNCITRAL pavyzdinio taikinimo įstatymo 14 straipsnyje lakoniškai nurodoma, kad „*jei šalys sudaro taikos sutartį, taikos sutartis yra privaloma ir vykdytina*“. Pavyzdinio įstatymo autoriai nurodo, kad atkreipiant dėmesį į taikos sutarčių vykdytinumo svarbą taikinimui bei atsižvelgiant į skirtingas nacionalines vykdymo taisykles (pvz. Vengrijoje¹⁸² ginčo šalys, pasiekusios susitarimą taikinimo būdu, turi teisę patvirtinti tokį susitarimą arbitražo sprendimu, kuris turi tokią pačią teisinę galią kaip ir bet kuris kitas arbitražo sprendimas; Vokietijos Civilinio proceso kodekse taip pat numatyta, kad arbitražo metu pasiektas draugiškas susitarimas, kuris šalių prašymu gali būti įforminamas kaip arbitražo sprendimas, turi arbitražo sprendimo galią¹⁸³), buvo pasirinktas labiausiai įvairių valstybių praktiką atitinkantis reguliavimas, nenumatantis nei susitarimo formos, nei jo vykdytinumo sąlygų ir paliekantis daug erdvės vykdytinumo klausimą išspręsti teismų praktikai ar nacionaliniams valstybių įstatymams.

ET ir ES pozicija dėl AGS metu pasiekto susitarimo pripažinimo ir vykdymo kiek konkretnė. ET Rekomendacijų „Dėl tarpininkavimo civiliniuose santykiuose“ VI skirsnyje nurodoma, kad kiekvienas tarpininkavimo procesas turėtų būti baigiamas rašytiniu dokumentu, kurį ginčo šalys, prieš pasirašydamos, turėtų galimybę apsvarstyti. Tarpininkas turėtų informuoti ginčo šalis apie susitarimo, kuris negali prieštarauti viešajai tvarkai, galią bei apie jo įvykdymo galimybes. ET Rekomendacijose „Dėl šeimos tarpininkavimo“ išreiškia šiek tiek skirtingą poziciją dėl tarpininkavimo susitarimų, IV skirsnyje numatyta valstybių narių pareiga palengvinti tarpininkavimo susitarimų patvirtinimą teismo ar bet kokios kitos kompetentingos institucijos bei,

¹⁷⁸ Spencer D. Brogan M. *Mediation Law and Practice*. Cambridge University Press: New York, 2006. P. 348 ir 358.

¹⁷⁹ 2002 m. balandžio 12 d. Vakarų Australijos Aukščiausiojo teismo nutartis byloje *Pittorino v. Meynert* [2002], Nr. WASC 76// Westlaw duomenų bazė.

¹⁸⁰ 2000 m. rugpjūčio 29 d. Federalinio Australijos Teismo sprendimas byloje *Abriel v. Australian Guarantee Corporation Ltd* [2000], Nr. FCA 1198// Westlaw duomenų bazė.

¹⁸¹ 2002 m. balandžio 19 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje {COM(2002) 196 final}// http://europa.eu/documents/comm/green_papers/index_eu.htm#2002; prisijungimo laikas 2008-02-12.

¹⁸² Vengrijos 1994 m. lapkr. 8 d. Arbitražo Įstatymo LXXI 39 straipsnis.// Gairės dėl UNCITRAL pavyzdinio įstatymo dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose priėmimo ir naudojimo. P. 56// <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.

¹⁸³ Vokietijos Civilinio proceso kodekso 10 knygos 1053 straipsnis numato, kad „Jei arbitražinio susitarimo šalys pasiekia taikų rašytinį susitarimą dėl ginčo sprendimo, apibrėžiantį susitaikymo sąlygas, toks susitarimas prilyginamas arbitražo sprendimui, kuris, teismo sprendimu, gali būti vykdomas ta pačia tvarka kaip teismo sprendimas.// Gairės dėl UNCITRAL pavyzdinio įstatymo dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose priėmimo ir naudojimo. P. 57// <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.

sutinkamai su nacionaline teise, suteikti mechanizmus tokių susitarimų patvirtinimui bei įvykdymui.

Europos Komisija, siekdama suvienodinti tarpininkavimo metu pasiektų susitarimų kvalifikavimą ES, siūlo tarpininkavimo metu priimtas taikos sutartis įtvirtinti kaip *res judicata* galią turinčius priverstinai vykdytinus teisės aktus¹⁸⁴. Direktyvoje 2008/52/EB pažymima, kad „*tarpininkavimas neturėtų būti laikoma blogesne alternatyva už teismo procesus vien dėl to, kad tarpininkavimo būdu pasiektų susitarimų laikymasis priklauso nuo šalių geros valios*“, todėl valstybėms narėms numatoma pareiga užtikrinti, kad tarpininkavimo būdu pasiekti rašytiniai susitarimai, abiejų šalių prašymu arba vienos šalies prašymu ir kitos šalies sutikimu, galėtų būti pripažinti privalomai vykdytinu, išskyrus tuos atvejus, kai toks susitarimas prieštarauja valstybės narės vidaus teisei arba jeigu susitarime nustatytos pareigos dėl jos pobūdžio neįmanoma privalomai įvykdyti.¹⁸⁵ Kitose ES valstybėse narėse tarpininkavimo susitarimai turėtų būti pripažinti vykdytinais remiantis valstybių narių nacionaline teise arba 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo¹⁸⁶ arba 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo¹⁸⁷. Direktyvos preambulėje atkreipiamas dėmesys, kad reglamente (EB) Nr. 2201/2003 numatyta sprendimo vykdymo kitoje valstybėje narėje sąlyga, kad tokie susitarimai turi būti privalomai vykdomi valstybėje narėje, kurioje jie sudaryti, todėl tais atvejais, kai susitarimo turinys prieštarauja valstybės narės, kurioje pateikiamas prašymas, teisei arba tos valstybės narės teisėje nenumatytas jo privalomas vykdymas, toks susitarimas netampa privalomai vykdytinu.¹⁸⁸ Direktyvos 6 straipsnio 2 dalis numato, kad susitarimo turinį teismas ar kita kompetentinga institucija gali pripažinti privalomai vykdomu nutartimi ar sprendimu arba autentišku dokumentu pagal valstybės narės, kurioje pateikiamas prašymas, teisę. Apibendrintai galima pasakyti, kad ir ET ir ES numato privalomą rašytinę AGS susitarimo formą bei numato mechanizmus tokių susitarimų pripažinimui ir vykdymui.

CGTTĮ pažymima, kad tarpininkavimo metu sudaromos taikos sutartys turi atitikti įstatymų reikalavimus. Taikos sutartis ginčo šalims turi *pacta sunt servanda* galią, taigi tokios sutarties galia yra prilyginama paprastos sutarties galiai: sutarties pažeidimo atveju, šalys privalo savo teises ginti pagal taikos sutartyje nustatytą ginčų sprendimo mechanizmą, tačiau jei šalių ginčas tuo pačiu metu nėra nagrinėjamas teisme, ginčo šalių bendru prašymu taikos sutartis gali būti pateikta teismui tvirtinti supaprastinto proceso tvarka, ir įsiteisėjusia teismo nutartimi patvirtinta taikos sutartis ginčo šalims įgyja galutinio teismo sprendimo (*res judicata*) galią ir gali būti vykdoma

¹⁸⁴ Simaitis R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje// Justitia. 2007, Nr. 2 (64). P. 29.

¹⁸⁵ 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų preambulės 19 - 22 straipsniai// Oficialusis leidinys L 136 , 24/05/2008 p. 0003 – 0008.

¹⁸⁶ Oficialusis leidinys L, 2001-01-16, Nr. 12-1.

¹⁸⁷ Oficialusis leidinys L, 2003-12-23, Nr. 338-1.

¹⁸⁸ Oficialusis leidinys L 136 , 24/05/2008 p. 0003 – 0008.

priverstinai.¹⁸⁹ Paminėtina, kad galimybė ne teismo ar vykdymo procese sudarytą taikos sutartį pateikti teismo tvirtinimui ir taip įgauti vykdomojo dokumento galią, buvo įvirtinta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo dviejose konsultacijose¹⁹⁰.

Komerčio arbitražo įstatymo 33 straipsnyje taip pat numatoma galimybė suteikti šalių sudarytai taikos sutarčiai *res judicata* galią: arbitražinio teismo nagrinėjimo metu šalims taikiai (pvz. tarpininkavimu) išsprendus ginčą, arbitražinis teismas nagrinėjimą nutraukia, o jam pritarus šalių prašymu taikos sutarties turinys įforminamas arbitražiniu sprendimu, kuris turi tokia pat galią ir privalomas vykdyti kaip ir bet koks kitas arbitražinio teismo sprendimas, priimtas išsprendus ginčą iš esmės. Arbitražiniu sprendimu įforminti tarpininkavimu pasiektą taikų susitarimą šalys gali paskatintos tuo atveju, kai pasiektą susitarimą gali tekti vykdyti užsienio valstybėje, nes Niujorko konvencijos valstybės narės privalo pripažinti ir vykdyti arbitražinius sprendimus priimtus kitose konvencijos valstybėse narėse, o atsisakyti tokius sprendimus pripažinti ir vykdyti gali tik pačioje konvencijoje numatytais pagrindais.¹⁹¹ Kita vertus, kaip jau buvo minėta anksčiau, Komercinio arbitražo įstatymas apriboja galimų arbitražui perduoti ginčų sąrašą, t.y. arbitražu galima nagrinėti iš esmės tik komercinius ginčus, šis apribojimas yra taikomas ir tarpininkavimo susitarimams, todėl arbitražiniu sprendimu galima patvirtinti taikos sutartis tik tų kategorijų ginčiuose, kuriuos galima nagrinėti arbitražu.

Reziumuojant pasakytina, kad AGS būdais pasiektų taikos sutarčių teisinis kvalifikavimas, pripažinimas ir vykdymas gali nulemti AGS instituto įsitvirtinimą visuomenėje. Nors šalių autonomijos ir ginčo sprendimo gera valia principai suponuoja, kad AGS būdais pasiekti susitarimai turėtų būti vykdomi gera šalių valia, tokių susitarimų pripažinimo ir vykdymo klausimus būtina sureguliuoti įstatymuose, kitaip pasiektos susitarimo nevykdymas galėtų sukelti dar vieną šalių ginčą. Valstybių teisinis reguliavimas dėl AGS procedūromis pasiektų taikos sutarčių kvalifikavimo skiriasi: vienose tokia sutartis bus laikoma įprastu sandoriu, kitose – taikos sutartimi, trečiose – taikos sutartis, kuri įtvirtinama kaip arbitražo sprendimas, ketvirtose – taikos sutartis, kuri vėliau patvirtinama teisme. ET ir ES siūlo valstybėms narėms įtvirtinti teisinį reguliavimą sudaranti galimybę AGS procedūromis pasiektas taikos sutartis priverstinai vykdyti bei suteikti joms *res judicata* galią (ypatingai ginčiuose su tarptautiniu elementu), išskyrus tuos atvejus, kai toks susitarimas prieštarauja valstybės narės vidaus teisei arba jeigu susitarime nustatytos pareigos dėl jos pobūdžio neįmanoma privalomai įvykdyti, Lietuvos AGS teisinis reguliavimas šiuo atžvilgiu atitinka ES ir ET poziciją.

¹⁸⁹ CGTTI 6 straipsnis// Valstybės žinios. 2008, Nr.87-3462.

¹⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 6 d. konsultacija Nr. A3-120 bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. balandžio 8 d. konsultacija Nr. A3-103 įtvirtino, jog ne teismo procese sudaryta taikos sutartis gali būti patvirtinta teismo CPK XXXIX skyriuje nustatyta supaprastinto proceso tvarka.// 2005 m. „Teismų praktika“ Nr. 22; 2004 m. „Teismų praktika“ Nr. 21

¹⁹¹ 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo//Valstybės žinios. 1995, Nr. 10-208.

3.5 Trečiosios neutralios šalies kvalifikacija ir profesionalumas

Ginčo šalių teisė pasirinkti trečiąjį neutralų asmenį (tarpininką, taikintoją), padėsiantį joms išspręsti ginčą vienu iš AGS būdų yra viena iš šalių autonomijos teisės sudedamųjų dalių. Tam tikrais atvejais ginčo šalys trečiuosius neutralius asmenis pasirenka savo nuožiūra, kitais atvejais ginčo šalims gali tekti pasikliauti tam tikrų institucijų, atsakingų už trečiųjų šalių paskyrimą, rekomendacijomis ar net teismo sprendimu.¹⁹² Visais atvejais, trečiosios neutralios šalies pasirinkimą be abejo gali palengvinti aplinkybė, kad trečioji neutrali šalis gali garantuoti tam tikrų etikos taisyklių ir standartų laikymąsi. AGS procedūrų kokybė neabejotinai priklauso nuo trečiųjų šalių, dalyvaujančių AGS procedūrose, kompetencijos. Manytina, kad profesinis mokymas gali turėti esminės reikšmės ne tik AGS procesų kokybei ir funkcionavimui, bet ir AGS naudotojų apsaugai.

Trečiosios neutralios šalies kvalifikacija svarbi dar ir dėl to, kad padėdama šalims išspręsti ginčą AGS būdais, ji turi užtikrinti tam tikrų reikalavimų bei AGS principų, tokių kaip trečiosios šalies nešališkumo, sąžiningumo, ginčo šalių lygiateisiškumo, proceso operatyvumo ir konfidencialumo, laikymąsi. Europos tarpininkų elgesio kodekse numatyta tarpininko pareiga informuoti šalis ir nutraukti tarpininkavimą tais atvejais, kai susitarimas, kuris bus pasiektas, tarpininkui atrodo neįvykdomas arba neteisėtas, atsižvelgiant į bylos aplinkybes ir tarpininko kompetenciją atlikti tokį vertinimą, arba kai mažai tikėtina, jog tęsiant tarpininkavimą bus pasiektas susitarimas¹⁹³.

Anot L. Boule ir M. Nestic, bet kurioje profesijoje kokybė ir standartai gali būti užtikrinami įvairiais būdais, tokiais kaip privalomi mokymai, akreditacija, licencijavimas, elgesio standartų ir rekomendacijų nustatymas, veiklos viešumas bei atsakomybė. AGS paslaugų kokybė gali būti reguliuojama keturiais pagrindiniais būdais: (i) informuojant vartotojus bei laikantis rinkos sąlygų; (ii) profesijos savireguliacija, su ar be suinteresuotų asmenų įsikišimo; (iii) netiesioginiu valstybės reguliavimu sukuriant teisės aktų sistemą ir (iv) tiesioginiu valstybės reguliavimu per įstatyminių ir valstybinių institucijų reguliavimą.¹⁹⁴

Beveik visi AGS mechanizmai suponuoja tam tikrų taisyklių ir standartų laikymąsi, pvz. asmenys, padedantys ginčo šalims spręsti ginčą, turi laikytis dar iš romėnų teisės atėjusio *nemo est iudex in causa sua* (nešališkumo) principo. Be to, tarpininkavimo procese pasiektas šalių susitarimas turi taikos sutarties galią, tad turėtų būti teisėtas, kas suponuoja teisinių žinių reikiamybę. Kvalifikacijos ir profesinio pasirengimo svarbą akcentuoja griežtesnio AGS teisinio reguliavimo šalininkai. Šiuo tikslu Austrijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Italijoje ir kt. tarpininkams be bazinio išsilavinimo yra keliami ir specialių tarpininkavimo mokymų reikalavimai¹⁹⁵. Minimalūs

¹⁹² Pvz., CGTTĮ 4 str. 3 d. numato, kad kai tai numatyta susitarime dėl taikinamojo tarpininkavimo arba kai ginčo šalys nesusitaria dėl taikinimo tarpininko pasirinkimo, bendru ginčo šalių prašymu taikinimo tarpininką gali paskirti apylinkės teismams supaprastinto proceso tvarka. Toks teismo sprendimas, nors ir neatitiktų šalių interesų, būtų šalims privalomas// Valstybės žinios. 2008, Nr.87-3462.

¹⁹³ Europos mediatorių elgesio kodekso 3.2. punktas// http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_lt.pdf; prisijungimo laikas 2008-11-30.

¹⁹⁴ Boule L. Nestic M. Mediation: Principles, Process, Practice. London: Butterworths, 2001. P.423.

¹⁹⁵ Singer J. The EU Mediation Atlas: Practice and Regulation. London: LexisNexis UK, 2004. P. 190.

tam tikro išsilavinimo (pvz. teisininko ar psichologo) ar išklaustyti tam tikrų profesinių kursų reikalavimai yra keliami daugelyje valstybių.¹⁹⁶ Europos valstybių praktikoje vykdomas ne tik tarpininkų registravimas, bet ir veiklos licencijavimas.

Liberalaus teisinio reguliavimo šalininkai, kita vertus, propaguoja savireguliacijos mechanizmus, paremtus rinkos dėsniais, kurių dėka nekompetentingi AGS procedūrose dalyvaujantys asmenys bus priversti atsisakyti šios veiklos. G. Thomas teigimu, tam tikri asmenys šalių yra pasirinkami spręsti ginčą tik todėl, kad šie užsitarnavo teisingų ir kvalifikuotų specialistų reputaciją, šalys jais pasitiki, tad išoriniam jų veiklos reguliavimui nėra prasmės. Tokio požiūrio šalininkai pažymi, bet koks AGS dalyvaujančių asmenų veiklos reguliavimas valstybiniu lygiu yra beprasmiškas ir besidubliuojantis, nes asmenų, padedančių spręsti ginčus, esančių savivaldos institucijų nariais (pvz. Nacionalinė ginčų sprendimo akademija¹⁹⁷ ar Liuksemburgo Tarpininkavimo advokatų centras¹⁹⁸), veikla ir taip yra reguliuojama institucijų vidaus taisyklėmis. Mat tarpininkams, norintiems įsirašyti į savivaldos institucijų sąrašus, keliami tam tikri kvalifikaciniai reikalavimai. Asmenys, besinaudojantys tarpininkų paslaugomis, institucijoms gali reikšti savo nuomonę ar nusiskundimus tarpininkavimo kokybe, savo ruožtu savivaldos institucijos, norėdamos išlaikyti jas jungiančių profesionalų ir savo pačių reputaciją, išbraukia asmenis, neatitinkančius keliamų profesionalumo standartų, iš institucijų sąrašų. O asmenims, nepriklausantiems savivaldos institucijoms, labai sumažėja galimybė susirasti klientų, nes jų kvalifikacija pagrįstai abejojama.¹⁹⁹

ET pozicija asmenų, padedančių ginčo šalims išspręsti ginčą, kvalifikacijos atžvilgiu gana nuosekli: savo rekomendacijose „Dėl šeimos tarpininkavimo“ ET nustato reikalavimą šalims narėms nustatyti tinkamus mechanizmus, užtikrinančius tarpininkų atrankos, mokymų ir kvalifikacijos standartus. Rekomendacijų II c punkte taip pat nurodoma, kad „*Valstybės narės yra laisvos apsispręsti, priklausomai nuo to, kurį būdą jos laiko labiau tinkamu, ar tarpininkavimas turėtų būti organizuojama ir teikiama per privatų ar viešą sektorių*“. Rekomendacijose „Dėl tarpininkavimo civiliniuose santykiuose“ nustatoma, kad šalys narės turėtų imtis priemonių, skatinančių atitinkamų standartų dėl tarpininkų, įskaitant tarpininkus susiduriančius su tarptautiniais klausimais, atrankos, atsakomybės, mokymų ir kvalifikacijos, priėmimą.²⁰⁰

ET Gairėse dėl geresnio rekomendacijų įgyvendinimo nurodoma, kad būtina užtikrinti tarpininkavimo kokybę, valstybėms narėms ar savivaldos institucijoms imtis priemonių, nustatant atitinkamus tarpininkų mokymų standartus bei užtikrinant galimybę tarpininkams išklaudyti tam tikrus tarpininkavimo mokymus. Valstybės narės bei savivaldos institucijos turėtų užtikrinti tarpininkavimo mokymų priežiūrą bei tobulinimą. Valstybės narės taip pat skatinamos užtikrinti,

¹⁹⁶ Ibid.

¹⁹⁷ Nacionalinė ginčų sprendimo akademija//<http://www.nadr.co.uk>; prisijungimo laikas 2008-10-22.

¹⁹⁸ Liuksemburgo Tarpininkavimo advokatų centras//<http://www.centre-mediation.lu/>; prisijungimo laikas 2008-10-22.

¹⁹⁹ Thomas G. R. Self-Regulation and ADR// ADR News. 2003, T. 3, Nr. 2. P. 3.

²⁰⁰ 2002 m. rugsėjo 18 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijos Nr. Rec (2002)10 „Dėl tarpininkavimo civilinėse bylose“
V ir II c
straipsniai//<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=306401&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>; prisijungimo laikas 2008-11-11.

net tik tarpininkų, bet ir tarpininkų savivaldos institucijų bendrus registravimo bei sertifikavimo kriterijus, toks siekis siejamas su ES skatinamu asmenų mobilumu bei vienodos tarpininkavimo kokybės visoje Europoje užtikrinimu.²⁰¹

ES taip pat pabrėžia AGS procedūrų kokybės svarbą. Žaliojoje knygoje dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėse ir komercinėse bylose teigiama, kad profesinis mokymas yra esminis AGS funkcionavimui ne tik dėl AGS procesų kokybės ar AGS naudotojų teisių užtikrinimo, bet ir dėl to, kad AGS paslaugų teikimo laisvė yra garantuojama Europos Bendrijos Steigimo Sutarties 49 straipsnyje.²⁰² Valstybės narės turi pareigą užtikrinti minimalią AGS paslaugų kokybę, ypač dėl to, kad tais atvejais, kai trečiųjų šalių kvalifikaciniai reikalavimai nustatomi savireguliacijos būdu, visai pagrįstai galėtų kilti šių kvalifikacinių reikalavimų pripažinimo kitose valstybėse narėse problema, kas galėtų suvaržyti asmenų judėjimo laisvę bendrojoje rinkoje.²⁰³

Direktyvoje 2008/52/EB nurodoma, kad valstybės narės visomis jų nuomone tinkamomis priemonėmis skatina tarpininkų ir tarpininkavimo paslaugas teikiančių organizacijų savanoriškų elgesio kodeksų rengimą ir jų laikymąsi bei kitus veiksmingus tarpininkavimo paslaugų teikimo kokybės kontrolės mechanizmus. Be to, Valstybės narės turi pareigą skatinti pirminį ir tolesnį tarpininkų mokymą siekiant užtikrinti, kad tarpininkavimas šalių atžvilgiu būtų vykdomas veiksmingai, nešališkai ir kompetentingai.²⁰⁴ Tad valstybės narės turi pareigą užtikrinti tarpininkavimo kokybę arba per savivaldos institucijas arba nacionaliniu reguliavimu.

Europos valstybių nacionalinis reguliavimas, nustatantis minimalius kvalifikacijos ir profesionalumo standartus asmenims, talkinantiems sprendžiant ginčus AGS būdais, yra gana įvairus. Reguliavimas, nustatantis profesionalumo lygio užtikrinimą ir priežiūrą, apima trečiųjų neutralių šalių sertifikavimą, registravimą, skundų nagrinėjimo tvarką. Pagal tai, koks subjektas atlieka trečiųjų neutralių asmenų teikiamų paslaugų kokybės priežiūrą, galima išskirti dvi labiausiai paplitusias reguliavimo sistemas:

- 1) valstybes, kuriose trečiųjų šalių kvalifikacijos reikalavimus nustato ir šių reikalavimų laikymąsi kontroliuoja tam tikros valstybinės institucijos (tarpininkavimo srityje tokioms valstybėms priskirtina Vokietija, Austrija, Vengrija, Rumunija ir kai kurios kitos valstybės), ir
- 2) valstybes, kuriose skatinama trečiųjų šalių, talkinančių sprendžiant ginčus AGS būdais, savireguliacija, t.y. trečiųjų šalių teikiamų paslaugų kokybę užtikrinama per trečiųjų šalių asociacijas, kurios pačios rūpinasi tiek atitinkamų standartų laikymusi, tiek trečiųjų šalių atranka

²⁰¹ 2007 m. gruodžio 7 d. Europos Komisijos dėl Teisingumo veiksmingumo (CEPEJ) Gairių dėl geresnio rekomendacijų dėl šeimos tarpininkavimo ir tarpininkavimo civiliniuose teisiniuose santykiuose įgyvendinimo 1.6 skirsnis// <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Index=no&command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=337213&SecMod e=1&DocId=1191560&Usage=2>; prisijungimo laikas 2008-05-02.

²⁰² Europos Bendrijos steigimo sutartis// Žin., 2004-01-03, Nr. 2-2.

²⁰³ 2002 m. balandžio 19 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje {COM(2002) 196 final} 3.2.3.1 punktas// http://europa.eu/documents/comm/green_papers/index_eu.htm#2002; prisijungimo laikas 2008-02-12.

²⁰⁴ 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų 4 straipsnis// Oficialusis leidinys L 136 , 24/05/2008 p. 0003 – 0008.

(tarpininkavimo srityje tokioms valstybėms priskirtina Olandija, Anglija ir Velsas, Švedija, Slovėnija ir kai kurios kitos valstybės).²⁰⁵

Pažymima, kad abi sistemos nėra tobulos, mat pirmu atveju AGS paslaugos tampa neišvengiamai brangesnės, kas nebedaro AGS tokia patrauklia alternatyva teismo procesui. Antru atveju, trečiųjų šalių kompetencijos ir kvalifikacijos klausimas priklauso grynai nuo minėtų asociacijų gebėjimų.²⁰⁶

L. Boule ir M. Nestic pažymi, kad nors sėkmingam tarpininkavimui labai svarbus gera tarpininkų kvalifikacija ir patirtis, Didžiojoje Britanijoje tarpininkams nėra keliami jokie formalūs reikalavimai, tad tarpininku gali būti bet kuris asmuo. Tarpininkų organizacijos bandė spręsti šią problemą kurdamos savarankiškas mokymų ir akreditacijos programas. Mokymų apimtis šiose organizacijose priklauso nuo tarpininkų organizacijos teikiamų paslaugų sferos: šeimos teisinių santykių tarpininkavime Anglijos ir Velso teisininkų asociacija rekomenduoja tarpininkams išklausyti 60 valandų 8 dienų trukmės mokymus, kas penkerius metus atnaujinant tarpininko akreditaciją.²⁰⁷ 1995 m. Škotijos Civilinių įrodymų (Šeimos tarpininkavimo) Aktas suteikia Škotijos teisininkų asociacijai teisę akredituoti tarpininkus,²⁰⁸ kuri numato, kad kiekvienas kandidatas, norintis gauti tarpininko akreditaciją, privalo turėti tinkamus tarpininkavimo šeimos teisiniuose santykiuose mokymus, gauti vyresniojo teisininko rekomendaciją bei turėti patirties šeimos teisėje²⁰⁹. Akredituoti tarpininkai įsipareigoja kasmet gilinti savo žinias tarpininkavimo šeimos teisiniuose santykiuose srityje.²¹⁰ Jungtinės Karalystės Šeimos tarpininkų koledžas numato, kad šeimos teisinių santykių tarpininkai akreditacijai privalo būti išklausę 105 valandų trukmės mokymus ir atlikę 10 valandų tarpininkavimo praktiką.²¹¹

Kitose valstybėse tarpininkų akreditacijos koncepcija reguliuojama teisės aktais. Austrijoje tarpininkų mokymai ir akreditacija yra reguliuojama Tarpininkavimo mokymų civiliniu įstatymu. Prieš teikdami paslaugas tarpininkai privalo užsiregistruoti Federalinėje Teisingumo ministerijoje, kuri įtraukia šiuos asmenis į tarpininkų sąrašus. Asmenys, norintys teikti tarpininkavimo paslaugas, privalo atitikti šiuos reikalavimus: būti vyresni nei 28 metų amžiaus, turėti profesinę kvalifikaciją, būti nepriekaištingos reputacijos, turėti profesinės atsakomybės draudimą bei būti išklausę tarpininkavimo mokymus (šie dažniausiai apima 200 valandų trukmės teorijos kursą ir praktinius užsiėmimus), teisingumo ministerijos patvirtintoje institucijoje.²¹²

Lietuvoje Teisminės mediacijos taisyklių 8 punktą numato, kad teismo mediatoriais gali būti skiriami specialiai apmokyti teisėjai, teisėjų padėjėjai arba kiti atitinkamą kvalifikaciją turintys asmenys, kurie yra įtraukti į Teisėjų tarybos sudarytos darbo grupės patvirtintą teismo mediatorių sąrašą, t.y. mediatoriams keliami tam tikri kvalifikacijos reikalavimai. Tuo tarpu, CGTTĮ 4

²⁰⁵ Simaitis R. Mediacijos privačiuose ginčuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje// Justitia. 2007, Nr. 2 (64). P. 27.

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ Boule L., Nestic M., Mediation: Principles, Process, Practice. London: Butterworths, 2001. P. 423.

²⁰⁸ Civil Evidence (Family Mediation) (Scotland) Act 1995, 6 skyrius// http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts1995/ukpga_19950006_en_1; prisijungimo laikas 2008-10-22.

²⁰⁹ Boule L., Nestic M. Mediation: Principles, Process, Practice. London: Butterworths, 2001. P. 427.

²¹⁰ Code of practice for members of C.A.L.M. 10 straipsnis//<http://www.calmScotland.co.uk/fileuploads/calm-code-of-practice.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-22.

²¹¹ Boule L. Nestic M. Mediation: principles, process, practice. London: Butterworths, 2001. P. 429.

²¹² Singer J. The EU Mediation Atlas: Practice and Regulation. London: LexisNexis UK, 2004. P. 7.

straipsnyje „Taikinimo tarpininkų skyrimas, nešališkumas, profesionalumas ir atsakomybė“ įtvirtinti labai liberalūs tarpininkų kvalifikacijos reikalavimai. Įstatyme numatyta, kad tarpininkas skiriamas ginčo šalių susitarimu ir tarpininko sutikimu, ginčo šalys taip pat gali susitarti, kad trečioji šalis arba taikinamojo tarpininkavimo paslaugų administratorius parinks tarpininką arba rekomenduos jo kandidatūrą. Kai tai numatyta susitarime dėl taikinamojo tarpininkavimo arba kai ginčo šalys nesutaria dėl taikinimo tarpininko parinkimo, bendru ginčo šalių prašymu taikinimo tarpininką gali paskirti teismas supaprastinto proceso tvarka. Nors įstatyme yra numatyta tarpininko pareiga pateikti ginčo šalims informaciją apie savo išsilavinimą ir patirtį, visgi šalių pasirinktas tarpininkas nebūtinai turi turėti atitinkamą kvalifikaciją.²¹³ Kyla klausimas, kiek tokia įstatymo nuostata suderinama su ES reguliavimu, nes kaip jau minėta, Direktyvoje 2008/52/EB valstybėms narėms yra numatoma pareiga užtikrinti tarpininkavimo kokybės kontrolės mechanizmus, o remiantis minėta įstatymo nuostata tarpininkavimo kokybės kontrolė beveik neįmanoma.

Apibendrinimui pasakytina, kad AGS procedūrų kokybė bei procedūrinių principų laikymasis priklauso nuo AGS paslaugas teikiančių asmenų kvalifikacijos, profesionalumo ir kompetencijos, todėl ET ir ES skatina valstybes nares imtis joms priimtinausių priemonių trečiųjų šalių kvalifikacijai užtikrinti. AGS kokybė ir standartai gali būti užtikrinami įvairiais būdais, tokiais kaip, privalomi mokymai, akreditacija, licencijavimas, elgesio standartų ir rekomendacijų nustatymas, veiklos viešumas bei atsakomybė. AGS paslaugų kokybė gali būti reguliuojama keturiais pagrindiniais būdais: (i) informuojant vartotojus bei laikantis rinkos sąlygų; (ii) profesijos savireguliacija, su ar be suinteresuotų asmenų įsikišimo; (iii) netiesioginiu valstybės reguliavimu sukuriant teisės aktų sistemą ir (iv) tiesioginiu valstybės reguliavimu per įstatyminių ir valstybinių institucijų reguliavimą. Praktikoje trečiųjų šalių kvalifikacijos užtikrinimas pasireiškia įvairiomis formomis: vienose, griežto AGS reguliavimo valstybėse trečiųjų šalių kvalifikacijos kontrolė vykdoma valstybinių institucijų, kitose („švelnaus“ AGS reguliavimo valstybėse) ji paliekama savireguliacijai, bet kuriuo atveju trečiosioms neutralioms šalims yra keliami tam tikri kvalifikaciniai ir išsilavinimo reikalavimai. Lietuvos teisinis reguliavimas šiuo atveju nėra nuoseklus, mat teisminės mediacijos atveju tarpininkams yra privalu išklaudyti tarpininkavimo mokymus, tuo tarpu CGTTĮ tarpininkams kokie nors kvalifikaciniai reikalavimai nėra keliami, kas, manytina, neatitinka ET ir ES reguliavimo.

3.6 Alternatyviame ginčų sprendime dalyvaujančios trečiosios šalies atsakomybė

Trečiosios šalies, dalyvaujančios AGS procese (pvz. tarpininko ar taikintojo), atsakomybės teisinis reguliavimas yra labai svarbus ne tik teisinio AGS reguliavimo nuoseklumui, bet ir sėkmingam AGS mechanizmų įsitvirtinimui visuomenėje. Kaip pažymi L. Boulle ir M. Nestic, viena vertus, galimybė patraukti atsakomybėn asmenis, dalyvaujančius AGS procedūrose, galėtų atgrasyti juos nuo tokių paslaugų teikimo, ypatingai kai tokios paslaugos yra teikiamos be atlygio ar už nedidelį atlygį. A. Guzman taip pat pažymi, kad, priešingai AGS tikslams, AGS paslaugas

²¹³ Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 4 straipsnis//Žin., 2008, Nr. 87-3462.

teikiančių asmenų atsakomybė paskatintų bylinėjimąsi, tik ne tarp ginčo šalių, o tarp ginčo šalių ir AGS paslaugas teikiančio asmens.²¹⁴ Kita vertus, egzistuoja nuomonė, kad AGS paslaugas teikiantiems asmenims turėtų būti taikomi griežtesni atsakomybės standartai, kas užtikrintų aukštą AGS paslaugų kokybę bei padėtų AGS plėtotei ir vystimuisi. L. Boulle ir M. Nestic išskiria tris esminius pagrindus trečiosios šalies, dalyvaujančios AGS, atsakomybei kilti (i) kai AGS susitarimas galėjo būti pasiektas šalims daug naudingesnėmis sąlygomis, (ii) kai ginčo šalims būtų buvę naudingiau apskritai nesudaryti AGS susitarimo (tokiu pavyzdžiu galėtų būti AGS procese pasiekto susitarimo negalėjimas vykdyti dėl susitarimo prieštaravimo valstybės, kurioje jis turi būti vykdomas imperatyvioms nuostatoms)²¹⁵ ir (iii) esant tam tikriems AGS procedūriniais pažeidimams (pvz. dėl konfidencialumo pareigos nesilaikymo ar dėl šališkumo vienos iš ginčų šalių atžvilgiu).²¹⁶

AGS paslaugas teikiančių šalių atsakomybė gali būti sutartinė (pvz. kylanti iš rašytinio ar žodinio ar numanomo susitarimo dėl tarpininkavimo), kylanti dėl netinkamo sutartinių prievolių ir įsipareigojimų vykdymo ar nevykdymo. Išskiriama keletas probleminių sutartinės atsakomybės aspektų. Pirma, kaip pažymi A. Chaykin, tokiu atveju AGS naudotojai turėtų būti vertinami kaip silpnesnioji sutarties pusė, nes dažniausiai tokios sutartys yra sudaromos prisijungiant prie standartinių sutarties sąlygų, sudaromų AGS organizacijų²¹⁷. Be to, L. Boulle ir M. Nestic nurodo, kad kitaip nei procedūrinių pažeidimų atveju (pvz. pažeidus konfidencialumo ar nešališkumo pareigą), tam tikrų netinkamo sutarties vykdymo aspektų, tarkim aplinkybės, kad tarpininkas dėl kompetencijos stokos tarpininkavimo metu nesuteikė tokios kokybės paslaugų, kokios buvo numatytos sutartyje, įrodinėjimas galėtų būti itin sudėtingas. Be to, kaip jau buvo minėta, AGS procedūrose kiekviena šalis turi konfidencialumo pareigą, kurios privalo laikytis bet kokių su ginču susijusių teisminių ir neteisminių ginčų metu. Antra vertus, visuomenės pasitikėjimas AGS būdais ir jų veiksmingumas labai priklauso nuo ginčo šalių interesų apsaugos ne tik viena kitos, bet ir trečiosios šalies atžvilgiu, todėl sprendžiant trečiosios šalies atsakomybės klausimą turėtų būti išlaikomas balansas tarp konfidencialumo ir šalių interesų apsaugos. Trečia, į kai kurių AGS organizacijų paruoštus standartinius AGS susitarimus įtraukiamos vadinamosios „imuniteto nuostatos“, panaikinančios trečiosios šalies atsakomybę.

L. Boulle ir M. Nestic nurodo, kad AGS paslaugas teikiančių asmenų atsakomybė taip pat galėtų būti vertinama kaip deliktinė atsakomybė, nes, pvz. tarpininkams, taip pat kaip ir advokatams ar gydytojams ir kitų profesijų atstovams, kurių paslaugų teikimas susijęs su pareiga dėti maksimalias pastangas, keliami aukštesni atidumo ir rūpestingumo reikalavimai.²¹⁸ Dar vienas pagrindas trečiųjų asmenų atsakomybei atsirasti – tarp AGS paslaugas teikiančio asmens ir ginčo

²¹⁴ Guzman A. T. Arbitrator Liability: Reconciling Arbitration and Mandatory Rules // Duke Law Review, 2000 kov. T. 49, Nr. 5. P. 1294. Prieiga per internetą <http://www.law.duke.edu/shell/cite.pl?49+Duke+L.+J.+1279>; prisijungimo laikas 2008-10-26.

²¹⁵ Ibid.

²¹⁶ Boulle L. Nestic M. Mediation: principles, process, practice. London: Butterworths, 2001. P. 512

²¹⁷ Chaykin A. A. Mediator liability: A New Role for Fiduciary Duties?// University of Cincinnati Law Review. 1984, T. 53, Nr. 3. P. 731. in Boulle L. Nestic M. Mediation: Principles, Process, Practice. London: Butterworths, 2001. P. 513.

²¹⁸ Tokios pozicijos laikėsi ir Australijos Viktorijos Aukščiausiasis Teismas 2003 m. spalio 10 d. byloje *Tapoohi v. Lewenberg* [2003], Nr. VSC 379// Westlaw duomenų bazė.

šalių susiklostę fiduciariniai santykiai. Fiduciarinių santykių egzistavimas galėtų būti pagrįstas tuo, kad tarp ginčo šalių ir AGS paslaugas teikiančio asmens susiklostė pasitikėjimo santykiai, kurie sukuria AGS paslaugas teikiančiam asmeniui pareigą nepiktnaudžiauti įgytu pasitikėjimu, tarkim nuo vienos iš ginčo šalių nuslepiant svarbias ginčo aplinkybes ar sudarant kokius nors slaptus susitarimus su viena iš ginčo šalių.²¹⁹ Paminėtina, kad sprendžiant klausimą dėl trečiosios šalies civilinės atsakomybės, kilusios bet kuriuo aukščiau nurodytu pagrindu, būtų labai sudėtinga apskaičiuoti ginčo šalims padarytą žalą.

Trečiųjų šalių, dalyvaujančių AGS procesuose, atsakomybės klausimą siūloma reguliuoti įvairiai: vienais atvejais galėtų būti taikomos bendrosios civilinės atsakomybės sąlygos, kitais atvejais siūloma taikyti drausminio poveikio priemones, kaip antai laikiną ar nuolatinį išbraukimą iš praktikuojančiųjų sąrašų, išpėjimą ir pan.²²⁰ Trečiosios šalies atsakomybės reguliavimas, be jokios abejonės, yra kompleksinis klausimas. Galima tik spėti, kad būtent nacionalinio reguliavimo specifiška ir paskatino UNCITRAL Pavyzdinio sutaikinimo įstatymo autorius nereguluoti šio AGS aspekto ir palikti jį valstybių reglamentavimui.

Kaip jau buvo minėta, ET savo rekomendacijose „Dėl tarpininkavimo civiliuose santykiuose“, yra paminėjusi, kad šalys narės turi imtis priemonių, užtikrinančių tam tikrus mechanizmus, nustatančius tarpininkų atsakomybę.²²¹ ET Gairėse dėl geresnio rekomendacijų įgyvendinimo taip pat pažymima, kad valstybės narės teisės aktais ar tarpininkų elgesio kodeksais turėtų užtikrinti pagrindinių tarpininkavimo principų koncepcijos, apimties ir garantijų vientisumą. Tad galima teigti, kad ET suteikia valstybėms narėms diskrecijos teisę apsispręsti, kaip turėtų būti reguliuojama tarpininkų veikla: per viešąją reguliavimą ar savireguliaciją. Gairėse taip pat nurodoma, kad tarpininkams pažeidus elgesio kodeksus, valstybės narės ar suinteresuoti asmenys turėtų taikyti atitinkamas apskundimo ar drausmines procedūras.²²² Taigi galima teigti, kad ET savo gairėse nurodo, tik minimalius tarpininkų atsakomybės standartus, t.y. drausmines ir apskundimo procedūras kaip atsakomybės formą už savivaldos institucijų nustatytų tarpininkų elgesio kodeksų pažeidimus, tačiau visiškai nepasisako apie galimas atsakomybės formas už įstatymo pažeidimus, tad valstybės narės gali pačios nuspręsti, kokiomis kitomis formomis ir kokia apimtimi kils tarpininkų atsakomybė už įstatymo normų pažeidimus.

Jau Žaliojoje knygoje dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje buvo iškeltas klausimas, ar reikalinga ES mastu harmonizuoti trečiųjų šalių, dalyvaujančių AGS, atsakomybę, galinčią kilti dėl jų asmeninių gebėjimų, viešojo intereso ar AGS proceso taisyklių

²¹⁹ Chaykin A. A. Mediator liability: A New Role for Fiduciary Duties?// University of Cincinnati Law Review. 1984, T. 53, Nr. 3. P. 731. in Boulle L. Nestic M. Mediation: Principles, Process, Practice. London: Butterworths, 2001. P. 513.

²²⁰ Simaitis R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje// Justitia. 2007, Nr. 2 (64). P. 28.

²²¹ 2002 m. rugsėjo 18 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijos Nr. Rec (2002)10 „Dėl tarpininkavimo civilinėse bylose“

V punktas//<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=306401&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>; prisijungimo laikas 2008-11-11.

²²² 2007 m. gruodžio 7 d. Europos Komisijos dėl Teisingumo veiksmingumo (CEPEJ) Gairių dėl geresnio rekomendacijų dėl šeimos tarpininkavimo ir tarpininkavimo civiliniuose teisiniuose santykiuose įgyvendinimo 1.8 ir 1.9 skirsniai//<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Index=no&command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=337213&SecMod e=1&DocId=1191560&Usage=2>; prisijungimo laikas 2008-01-30.

nesilaikymo.²²³ Valstybių narių atsakymuose buvo pateikta įvairių nuomonių. Vieni pasisakė už tai, kad trečiųjų šalių atsakomybės reguliavimas turėtų būti harmonizuotas ta apimtimi, kiek tai būtų susiję su trečiosios šalies atsakomybe kai (i) tarpininkas, nesielgdamas *bona fide*, nuo vienos iš šalių nuslėpė svarbius AGS susitarimo trūkumus, (ii) vienai iš ginčo šalių esant žymiai silpnesnėje pozicijoje, AGS susitarimas buvo pasiektas stipresniajai ginčo šaliai naudojant akivaizdų psichologinį spaudimą, (iii) trečioji šalis nesilaikė konfidencialumo pareigos. Kitų valstybių požiūriu, nėra būtina trečiosios šalies, dalyvaujančios AGS, atsakomybę reglamentuoti ES mastu, tam pakankamas nacionalinis reguliavimas, tačiau ES, galėtų skatinti ar net elgesio kodeksų pagalba įpareigoti trečiąsias šalis apdrausti savo profesinę atsakomybę.²²⁴ ES laikėsi antrosios pozicijos ir tarpininkų atsakomybės nebuvo bandoma harmonizuoti nei Pasiūlyme dėl Direktyvos dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų, nei pačioje Direktyvoje 2008/52/EB.

Tam tikrose Europos valstybėse trečiųjų šalių, dalyvaujančių AGS procesuose, paskyrimas ir atšaukimas iš pareigų yra tiksliai reglamentuotas. Prancūzijoje numatyta teisminių institucijų teisė, išklausus ginčo šalis, motyvuotu sprendimu atleisti taikintojus nesibaigus jų įgaliojimo terminui, už tam tikrus pažeidimus.²²⁵ Paminėtina, kad tokiu atveju būtinas ne tik tam tikros, trečiųjų šalių veiklą reguliuojančios institucijos, egzistavimas, bet ir šios institucijos teisė paskirti ir uždrausti trečiosioms šalims užsiimti tam tikra veikla.

Be jokios abejonės, tokia drausminės atsakomybės koncepcija būtų gana sunkiai įgyvendinama, jei, kaip Anglijoje ir Velse, būtų pasirenkamas taikintojų ar tarpininkų organizacijų savireguliacijos modelis. Šiuo atveju, verta paminėti, kad mokslininkai kelia klausimą ir dėl institucijos, paskiriančios trečiąsias šalis, atsakomybės už pastarųjų nekompetenciją. Tik nesutariama, dėl tokios institucijos atsakomybės ribų: ar ji galėtų būti atsakinga vien už blogą reputaciją turinčios šalies paskyrimą ar už pastarosios kvalifikacijos stoką tam tikru atveju. Pirmu atveju valstybėje turėtų būti sukurtas tam tikras „blogų AGS atvejų“ duomenų bazė, kas dėl konfidencialumo įsipareigojimo gali būti sunkiai įgyvendinama.²²⁶

Ruošiant dabartinio CGTTI projektą, buvo siūloma riboti tarpininkų ar jas skiriančių institucijų, teikiančių tarpininkavimo administravimo paslaugas, atsakomybę, nurodant, kad asmenys ar institucijos atsako tik už tiesioginę žalą, padarytą tyčia arba dėl didelio neatsargumo.²²⁷ Tokia projekto nuostata atspindėjo kai kurių autorių nuomonę, kad nesant privalomo trečiosios šalies profesinės atsakomybės draudimo, yra tikslinga nustatyti trečiųjų šalių atsakomybės

²²³ 2002 m. balandžio 19 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje {COM/2002/0196 final} 3.2.3.3 punktas.//<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52002DC0196:EN:NOT>; prisijungimo laikas 2008-02-12.

²²⁴ 2003 m. sausio 31 d. Atsakymų į Žaliąją knygą dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje santrauka JAI/19/03-EN//http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/adr/resume_comments_en.pdf; prisijungimo laikas 2008-10-26.

²²⁵ 2002 m. balandžio 19 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje {COM/2002/0196 final} 3.2.3.3 punktas.// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52002DC0196:EN:NOT>; prisijungimo laikas 2008-02-12.

²²⁶ Spurin C. H. Accrediting Mediators: Part II// AGS News. 2004, T. 4, Nr. 2. P. 15.

²²⁷ 2008 m. sausio 11 d. Mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projektas Nr. XP-2809, 4 straipsnio 8 dalis// http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=312610&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas 2008-11-26.

apribojimą, t. y. nustatyti atsakomybę tik už tyčią ir didelį neatsargumą.²²⁸ Su tokia nuomone nesutiktina, nes AGS būdams dar tik įsitvirtinant visuomenėje, nesant nei pakankamai profesionalų, gebančių suteikti tinkamas AGS paslaugas, nei mokymo institucijų, bet koks trečiųjų šalių neprofesionalumas galėtų turėti itin neigiamos įtakos AGS raidai, ypač jei už tokį neprofesionalumą trečiosios šalys negalėtų būti patrauktos atsakomybėn. Tokias pastabas dėl įstatymo projekto pasiūlė ir suinteresuotos institucijos, nurodydamos, kad ribota turtinė atsakomybė nėra nustatoma panašių profesijų, advokatų, notarų, antstolių veikloje.²²⁹ Atsižvelgiant į šias pozicijas, nuostatos, ribojančios tarpininkų ir institucijų, administruojančių jų veiklą, atsakomybę buvo atsisakyta, ir CGTTĮ visiškai nereglamentuoja tarpininkų atsakomybės, nors remiantis straipsnio antrašte „Taikinimo tarpininkų skyrimas, nešališkumas, profesionalumas ir atsakomybė“ turėtų būti reglamentuotas. Tokia įstatymų leidėjo valia gali reikšti, kad tarpininkų atsakomybės instituto susiformavimas paliekamas teismų praktikai.

Kyla klausimas, kokia atsakomybė galėtų kilti asmenims, teikiantiems teisminės mediacijos paslaugas. Paprastai teisėjams yra nustatomas imunitetas nuo bet kokios atsakomybės už jų nepagrįstus ar neteisėtus sprendimus.²³⁰ Kvestionuotina, ar šis imunitetas turėtų apimti ir teisminę mediaciją. Šis klausimas juo labiau aktualus teisėjų padėjėjų ar kitų asmenų, teikiančių teisminės mediacijos paslaugas. Paminėtina, kad šiuo atveju visi asmenys, padedantys ginčus spręsti teismine mediacija, ją vykdo eidami savo pareigas, tad tam tikri pažeidimai teisminės mediacijos metu galėtų sukelti drausminę atsakomybę, tačiau tokiu atveju šalių patirtą žalą turėtų atlyginti valstybė.

Skyriaus apibendrinimui paminėtina, kad, nepriklausomai nuo AGS teisinio reguliavimo sampratos, probleminių AGS taikymo aspektų: susitarimo dėl AGS privalomumo, ieškinio senaties terminų eigos stabdymo, AGS procedūrų konfidencialumo, AGS būdais pasiektų taikos sutarčių pripažinimo ir vykdymo, trečiosios šalies kvalifikacijos ir atsakomybės reguliavimo svarba pabrėžiama UNCITRAL, ET, ES ir Europos valstybių nacionaliniame reguliavime. Visgi, AGS teisinio reguliavimo samprata įtakoja šių AGS aspektų reguliavimo detalumą ir apimtį.

Susitarimas spręsti ginčą AGS būdais kyla iš šalių valios autonomijos principo, kad ir kokia forma šis susitarimas būtų sudarytas, jam galioja bendrosios sutarčių teisės normos, tuo pačiu ir pareiga laikytis savo sutartinių įsipareigojimų bei bendri sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindai. Šiuo atveju, manytina, kad AGS išlyga turėtų būti laikoma savarankiška sutarties, kurioje ji išreikšta, atžvilgiu. Priklausomai nuo vyraujančios AGS sampratos, valstybių nacionalinis reguliavimas dėl susitarimų dėl AGS privalomumo bei sankcijų už tokio susitarimo nesilaikymą skiriasi: vienose susitarimo laikymasis gali būti laikoma būtina išankstine kreipimosi į teismą

²²⁸ Simaitis R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje// Justitia. 2007, Nr. 2 (64). P. 28.

²²⁹ 2008 m. gegužės 9 d. Institucijų, pasiūlymų, išvadų lentelė//Klausymai dėl Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose projekto. Analogiška pozicija buvo išsakyta ir 2008 m. balandžio 9 d. Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto papildomo komiteto išvadoje Nr. 12 Dėl Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projekto Nr. XP-2809.//http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=317476; prisijungimo laikas 2008-10-26.

²³⁰ Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 47 straipsnio 7 dalis numato, kad „Teisėjas ar teismas neatsako už žalą, atsiradusią proceso šaliai dėl to, kad byloje priimtas neteisėtas ar nepagrįstas sprendimas. Šią žalą įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka atlygina valstybė.“//Žin., 1994, Nr. 46-851.

sąlyga, kitose šaliai, pažeidusiai toki susitarimą, tenka atlyginti kitos susitarimo šalies nuostolius ar bylinėjimosi išlaidas.

Kitas AGS teisinio reguliavimo aspektas - ieškinio senaties termino eigos stabdymas, pradėjus ginčą spręsti AGS būdais, užtikrina ne tik AGS būdų patrauklumą, bet ir ginčo šalių teisę į teisingą teismo procesą. Kadangi senaties terminų stabdymas Europos valstybėse gali būti užtikrinamas ne tik įstatyminiu reguliavimu, bet ir per teismų precedentes ar ginčo šalių susitarimu, manytina esant tikslinga nustatyti, kad pradėjus tarpininkavimą stabdomi ne tik sutrumpinti, bet ir bendrieji ieškinio senaties terminai.

Konfidencialumo, kaip vieno esminių AGS privalumų, apsauga užtikrinama keliais lygiais: pirma, nustatant bendrą konfidencialumo pareigą laikyti visą su AGS susijusią informaciją tiek trečiajai AGS procedūroje dalyvaujančiai šaliai, tiek ginčo šalims. Antra, sukuriant pareigą teismui ir arbitražui laikyti neleistiniais įrodymais visa su AGS procesu susijusią informaciją bei nustatant draudimus apklausti kaip liudytojus teismo procese AGS dalyvaujančias trečiąsias šalis dėl bet kokios su AGS procesu susijusios informacijos bei nustatant draudimą tokiems asmenims spręsti tą patį šalių ginčą teisme ar arbitraže, nepavykus ginčo išspręsti taikiai.

Dėl AGS būdais pasiektų taikos sutarčių, paminėtina, kad nors šalių autonomijos ir ginčo sprendimo gera valia principai suponuoja, kad AGS būdais pasiekti susitarimai turėtų būti vykdomi gera šalių valia, tokių susitarimų pripažinimo ir vykdymo klausimus būtina sureguliuoti įstatymuose. Teisinis Europos valstybių reguliavimas dėl AGS procedūromis pasiektų taikos sutarčių kvalifikavimo skiriasi: vienoje tokia sutartis bus laikoma įprastu sandoriu, kitose – taikos sutartimi, trečioje – taikos sutartis, kuri įtvirtinama kaip arbitražo sprendimas, ketvirtyje – taikos sutartis, kuri vėliau patvirtinama teisme.

ET ir ES siūlo valstybėms narėms įtvirtinti teisinį reguliavimą sudaranti galimybę AGS procedūromis pasiektas taikos sutartis priverstinai vykdyti bei suteikti joms *res judicata* galią, išskyrus tuos atvejus, kai toks susitarimas prieštarauja valstybės narės vidaus teisei arba jeigu susitarime nustatytos pareigos dėl jos pobūdžio neįmanoma privalomai įvykdyti, Lietuvos AGS teisinis reguliavimas šiuo atžvilgiu atitinka ES ir ET poziciją.

Kalbant apie AGS paslaugas teikiančių asmenų profesionalumo ir kompetencijos reguliavimą, paminėtina, kad ET ir ES nustato pareigą valstybėms narėms imtis priemonių trečiųjų šalių kvalifikacijai užtikrinti, kurios praktikoje pasireiškia įvairiomis formomis. Vienoje valstybėje trečiųjų šalių kvalifikacijos kontrolė vykdoma valstybinių institucijų, kitose ji paliekama savireguliacijai. Lietuvos teisinis reguliavimas šiuo atveju nėra nuoseklus, mat teisminės mediacijos atveju tarpininkams yra privalu išklausti tarpininkavimo mokymus, tuo tarpu CGTTĮ tarpininkams kokie nors kvalifikaciniai reikalavimai nėra keliami, kas, manytina, neatitinka ET ir ES reguliavimo.

Trečiųjų asmenų, teikiančių AGS paslaugas, atsakomybės teisinis reguliavimas dėl savo kompleksiskumo yra paliekamas valstybių nacionaliniam reglamentavimui. Viena vertus, atsakomybės trečiajai šaliai nustatymas gali atgrasinti asmenis teikti AGS paslaugas, kita vertus,

atsakomybė už netinkamų paslaugų suteikimą užtikrintų sėkmingą AGS įsitvirtinimą. Pagrindas trečiosios šalies atsakomybei galėtų būti sutartinių įsipareigojimų nevykdymas, deliktas (kaip aukštesnių rūpestingumo ir atidumo reikalavimų pažeidimas) arba fiduciarinių santykių pažeidimas. Europos valstybės numato skirtingas tokių asmenų atsakomybės formas: civilinę atsakomybę arba drausminę atsakomybę, tuo tarpu Lietuvos teisinis reguliavimas nenumato taikinimo tarpininkų atsakomybės, tad manytina, kad šis AGS taikymo aspektas bus plačiau išplėtotas teismų praktikos.

IŠVADOS

1. Nors ET iniciatyvos turėtų būti vertinamos tik kaip gairės valstybių nacionaliniam reguliavimui, jos apima platų spektrą teisinių ginčų, kuriuos valstybės narės yra skatinamos spręsti AGS būdais. Nepaisant rekomendacinio ET iniciatyvų pobūdžio, ET valstybės narės yra įsipareigojusios jomis vadovautis.
2. Priemonės, kuriomis Europos valstybės sudarė sąlygas AGS egzistavimui, skiriasi ne tik AGS reguliavimo inkorporavimo į nacionalinę teisinę sistemą būdu (inkorporuojant AGS reguliavimą į civilinio proceso kodeksus arba priimant naujus teisės aktus), bet ir priimtų teisinių instrumentų išraiškos forma ir teisine galia (privalomais ar rekomendaciniais, valstybiniais ar savivaldybių teisės aktais). Nevienodas Europos valstybėse ir teisinis režimas, nustatantis privalomą arba savanorišką šalių bandymą išspręsti ginčą AGS būdais prieš kreipiantis į teismą.
3. Nors praktikoje AGS būdai, kurių metu šalys sprendžia savo ginčą trečiojo asmens pagalba, priklausomai nuo trečiosios šalies vaidmens ir įgalinimų, laikomi taikiniu, tarpininkavimu ar pan., žvelgiant iš įstatymo leidėjo perspektyvos trečiosios šalies naudojami metodai taikiam susitarimui pasiekti nedaro didelės reikšmės teisiniam atitinkamo AGS būdo reguliavimui.
4. Susitarimui spręsti ginčą AGS būdais, kad ir kokia forma šis susitarimas būtų sudarytas, galioja bendrosios sutarčių teisės normos, tuo pačiu ir pareiga laikytis savo sutartinių įsipareigojimų bei bendri sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindai. Šiuo atveju, manytina, kad AGS išlyga turėtų būti laikoma savarankiška sutarties, kurioje ji išreikšta, atžvilgiu. Priklausomai nuo vyraujančios AGS sampratos, valstybių nacionalinis reguliavimas dėl susitarimų dėl AGS privalomumo bei sankcijų už tokio susitarimo nesilaikymą skiriasi: vienoje susitarimo laikymasis gali būti laikoma būtina išankstine kreipimosi į teismą sąlyga, kitose šaliai, pažeidusiai tokį susitarimą, tenka atlyginti kitos susitarimo šalies nuostolius ar bylinėjimosi išlaidas. Nors susitarimo dėl AGS nesilaikymo pasekmės Lietuvoje nėra aiškiai nustatytos teisės aktuose, manytina, jog teisinis reguliavimas suponuoja, kad ginčo šaliai nesilaikius susitarimo dėl AGS ir kreipusis į teismą, teismai turėtų atsisakyti priimti ieškinį.
5. Ieškinio senaties termino eigos stabdymas, pradėjus ginčą spręsti AGS būdais, užtikrina ne tik AGS būdų patrauklumą, bet ir ginčo šalių teisę į teisingą teismo procesą. Kadangi senaties terminų stabdymas Europos valstybėse gali būti užtikrinamas ne tik įstatyminiu reguliavimu, bet ir per teismų precedentus ar ginčo šalių susitarimu, manytina esant tikslinga Lietuvoje nustatyti, kad pradėjus tarpininkavimą stabdomi ne tik sutrumpinti, bet ir bendrieji ieškinio senaties terminai.
6. Konfidencialumo apsauga gali būti užtikrinama keliais lygiais: pirma, nustatant bendrą konfidencialumo pareigą laikyti visą su AGS susijusią informaciją tiek trečiajai AGS procedūroje dalyvaujančiai šaliai, tiek ginčo šalims. Antra, sukuriant pareigą teismui ir arbitražui laikyti neleistiniais įrodymais visą su AGS procesu susijusią informaciją bei nustatant draudimus apklausti kaip liudytojus teismo procese AGS dalyvaujančias trečiąsias šalis dėl bet kokios su AGS procesu susijusios informacijos bei nustatant draudimą tokiems asmenims

spresti tą patį šalių ginčą teisme ar arbitraže, nepavykus ginčo išspręsti taikiai. Šiuo aspektu AGS reguliavimas Lietuvoje nėra nuoseklus: teisminės mediacijos taisyklės numato daug didesnę konfidencialumo apsaugą nei CGTTĮ, kurio nuostatos neužtikrina ginčo šalių, jog tarpininkavime atskleista informacija nebus panaudota prieš jas, todėl šalys, norėdamos apsisaugoti nuo atskleistos informacijos panaudojimo prieš jas, konfidencialumo pareigą turėtų atskirai aptarti susitarime dėl AGS.

7. AGS būdais pasiektų taikos sutarčių pripažinimo ir vykdymo klausimus būtina sureguliuoti įstatymuose. Teisinis Europos valstybių reguliavimas dėl AGS procedūromis pasiektų taikos sutarčių kvalifikavimo skiriasi: vienoje tokia sutartis bus laikoma įprastu sandoriu, kitose – taikos sutartimi, trečioje – taikos sutartimi, kuri įtvirtinama kaip arbitražo sprendimas, ketvirtyje – taikos sutartimi, kuri vėliau patvirtinama teisme. ET ir ES siūlo valstybėms narėms suteikti AGS procedūromis pasiektoms taikos sutartims *res judicata* galią ir įtvirtinti teisinį reguliavimą sudarantį galimybę taikos sutartis priverstinai vykdyti, išskyrus tuos atvejus, kai toks susitarimas prieštarauja valstybės narės vidaus teisei arba jeigu susitarime nustatytos pareigos dėl jos pobūdžio neįmanoma privalomai įvykdyti, Lietuvos AGS teisinis reguliavimas šiuo atžvilgiu atitinka ES ir ET poziciją.
8. ET ir ES nustato pareigą valstybėms narėms imtis priemonių trečiųjų šalių kvalifikacijai užtikrinti, kurios praktikoje pasireiškia įvairiomis formomis. Vienoje valstybėse trečiųjų šalių kvalifikacijos kontrolė vykdoma valstybinių institucijų, kitose ji paliekama savireguliacijai. Lietuvos teisinis reguliavimas šiuo atveju nėra nuoseklus, mat teisminės mediacijos atveju tarpininkams yra privalu išklausti tarpininkavimo mokymus, tuo tarpu CGTTĮ tarpininkams kokie nors kvalifikaciniai reikalavimai nėra keliami, kas, manytina, neatitinka ET ir ES reguliavimo.
9. Trečiųjų asmenų, teikiančių AGS paslaugas, atsakomybės teisinis reguliavimas yra paliekamas valstybių nacionaliniam reglamentavimui. Pagrindas trečiosios šalies atsakomybei galėtų būti sutartinių įsipareigojimų nevykdymas, deliktas (kaip aukštesnių rūpestingumo ir atidumo reikalavimų pažeidimas) arba fiduciarinių santykių pažeidimas. Europos valstybės numato skirtingas tokių asmenų atsakomybės formas: civilinę atsakomybę arba drausminę atsakomybę, tuo tarpu Lietuvos teisinis reguliavimas nenumato taikinimo tarpininkų atsakomybės, kas suponuoja praktines problemas sprendžiant tokio pobūdžio teisinius ginčus.

LITERATŪROS SARAŠAS

I. Norminė literatūra

1. 1948 m. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija//Žin., 2006, Nr. 68-2497.
2. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnis// Žin., 1995, Nr. 40-987.
3. 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo// Žin., 1995, Nr. 10-208.
4. 1980 m. UNCITRAL „Tarpininkavimo taisyklės“, priimtos 1980 m. gruodžio 4 d. Rezoliucija Nr. 35/52//<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/conc-rules/conc-rules-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-11-06.
5. 1981 m. gegužės 14 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. R(81)7 „Dėl priemonių, palengvinančių galimybes naudotis teisingumo sistema“// <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=599788&SecMode=1&DocId=671776&Usage=2>; prisijungimo laikas 2008-11-11.
6. 1986 m. rugsėjo 16 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto Rekomendacija Nr. R (86) 12 „Dėl priemonių, leidžiančių užkirsti kelią pernelyg dideliame teismų darbo krūviui“// <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=606796&SecMode=1&DocId=690980&Usage=2>; prisijungimo laikas 2008-11-11.
7. 1994 m. lapkričio 8 d. Vengrijos Arbitražo įstatymas// Gairės dėl UNCITRAL pavyzdinio įstatymo dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose priėmimo ir naudojimo. P. 56// <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.
8. 1995 Civil Evidence (Family Mediation) (Scotland) Act // http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts1995/ukpga_19950006_en_1; prisijungimo laikas 2008-10-22.
9. 1998 Civil Procedure Rules, No SI 1998/3132//http://www.justice.gov.uk/civil/procrules_fin/menus/rules.htm; prisijungimo laikas 2008-11-11.
10. 1998 m. Tarptautinės darbo organizacijos „Darbo įstatymų gairės“// <http://www.ilo.org/public/english/dialogue/ifpdial/llg>; prisijungimo laikas 2008-11-08.
11. 1998 m. sausio 21 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. R (98)1 „Dėl šeimos tarpininkavimo“//<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=529774&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2>; prisijungimo laikas 2008-10-30.
12. 1999 m. rugsėjo 15 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. Rec (99)19 „Dėl tarpininkavimo baudžiamosiose bylose“//<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=420059&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679>; prisijungimo laikas 2008-01-30.

13. 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje// Oficialusis leidinys L 178, 17/07/2000 p. 0001 – 0016.
14. 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo// Oficialusis leidinys L, 2001-01-16, Nr. 12-1.
15. 2001 m. balandžio 4 d. Europos Komisijos Komunikatas dėl platesnio vartotojų priėjimo prie alternatyvaus ginčų sprendimo {COM(2001) 161 Final}// http://ec.europa.eu/consumers/redress/out_of_court/adr/acce_just11_en.pdf; prisijungimo laikas 2008-03-20.
16. 2001 m. balandžio 4 d. Rekomendacija 2001/310/EC dėl principų, taikytinų institucijoms, įtrauktoms į konsensuso pagrindu sprendžiamus vartotojų ginčus// *Oficialusis leidinys L 109 , 19/04/2001 P. 0056 – 0061.*
17. 2001 m. rugsėjo 5 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. Rec (2001)9 „Dėl alternatyvų bylinėjimuisi tarp administravimo institucijų ir privačių asmenų“// <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=220409&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>; prisijungimo laikas 2008-11-11.
18. 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir tarybos Direktyva 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos (Pagrindų Direktyva)// Oficialusis leidinys L 108, 24/04/2002 p. 0033 – 0050.
19. 2002 m. rugsėjo 18 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. Rec (2002)10 „Dėl tarpininkavimo civiliniuose santykiuose“//<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=306401&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>; prisijungimo laikas 2008-11-11.
20. 2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyva 2003/8/EB numatanti teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tarptautiniuose ginčiuose pagerinimą nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos tokiems ginčams taisykles // Oficialusis leidinys L 026, 31/01/2003 p. 0041 – 0047.
21. 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000// Oficialusis leidinys L 338, 23/12/2003 p. 0001 – 0029.
22. 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų// Oficialusis leidinys L 136, 24/05/2008 p. 0003 – 0008.
23. Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas// Žin., 2008, Nr.87-3462.
24. Europos Bendrijos steigimo sutartis// Žin., 2004-01-03, Nr. 2-2.
25. Europos tarpininkų elgesio kodeksas//http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_it.pdf; prisijungimo laikas 2008-02-12.
26. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas// Žin., 2002, Nr. 36-1340.

27. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Žin., 2000, Nr. 74-2262.
28. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas// Žin., 1996, Nr. 39-961.
29. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas// Žin., 1994, Nr. 46-851.
30. Teisminės mediacijos taisyklių, patvirtintų Teismų tarybos 2005 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 13P- 348 (2007 m. sausio 26 d. Teisėjų tarybos nutarimo Nr. 13 P-15 redakcija) // <http://www.tm.lt/default.aspx?item=tmed>; prisijungimo laikas 2008-10-22.
31. UNCITRAL pavyzdinis įstatymas dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose// <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.
32. Vokietijos civilinio proceso kodeksas// Gairės dėl UNCITRAL pavyzdinio įstatymo dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose priėmimo ir naudojimo. P. 57// <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.
33. Vokietijos Civilinio proceso įgyvendinimo įstatymas (EGZPO)//http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ger_en.htm#2; prisijungimo laikas 2008-11-27.

II. Specialioji literatūra:

34. Auerbach J. S. Justice without law? Resolving disputes without lawyers. Oxford: Oxford University Press, 1983.
35. Boulle L. Nestic M. Mediation: Principles Process Praticce. London: Butterworths, 2001.
36. Driukas A. Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. T. II. P. 629.
37. Kelsenas H. Grynoji teisės teorija. Eugrimas: Vilnius, 2002.
38. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1.
39. Roberts S. Palmer M. Dispute processes: ADR and Primary forms of Decision making. New York: Cambridge University Press, 2005.
40. Singer J. The EU Mediation Atlas: Practice and Regulation. London: LexisNexis UK, 2004.
41. Spencer D. Brogan M. Mediation law and practice. New York: Cambridge University Press, 2006.
42. Vaišvila A. Teisės teorija. Justitia: Vilnius, 2004. Antras leidimas.

III. Publikacijos:

43. Chaykin A. A. Mediator liability: A New Role for Fiduciary Duties?// University of Cincinnati Law Review. 1984, T. 53, Nr. 3. P. 731. in Boulle L. Nestic M. Mediation: Principles, Process, Practice. London: Butterworths, 2001. P. 513.
44. Cremona A. Analysing Alternative Dispute Resolution (ADR) mechanisms in Europe and EU activity in the field: The Communitarisation of Private Justice. European Documentation and

- Research Centre, 2006// http://home.um.edu.mt/edrc/mesa/jmps_adr.PDF; prisijungimo laikas 2008-12-04.
45. De Palo G. Harley P. Mediation in Italy: Exploring the Contradictions// Negotiation Journal. 2005, T. 21, Nr. 4.
 46. De Roo A. J. Jagtenberg R. W. The Dutch Landscape of Court-Encouraged Mediation// Global trends in mediation, red. Alexander. N. Cologne: Kluwer Law International, 2006.
 47. Faruki S. S. Justice outside the courts: Alternative dispute resolution and legal pluralism// <http://nAGS.co.uk/articles/published/AGS/AGSandLegalPluralism.pdf>; prisijungimo laikas 2006-04-30.
 48. Gregersen S. Mediation – Entire Article //Legal News 2004 m. birželio 24 d. Prieiga per internetą: http://www.skuld.com/templates/Page_352.aspx; prisijungimo laikas 2008-10-20.
 49. Guzman A. T. Arbitrator Liability: Reconciling Arbitration and Mandatory Rules // Duke Law Review, 2000 kov. T. 49, Nr. 5. P. 1294. Prieiga per internetą <http://www.law.duke.edu/shell/cite.pl?49+Duke+L.+J.+1279>; prisijungimo laikas 2008-10-26.
 50. Yarn D. H. Dictionary of conflict resolution. San Francisco: Jossie-Bass Publishers, 1999.
 51. Kaminskienė N. Alternatyvus ginčų sprendimas// Jurisprudencija. 2006, Nr. 9 (87).
 52. Kaminskienė N. Civilinių ir komercinių ginčų alternatyvus sprendimas// Jurisprudencija. 2005, Nr. 69 (61).
 53. Milašius T. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas// Teisė. 2007, Nr. 63.
 54. Pawlowski R. ADR for Hague Convention Child Custody Disputes// Family Court Review. 2007, T. 45, Nr. 2.
 55. Petrauskas F. Alternatyvus vartotojų ginčų sprendimas: kitų šalių patirties pritaikymas naujojoje Vartotojų teisių gynimo įstatymo redakcijoje// Jurisprudencija. 2007, Nr. 9 (99).
 56. Rojot J. Le Flanhec A. Landrieux-Kartochian S. Mediation within the French Industrial Relations Context: The SFR Cegetel Case// Negotiation Journal. 2005, T. 21, Nr. 4.
 57. Sauliūnas D. Alternatyvūs ginčų sprendimo būdai internete (Online ADR)// Jurisprudencija. 2003, Nr. 41 (33).
 58. Simaitis R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje//Justitia. 2007, Nr. 2 (64).
 59. Spurin C. H. Accrediting Mediators: Part II// AGS News. 2004, T. 4, Nr. 2.
 60. Spurin C. H. Compesation culture clashes// AGS News. 2003, T. 3, Nr. 2.
 61. Spurin C.H. AGS- Boom or Bust?// AGS News. 2003, T. 3, Nr. 2.
 62. Taraškevičius R. Could mediation as one of the most important ADR forms exist under today's law in Lithuania?// Journal of Baltic Law. 2002, Nr. 1.
 63. Touzard H. La médiation et la résolution des conflits. Paris: PUF, 1977. P. 154. in Rojot J. Le Flanhec A. Landrieux-Kartochian S. Mediation within the French Industrial Relations Context: The SFR Cegetel Case// Negotiation Journal. 2005, T. 21, Nr. 4.

64. Wahab M. The global information society and online dispute resolution: A new dawn for dispute resolution// *Journal of International Arbitration*, 2004, Nr. 21(2).
65. Thomas G. R. Self-Regulation and ADR// *ADR News*. 2003, T. 3, Nr. 2.

IV. Teismų praktika:

66. Anglijos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje *Instance v Denny Bros Printing Ltd [2000]*, Nr. CH 1999 - 04926// http://www.cedr.co.uk/library/edr_law/David_John_Instance.pdf; prisijungimo laikas 2008-10-20.
67. Anglijos Aukščiausiojo teismo 2002 m. spalio 11d. sprendimas byloje *Cable & Wireless Plc v. IBM United Kingdom Ltd [2002]*, Nr. EWHC 2059 (Comm. Court)// [http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWHC/Comm/2002/2059.html&query=title+\(+IBM+\)&method=boolean](http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWHC/Comm/2002/2059.html&query=title+(+IBM+)&method=boolean); prisijungimo laikas 2008-12-20.
68. Anglijos ir Velso Apeliacinio teismo (civilinė divizija) 2004 m. gegužės 11 d. sprendimas byloje *Halsey v. Milton Keynes General NHS Trust*, Nr. EWCA Civ 576// Westlaw duomenų bazė.
69. Australijos Lordų rūmų 1856 m. liepos 10 d. sprendimas byloje *Scott v. Avery*// Westlaw duomenų bazė.
70. Australijos Viktorijos Aukščiausiasis Teismas 2003 m. spalio 10 d. byloje *Tapoohi v. Lewenberg [2003]*, Nr. VSC 379// Westlaw duomenų bazė.
71. Federalinio Australijos Teismo 2000 m. rugpjūčio 29 d. sprendimas byloje *Abriel v. Australian Guarantee Corporation Ltd [2000]*, Nr. FCA 1198// Westlaw duomenų bazė.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999 m. balandžio 12 d. nutartis c. b. *M. J. v. Jonavos rajono žemėtvarkos skyrius*, Nr. 3K-3-49/1999, kat. 35.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. balandžio 8 d. konsultacija Nr. A3-103//2004 m. „Teismų praktika“ Nr. 21.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 6 d. konsultacija Nr. A3-120// 2005 m. „Teismų praktika“ Nr. 22.
75. Vakarų Australijos Aukščiausiojo teismo 2002 m. balandžio 12 d. nutartis byloje *Pittorino v. Meynert [2002]*, Nr. WASC 76// Westlaw duomenų bazė.

V. Kiti dokumentai:

76. Code of practice for members of C.A.L.M.//<http://www.calmscotland.co.uk/fileuploads/calm-code-of-practice.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-22.
77. Efektyvaus ginčų sprendimo centro tarpininkavimo taisyklės //http://www.cedr.com/about_us/library/documents.php; prisijungimo laikas 2008-10-23.
78. 2007 m. gruodžio 7 d. Europos Komisijos dėl Teisingumo veiksmingumo (CEPEJ) Gairės dėl geresnio rekomendacijų dėl šeimos tarpininkavimo ir tarpininkavimo civiliniuose teisiniuose santykiuose įgyvendinimo//<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Index=no&command->

[=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=337213&SecMode=1&DocId=1191560&Usage=2](#)
; prisijungimo laikas 2008-01-30.

79. Gairės dėl UNCITRAL pavyzdinio įstatymo dėl sutaikinimo tarptautiniuose komerciniuose ginčiuose priėmimo ir naudojimo//<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>; prisijungimo laikas 2008-10-28.
80. Londono tarptautinio arbitražo teismo pavyzdinės tarpininkavimo, arbitražo ir tarpininkavimo - arbitražo išlygos// http://www.lcia.org/LCIA_folder/lcia_main.htm#Anchor-RECOMMENDED-60133; prisijungimo laikas 2008-10-23.

VI. Kita medžiaga:

81. Efektyvus problemų sprendimas Europoje// http://ec.europa.eu/solvit/site/about/index_lt.htm; prisijungimo laikas 2008-11-01.
82. Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose, Alternatyvus ginčų sprendimas // http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_gen_en.htm; prisijungimo laikas 2008-11-06.
83. Europos vartotojų centrų tinklas//http://ec.europa.eu/consumers/redress_cons/index_en.htm; prisijungimo laikas 2008-11-01.
84. Finansinių ginčų sprendimo tinklas// http://ec.europa.eu/internal_market/fin-net/index_en.htm; prisijungimo laikas 2008-11-01.
85. Informacinis pranešimas. Teismas siūlo pagalbą ginčo dalyviams susitaikyti// <http://www.teismai.lt/teismai/mediacija/mediacija.asp>; prisijungimo laikas 2008-10-22.
86. Liuksemburgo Tarpininkavimo advokatų centras// <http://www.centre-mediation.lu/>; prisijungimo laikas 2008-10-22.
87. Nacionalinė ginčų sprendimo akademija// <http://www.nadr.co.uk>; prisijungimo laikas 2008-10-22.
88. Teisingumo ministerijos pranešimas spaudai. Teisminė mediacija// <http://www.tm.lt/default.aspx?item=tmed>; prisijungimo laikas 2008-11-07.
89. Vilniaus komercinio arbitražo teismo internetinė svetainė//<http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.tarpininkavimas>; prisijungimo laikas 2008-12-06.

VII. Travaux préparatoires:

90. 2002 m. balandžio 19 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje {COM(2002) 196 final}//http://europa.eu/documents/comm-green_papers/index_eu.htm#2002; prisijungimo laikas 2008-02-12.
91. 2003 m. sausio 31 d. Atsakymų į Žaliąją knygą dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje santrauka JAI/19/03-EN//http://ec.europa.eu/justice_home/news/-consulting_public/adr/resume_comments_en.pdf; prisijungimo laikas 2008-10-26.
92. 2004 m. spalio 22 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyvos dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų (COM(2004)0781)// <http://eur->

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0718:FIN:LT:PDF; prisijungimo laikas 2008-10-27.

93. 2008 m. sausio 11 d. Mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projektas Nr. XP-2809//http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=312610&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas 2008-11-26.
94. 2008 m. balandžio 9 d. Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto papildomo komiteto išvada Nr. 12 Dėl Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projekto (Nr. XP-2809)// http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.-showdoc_l?p_id=317476; prisijungimo laikas 2008 m. spalio 26 d.
95. 2008 m. gegužės 7 d. Lietuvos Respublikos Seimo žmogaus teisių komiteto Papildomo komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projekto Nr. XP-2809// http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=319424; prisijungimo laikas 2008-10-27.
96. 2008 m. gegužės 9 d. Institucijų, pasiūlymų, išvadų lentelė// Klausymai dėl Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose projekto.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Alternatyvaus ginčų sprendimo teisinis reguliavimas Europoje

Ilgą laiką vakarų visuomenėje buvo manoma, kad, kilus teisiniam ginčui, tik teismai gali užtikrinti teisingumo įgyvendinimą, be to formalų teisingumą įgyvendinančių institucijų įtvirtinimas buvo siejamas su teisinės valstybės branda. Toks visuomenės požiūris, viena vertus, pristabdė kitų pamatinių, neteisminių ginčų sprendimo būdų institucionalizavimą, tačiau, kita vertus, nulėmė teismo bylinėjimosi alternatyvų arba alternatyvaus ginčų sprendimo būdų: tarpininkavimo, taikinimo, derybų ir pan. atsiradimą. Po „Judėjimo už teisingumo prieinamumą“ JAV šeštajame dešimtmetyje visuomenės, valstybių ir tarptautinių organizacijų (UNCITRAL, ET ir ES) susidomėjimas AGS buvo pastebėtas ir Europoje.

Nors alternatyvūs ginčų sprendimo būdai Lietuvoje vis dar nėra sulaukę pakankamo visuomenės pripažinimo, pirmieji AGS teisinio reglamentavimo žingsniai jau žengti pradėjus bandomąjį teisminės mediacijos projektą bei priėmus Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymą. Paminėtina, kad alternatyvaus ginčų sprendimo tema lietuvių autorių literatūroje nėra pakankamai išnagrinėta, parašyta vos keletas publikacijų, visgi AGS teisinis reguliavimas Europoje nebuvo jokio teisinio mokslinio darbo objektas, kas, manytina, pagrįstai leidžia teigti, jog akademinio požiūriu darbas yra aktualus.

Mokslininkai išskiria daug AGS procedūrų privalumų palyginus su teismo procesu, ir kadangi teisinis reguliavimas yra viena iš priemonių nukreipti visuomenės elgesį tam tikrų įstatymų leidėjų propaguojamų vertybių linkme, UNCITRAL, ES ir ET iškėlė diskusijas dėl tikslingiausių teisinių instrumentų, turinčių minimizuoti AGS rizikas bei maksimizuoti AGS privalumus. Atsižvelgdami į teorines diskusijas, bei palygindami AGS reguliavimą tarptautiniu, ET, ES ir Europos valstybių nacionaliniu lygiu, šaime darbe aptariamos AGS reguliavimo ir praktinio taikymo problemos, privalumai ir trūkumai, galimos AGS taikymo problemos Lietuvoje.

Darbą sudaro trys dalys: pirmojoje darbo dalyje aptariama AGS samprata, atskiri AGS būdai, jų privalumai ir trūkumai. Antrojoje dalyje aptariama AGS teisinio reguliavimo diversifikacija bei pateikiamas teorinis skirtingo teisinio reguliavimo pagrindimas. Trečioji darbo dalis atitinkamai skirta probleminių AGS teisinio reguliavimo aspektų, galinčių neigiamai paveikti AGS veiksmingumą, tokių kaip: susitarimo dėl AGS privalomumas, ieškinio senaties terminų stabdymas, su AGS susijusios informacijos konfidencialumo garantijos ir apimtis, AGS pasiektų taikių susitarimų pripažinimas ir vykdymas, trečiosios neutralios, AGS dalyvaujančios, šalies profesionalumo užtikrinimas, ir trečiosios neutralios, AGS dalyvaujančios, šalies atsakomybė, reguliavimo ES, ET ir nacionaliniu Europos valstybių lygiu analizei.

SANTRAUKA UŽSIENIO KALBA

Legal Regulation of Alternative Dispute Resolution in Europe

Summary

For a long time the Western world has considered the courts as the only structure capable of restoring justice and providing effective and impartial mechanism for redress. The entrenchment of institutions of formal justice, closely associated with the maturity of the nation stated, lead to the other foundational institutional forms of dispute resolution being marginalized. However, later on this attitude resulted in the rise of the alternatives to the litigation and alternative forms of dispute resolution, such as mediation, conciliation, negotiation, etc. ADR forms have been re-explored and reassessed amongst international organizations (UNCITRAL, the Council of Europe and the EU) and European states only after the emergence of the ‘access to justice’ movement in the United States in the late 1960s.

Although alternative dispute resolution has not gained enough attention in Lithuanian society yet, first steps have been made by launching a pilot mediation scheme in the courts and by enacting a Law on mediation in civil disputes. Nevertheless, the issue of alternative dispute resolution is not sufficiently explored by the scholars and so far very few publications are available. Moreover, the legal regulation of ADR in Europe has not been a subject matter of any academic paper so far, which leads to a conclusion that this master thesis is topical in the academic point of view.

Academics address many advantages of ADR to compare with litigation, and as legal regulation is one of the means to shift the behaviour of society to the virtues propagated by the legislator, UNCITRAL, EU and the Council of Europe have initiated debates on the most effective legal instruments minimizing the risks of ADR and maximizing the virtues thereof. Taking into consideration the theoretical discussions on the matter and comparing the regulation of ADR in international, EU, Council of Europe and European states level, the author of this paper discusses the regulation issues and practical problems of ADR, benefits and drawbacks thereof, potential problems of the use of ADR in Lithuania.

This paper is divided into three structural parts: the first part covers the notion of ADR, gives analysis on the different ADR processes, benefits and drawbacks thereof. The second part of the thesis focuses on the divergence of legal regulation of ADR and the theoretical reasoning of it. While the third part is devoted to the comparative analysis of certain legal issues of ADR regulation, which may affect the use of ADR, such as: enforcement of ADR clauses, limitation periods, the scope of confidentiality in ADR processes, recognition and enforcement of settlement agreements, qualification and legal liability of the third party neutral in terms of regulation of the Council of Europe, the EU and European states.